ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

Ἐποπτεία
ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ — ΣΤΕΡ. Ν. ΣΑΚΚΟΥ
Καθηγητῶν Πανεπιστημίου

∴

Ἐπιμέλεια
ΒΑΣ. Σ. ΨΕΥΤΟΓΚΑ — ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗ
Διδακτόρων τῆς Θεολογίας

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 11

1. ΕΙΣ ΘΕΟΔΩΡΟΝ ΕΚΠΕΣΟΝΤΑ Α΄—Β΄
2. ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΑΙ ΜΟΝΑΧΟΥ

Εἰσαγωγὴ — Μετάφρασις — Σχόλια
Ἀρχιμ. ΝΑΥΚΡΑΤΙΟΥ ΤΣΟΥΛΚΑΝΑΚΗ

Εἰσαγωγὴ — Μετάφρασις — Σχόλια
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΤΟΚΑΤΛΙΔΗ

Κείμενον: B. Montfaucon

Γραμματεὺς Συντάξεως
Ἱερεὺς ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΔΙΩΤΗΣ
Ἐφημέριος Ἰ. Ν. Ἁγ. Παντελεήμονος Ἀχαρνῶν

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οἱ δύο λόγοι τοῦ Χρυσοστόμου Εἰς Θεόδωρον, εἶναι ἔργα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἄσκησιν καὶ ἀποτελοῦν ὁ μὲν πρῶτος πραγματείαν περὶ μετανοίας, ὁ δὲ δεύτερος ἐπιστολήν. Ἀμφότεροι ἐγράφησαν ἐν Ἀντιοχείᾳ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 375 - 381, ὅτε ἀκόμη ὁ ἱ. πατὴρ διήρχετο τὴν πλήρη ἀσκητικῶν παλαισμάτων μοναχικήν του ζωὴν εἰς τὸ περίφημον ἀσκητήριον τῶν Διοδώρου καὶ Καρτερίου, ὀνομαστῶν ἀσκητῶν καὶ ἑρμηνευτῶν τῶν ἁγίων Γραφῶν. Ἀφορμὴν διὰ τὴν σύνταξιν τούτων ἔδωσεν ὁ πρὸς ὃν ἀπευθύνονται Θεόδωρος, συνασκητὴς τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸ αὐτὸ ἀσκητήριον, νέος ζηλωτὴς καὶ ἔνθερμος ἐραστὴς τῆς κατὰ Χριστὸν μοναδικῆς φιλοσοφίας. Παρὰ τὴν ἐπίδοσίν του εἰς τὴν μοναχικὴν ζωήν, αἰφνιδίως καταληφθεὶς ἀπὸ πόθον τοῦ κοσμικοῦ βίου καὶ ἐγκαταλείψας τὰ σκάμματα τῆς ἀρετῆς ἐπέστρεψεν εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ ἀναλάβῃ οἰκογενειακάς του ὑποθέσεις καὶ νυμφευθῇ μάλιστα κάποιαν νέαν, ἡ ὁποία ἐκαλεῖτο Ἑρμιόνη. Τὸ γεγονὸς ἐλύπησε βαθέως τὴν ἀδελφότητα τοῦ ἀσκητηρίου εἰς ὃ ἀνῆκεν ὁ ἄλλοτε ζηλωτὴς Θεόδωρος. Ἐγνώριζον δὲ οἱ ἐκεῖ πατέρες, ὅτι τοῦτο συνέβη ὄχι ἐξ ἀδυναμίας τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Θεοδώρου, ἀλλ' ἐκ φθόνου καὶ ἐπηρείας τοῦ πονηροῦ, ὁ ὁποῖος γνωρίζει πολλάκις νὰ μετέρχεται πολλοὺς τρόπους καὶ παντοίας μεθόδους προκειμένου νὰ πλανήσῃ οὐ μόνον ἀρχαρίους μοναχούς, ἀλλὰ καὶ δοκιμωτάτους ἀσκητὰς ποὺ ἔχουν φθάσει ἤδη εἰς μεγάλα μέτρα ἀρετῆς καὶ τελειότητος.

Ὁ ἱ. Χρυσόστομος τότε ἀπεφάσισε νὰ ἀποσπάσῃ ἐκ τῶν δικτύων τοῦ πονηροῦ τὸν ὀλισθήσαντα εἰς τὸ σοβαρὸν παράπτωμα φίλον του, τῆς ἀθετήσεως δηλαδὴ τῆς πρὸς τὸν Χριστὸν μοναχικῆς του ὑποσχέσεως. Καὶ πρῶτον μέν, ὡς φαίνεται, τοῦ ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴν καὶ εἶτα τὴν πραγματείαν, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἐκτενεστέρα τῆς πρώτης κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ ἐκδίδεται ἐνταῦθα πρὸ τῆς Ἐπιστολῆς. Τὸ ἀποτέλεσμα καὶ τῶν δύο ἔργων ἦτο ἄμεσον καὶ εὐνοϊκόν. Ὁ Θεόδωρος ἐπανῆλθεν εἰς τὸν μοναχικὸν βίον. Ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιοχείας Φλαβιανός, ἐκτιμῶν τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός, τὸν ἐχειροτόνησε τὸ 383 πρεσβύτερον. Ὡς ἱερεὺς ὁ Θεόδωρος ἐσημείωσε μεγάλην πολεμικὴν δραστηριότητα κατὰ τῶν αἱρετικῶν. Τὸ δὲ 393 ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Μοψουεστίας τῆς

Κιλικίας, ἐργασθεὶς καὶ ἐκεῖ μὲ ζῆλον ἀποστολικόν. Διεκρίθη κυρίως ὡς ἑρμηνευτής, χρησιμοποιῶν τὴν λεγομένην ἱστορικοφιλολογικὴν μέθοδον ἑρμηνείας τῶν ἁγ. Γραφῶν κατὰ τὸ σύστημα τῶν θεολόγων τῆς λεγομένης Ἀντιοχειανῆς Σχολῆς.

Τὰ δύο ἔργα εἶναι ὄχι μόνον πλούσια εἰς νοήματα καὶ λίαν διδακτικά, ἀλλὰ καὶ χαρακτηριστικὰ μὲν διὰ τὴν καλλιέπειάν των, δότι εἶναι πλήρη καλλολογικῶν στοιχείων (περιγραφῶν, εἰκόνων, παρομοιώσεων, συγκρίσεων κ.ἄ.), συναρπαστικὰ δὲ διὰ τὴν ἐνδιαφέρουσαν ὑπόθεσίν των. Ὁ ἱ. πατήρ, ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν ὑπογραμμίζει τὸ μέγεθος τοῦ ὀλισθήματος τοῦ Θεοδώρου, τὴν μηδαμινότητα καὶ εὐτέλειαν τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἠχμαλώτισαν τὴν καρδίαν του, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ τὸν προσκαλεῖ εἰς συναίσθησιν καὶ συντριβήν. Ἡ εὐεργετικὴ καὶ σωστικὴ μετάνοια καὶ ἡ ὀλεθρία καὶ λίαν καταστρεπτικὴ διὰ τὴν σωτηρίαν ἀπόγνωσις, ἀποτελοῦν τὰ κύρια θέματα τῶν ἔργων τούτων. Τὴν διδασκαλίαν του στηρίζει εἰς τὴν ἁγ. Γραφήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀντλεῖ διδάγματα καὶ κατάλληλα παραδείγματα. Γενικῶς, δὲν ὑπάρχει καρδία ποὺ νὰ μὴν συγκινῆται ἀπὸ τὸν θρῆνον τοῦ νεαροῦ τότε Χρυσοστόμου, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ προσπαθείᾳ του νὰ σώσῃ τὸν πεπτωκότα φίλον του, μᾶς ἄφησε δύο ἀκόμη ἀριστουργήματα ἐξόχου κάλλους καὶ ὑψηλῆς διδασκαλίας.

Ἀρχιμ. ΝΑΥΚΡΑΤΙΟΣ ΤΣΟΥΛΚΑΝΑΚΗΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΠΑΡΑΙΝΕΤΙΚΟΣ ΕΙΣ ΘΕΟΔΩΡΟΝ ΕΚΠΕΣΟΝΤΑ[1]

1. ¹ A «Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρύων;» (Ἱερεμ. 8, 23). Εἶναι ἐπίκαιρον καὶ εἰς ἐμὲ τώρα νὰ εἴπω καὶ μάλιστα πολὺ περισσότερον παρ᾽ ὅ,τι ἦτο τότε εἰς τὸν προφήτην ἐκεῖνον. Διότι, ἂν καὶ δὲν πρόκειται νὰ πενθήσω πολλὰς πόλεις, μήτε ἔθνη ὁλόκληρα, ὅμως ἡ ψυχή, διὰ τὴν ὁποίαν θὰ θρηνήσω εἶναι ἀνταξία πολλῶν τοιούτων ἐθνῶν, μᾶλλον δὲ καὶ τιμιωτέρα. Ἐὰν δὲ διὰ τὸν Θεὸν εἷς ἄνθρωπος, πράττων τὸ θέλημά του εἶναι καλύτερος B ἀπὸ ἀπείρους ἄλλους παρανόμους, ἄρα καὶ ἐσὺ προηγουμένως ἦσουν καλύτερος ἀπὸ τὰς μυριάδας τοῦ ἰουδαϊκοῦ ὄχλου. Ὥστε, κανεὶς δὲ θὰ ἠμποροῦσε νὰ μὲ κατηγορήσῃ τώρα, ἐὰν ἤθελα ἀφιερώσει θρήνους περισσοτέρους ἀπὸ ἐκείνους τοῦ προφήτου καὶ κλαύσει σφοδρότερον. Διότι δὲν πενθῶ διὰ τὴν ἐκ θεμελίων καταστροφὴν κάποιας πόλεως, οὔτε διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ἀνθρώπων παρανόμων, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐρήμωσιν ψυχῆς ἱερᾶς καὶ τὴν κατεδάφισιν καὶ τὸν ἀφανισμὸν ναοῦ χριστοφόρου. Καθότι, ἐὰν κανεὶς ἐγνώριζε καλῶς τὸ κάλλος τῆς διανοίας σου[2] τότε ποὺ ἀκόμη ἔλαμπε καὶ τὸ ὁποῖον τώρα ὁ διάβολος κατέφλεξε, δὲν θὰ ἐστέναζε μήπως ἀναγινώσκων τοὺς θρήνους τοῦ προφήτου καὶ ἀκούων παρ᾽ αὐτοῦ, ὅτι χεῖρες βαρβαρικαὶ C ἐμόλυναν τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων καὶ ἀνάψασαι πῦρ κατέκαυσαν τὰ πάντα, τὰ χερουβείμ, τὴν κιβωτόν, τὸ ἱλαστήριον, τὰς πλάκας τὰς λιθίνας καὶ τὴν χρυσῆν στάμναν; Διότι αὐτή, ἡ παροῦσα

1. Καὶ ἄλλοι πατέρες ἔγραψαν πρὸς μοναχοὺς καὶ μοναχὰς διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἐν οἷς καὶ ὁ Μ. Βασίλειος (Ἐπιστολὴ 46 Πρὸς παρθένον ἐκπεσοῦσαν, καὶ ἐπιστολὴ 44 Πρὸς μοναχὸν ἐκπεσόντα), Θεόδωρος ὁ Στουδίτης (Ἐπιστ. 88, 102 καὶ 106) καὶ ἄλλοι. Τὰ κείμενα αὐτὰ ἔχουν πολλὴν δύναμιν διὰ νὰ συγκινήσουν καὶ φέρουν εἰς κατάνυξιν καὶ τὰς πλέον πεπωρωμένας καρδίας.

2. Κόσμον ἢ στολισμὸν τῆς διανοίας ἐννοεῖ ἀσφαλῶς τὴν καθαρότητα καὶ ἁγιότητα τοῦ νοὸς καὶ τὴν στροφὴν καὶ προσήλωσίν του εἰς τὸν Θεόν.

συμφορά, εἶναι τόσον πικροτέρα ἀπὸ ἐκείνην, ὅσον τιμιώτερα ἀπὸ ἐκεῖνα ἦσαν τὰ σύμβολα, ποὺ ἐφυλάσσοντο εἰς τὴν ἰδικήν σου ψυχήν. [2] **A** Αὐτὸς ὁ ναὸς εἶναι ἁγιώτερος ἀπὸ ἐκεῖνον, τὸν ἰουδαϊκόν. Διότι δὲν ἔλαμπεν ἀπὸ χρυσὸν καὶ ἄργυρον, ἀλλ᾽ ἀπὸ αὐτὴν τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἀντὶ τῆς κιβωτοῦ καὶ τῶν χερουβεὶμ εἶχεν ἐγκαθιδρυμένον ἐντός του τὸν Χριστὸν καὶ τὸν Πατέρα αὐτοῦ καὶ τὸν Παράκλητον. Τώρα ὅμως δὲν λάμπει πλέον. Εἶναι ἔρημος καὶ γυμνὸς ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ κάλλος καὶ τὴν εὐπρέπειαν, καὶ ἀφοῦ ἔχασε ἐκεῖνον τὸν θεῖον καὶ ἀνέκφραστον στολισμόν, ἐρημώθη ἀπὸ κάθε ἀσφάλειαν καὶ φύλαξιν. Καὶ δὲν ἔμειναν οὔτε θύρα, οὔτε μοχλὸς ἀσφαλείας, ἀλλ᾽ εἶναι ἀνοικτὸς εἰς ὅλους τοὺς ψυχοφθόρους καὶ αἰσχροὺς λογισμούς. Καὶ ἐὰν θελήσουν νὰ εἰσορμήσουν ἐντός του εἴτε ὁ λογισμὸς τῆς ἀλαζονείας, εἴτε ὁ τῆς πορνείας, εἴτε ὁ τῆς φιλαργυρίας ἢ καὶ ἄλλοι πλέον ἀκάθαρτοι ἀπὸ αὐτούς, δὲν θὰ ὑπάρξῃ κανεὶς διὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ. **B** Ἐνῷ προηγουμένως, καθὼς ὁ οὐρανὸς εἶναι ἄβατος ἀπὸ ὅλα αὐτά, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ καθαρότης τῆς διανοίας σου ἦτο ἀπροσπέλαστος ἀπὸ τὰ πάθη αὐτά. Καὶ ἴσως, εἰς μερικοὺς ποὺ βλέπουν τώρα τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὴν καταστροφήν σου, φανῶ ὅτι λέγω ἀπίστευτα. Δι᾽ αὐτὸ ἀκριβῶς ὀδύρομαι καὶ πενθῶ καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ κάμνω τοῦτο, ἕως τότε ποὺ θὰ σὲ ἴδω καὶ πάλιν εἰς τὴν κατάστασιν τῆς λαμπρότητος, ποὺ ἤσουν καὶ πρῶτα.

Μολονότι δὲ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦτο φαίνεται ἀδύνατον, ὅμως εἰς τὸν Θεὸν τὰ πάντα εἶναι δυνατά. Διότι αὐτὸς εἶναι «ὁ ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχὸν καὶ ἀπὸ κοπρίας ἀνυψῶν πένητα τοῦ καθίσαι αὐτὸν μετὰ ἀρχόντων, μετὰ ἀρχόντων λαοῦ αὐτοῦ. Ὁ κατοικίζων στεῖραν ἐν οἴκῳ, μητέρα ἐπὶ τέκνοις εὐφραινομένην» (Ψαλμ. 112, 7 - 9). **C** Μὴ ἀπελπισθῇς λοιπὸν διὰ τὴν ἀρίστην αὐτὴν μεταβολήν. Διότι, ἐὰν ὁ διάβολος ἔδειξε τέτοιαν ἰσχύν, ὥστε, ἀπὸ τὴν κορυφὴν ἐκείνην καὶ τὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς ὅπου εὑρίσκεσο, νὰ σὲ ῥίψῃ εἰς τὰ βάθη τῆς κακίας, πολὺ περισσότερον θὰ ἠμπορέσῃ ὁ Θεὸς νὰ σὲ ἀνασύρῃ εἰς τὴν πρώτην πάλιν παρρησίαν.[3] Καὶ ὄχι ἁπλῶς νὰ σὲ ἀνασύρῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ σὲ κάμῃ πολὺ περισσότερον μακάριον ἀπὸ πρίν. Πρόσεξε μόνον νὰ μὴ ἀποθαρρυνθῇς, μηδὲ νὰ κόψῃς τὴν τόσον χρήσιμον διὰ σὲ ἐλπίδα, οὔτε νὰ πάθῃς ὅ,τι παθαίνουν οἱ ἀσεβεῖς. **D** Διότι συνήθως δὲν εἶναι

3. Παρρησία. Ἡ λέξις ἀπαντᾷ συχνὰ εἰς τὸν Ι. Χρυσόστομον, σημαίνει δὲ τὸ θάρρος μὲ τὸ ὁποῖον ἐκφράζει κανεὶς τὴν γνώμην του ἢ ἐμφανίζεται εἰς ἀνώτερόν του, καὶ τὸ ὁποῖον ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἠθικὴν ἀκεραιότητα τοῦ ἐπιδεικνύοντος τοῦτο.

τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν ποὺ ὁδηγεῖ εἰς ἀπόγνωσιν, ἀλλὰ τὸ νὰ ἔχῃ κανεὶς ψυχὴν ἀσεβῆ. Διὰ τοῦτο ὁ Σολομὼν δὲν εἶπεν ἁπλῶς, ὅτι πᾶς ὁ «ἐλθὼν εἰς βάθος κακῶν καταφρονεῖ», ἀλλ᾽ «ὁ ἀσεβής» μόνον (Παροιμ. 18, 3). Διότι εἶναι ἴδιον ἐκείνων λοιπὸν τὸ πάθος τῆς ἀπογνώσεως, ὅταν φθάσουν εἰς τὰ τρίσβαθα τῆς κακίας. Καὶ τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν τοὺς ἐπιτρέπει νὰ ἀνανήψουν καὶ ἐπανέλθουν ἐκεῖ ἀπ᾽ ὅπου καὶ ἐξέπεσαν. Διότι, ὁ ἀκάθαρτος αὐτὸς λογισμός, ποὺ σὰν ζυγὸς κάθεται ἐπάνω εἰς τὸν αὐχένα τῆς ψυχῆς, μὲ τὸ νὰ τὴν ἀναγκάζῃ νὰ κύπτῃ πρὸς τὰ κάτω, τὴν ἐμποδίζει νὰ ἀνυψώσῃ τὰ βλέμματα πρὸς τὸν Δεσπότην αὐτῆς. Καὶ μόνον ἄνθρωπος γενναῖος καὶ θαυμαστὸς θὰ ἠδύνατο νὰ συντρίψῃ τὸν ζυγὸν αὐτὸν καὶ νὰ ἀποδιώξῃ τὸν καθήμενον ἐπάνω εἰς αὐτὸν δήμιον καὶ νὰ ἀναφωνήσῃ τοὺς λόγους τοῦ προφήτου. «Ὡς γὰρ ὀφθαλμοὶ παιδίσκης εἰς χεῖρας τῆς κυρίας αὐτῆς, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν, **E** ἕως οὗ οἰκτειρῆσαι ἡμᾶς. Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς, ὅτι ἐπὶ πολὺ ἐπλήσθημεν ἐξουδενώσεως» (Ψαλμ. 122, 2 - 3). Θεία πράγματι εἶναι ἡ διδασκαλία αὐτὴ καὶ διδάγματα τῆς ὑπερτάτης φιλοσοφίας. «Ἐνεπλήσθημεν», λέγει, «ἐξουδενώσεως» καὶ ὑπέστημεν ἄπειρα δεινά. Πλὴν ὅμως δὲν θὰ παύσωμεν νὰ ὑψώνωμεν τὸ βλέμμα πρὸς τὸν Θεόν, οὔτε θὰ παύσωμεν νὰ ἐπιζητῶμεν τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς αἰτήσεώς μας, πρὶν τὴν ἴδωμεν πραγματοποιουμένην. [3] **A** Διότι ἴδιον τῆς γενναίας ψυχῆς εἶναι νὰ μὴ κύπτῃ κάτω, οὔτε νὰ ἀπαγοητεύεται ἐξ αἰτίας τοῦ πλήθους τῶν δεινῶν ποὺ τὴν κατέχουν, ἀλλ᾽ οὔτε δὲ καὶ νὰ ὑποχωρῇ, ἐπειδὴ πολλάκις ζητήσασα ἀπὸ τὸν Θεὸν δὲν ἔλαβεν, ἀλλὰ νὰ ἐπιμένῃ, «ἕως οὗ οἰκτειρήσῃ ἡμᾶς», καθὼς λέγει καὶ ὁ μακάριος Δαβίδ.

2. Δι᾽ αὐτὸ καὶ ὁ διάβολος μᾶς εἰσάγει εἰς τοὺς λογισμοὺς τῆς ἀπογνώσεως, διὰ νὰ μᾶς κόψῃ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐλπίδα, τὴν ἀσφαλῆ αὐτὴν ἄγκυραν, τὴν ὑπόθεσιν τῆς ζωῆς μας, τὴν χειραγωγὸν τῆς ὁδοῦ ποὺ ὁδηγεῖ πρὸς τὸν οὐρανόν, τὴν σωτηρίαν τῶν ἀπολλυμένων ψυχῶν. «Τῇ γὰρ ἐλπίδι, λέγει, ἐσώθημεν» (Ρωμ. 8, 24). Αὐτὴ λοιπόν, αὐτὴ ἡ ἐλπίς, ἡ ὁποία, ὡσὰν ἰσχυρὸν σχοινίον ἔχει κρεμασθῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν, βαστάζει τὰς ψυχάς μας, **B** ἀνασύρουσα σιγὰ - σιγὰ πρὸς τὸ ὕψος ἐκεῖνο, αὐτοὺς ποὺ τὸ κρατοῦν σφικτά, καὶ ἐξυψώνουσα ἡμᾶς ἐπάνω ἀπὸ τὰ κύματα τῶν κακῶν τοῦ βίου.

Ἐὰν λοιπὸν κανεὶς ἀποχαυνωθῇ καὶ ἀφήσῃ τὴν ἱερὰν αὐτὴν ἄγκυραν, τότε ἀμέσως θὰ πέσῃ καὶ θὰ πνιγῇ εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς κακίας. Αὐτὸ γνωρίζοντάς το καλὰ ὁ πονηρός, μόλις ἀντιληφθῇ ὅτι βαρυνόμεθα εἰς τὴν συνείδησιν ἐκ κακῶν πράξεων, ἔρχεται καὶ αὐτὸς καὶ μᾶς προσθέτει τὸν λο-

γισμὸν τῆς ἀπογνώσεως, ὁ ὁποῖος καὶ εἶναι βαρύτερος ἀπὸ τὸν μόλυβδον. Καὶ ἐὰν τὸν δεχθῶμεν, κατ' ἀνάγκην λοιπὸν τότε, ἀφοῦ παρασυρθῶμεν ἀμέσως, λόγῳ τοῦ βάρους μας, πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀποσπασθῶμεν ἀπὸ τὸ σχοινί, θὰ κατέλθωμεν εἰς τὸ βάθος τῶν κακῶν, **C** ἐκεῖ ὅπου εὑρίσκεσαι καὶ ἐσὺ τώρα, ἐπειδὴ ἐγκατέλειψες τὰ προστάγματα τοῦ πράου καὶ ταπεινοῦ δεσπότου καὶ ἐκτελεῖς ὅλας τὰς προσταγὰς τοῦ ὠμοῦ καὶ τυραννικοῦ καὶ ἀσπόνδου ἐχθροῦ τῆς σωτηρίας μας καὶ ἔθραυσες τὸν χρηστὸν ζυγὸν τοῦ Κυρίου καὶ ἔρριψες κατὰ γῆς τὸ ἐλαφρὸν φορτίον καὶ ἀντ' αὐτῶν περιεβλήθης τὸν σιδηροῦν κλοιὸν καὶ ἐκρέμασες ἐπὶ πλέον εἰς τὸν τράχηλόν σου τὸν ὀνικὸν μύλον. Ποῦ θὰ σταθῇς τοῦ λοιποῦ καταποντίζων τὴν ἀθλίαν ψυχήν σου, ἀφοῦ ἐξηνάγκασες τὸν ἑαυτόν σου νὰ φέρεται συνεχῶς πρὸς τὰ κάτω;

Καὶ ἐκείνη μὲν ἡ γυνὴ τοῦ εὐαγγελίου (Λουκ. 15, 8), ἡ ὁποία εὗρε τὴν δραχμὴν ποὺ ἔχασε, προσεκάλει τότε τὰς γειτόνισσάς της διὰ νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν χαράν της λέγουσα· «Συγχάρητέ μοι» (Λουκ. 15, 9). Ἐγὼ ὅμως ὅλους τοὺς φίλους, τοὺς ἰδικούς μου καὶ τοὺς ἰδικούς σου, **D** θὰ τοὺς καλέσω νὰ κάμουν τὸ ἀντίθετον τώρα, λέγων εἰς αὐτοὺς ὄχι «τὸ συγχάρητέ μοι», ἀλλὰ συμπενθήσατε καὶ θρηνήσατε, παρομοίως καὶ γοερῶς ἀναφωνήσατε μαζί μου. Διότι ἐπάθαμεν μεγάλην συμφοράν. Ὄχι διότι ἀπωλέσαμεν τόσα ἢ τόσα χρυσᾶ τάλαντα, οὔτε πολλοὺς πολυτίμους λίθους, ἀλλὰ διότι, ὁ ἐξ ὅλων τούτων πλέον ἀμύθητος εἰς ἀξίαν συνταξειδιώτης μας εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν θάλασσαν τὴν μεγάλην καὶ εὐρύχωρον, δὲν γνωρίζω μὲ ποῖον τρόπον, ἀφοῦ ὠλίσθησεν, ἔπεσε μέσα εἰς αὐτὸν τὸν πυθμένα τῆς ἀπωλείας.

3. Ἐὰν μερικοὶ προσπαθοῦν νὰ ἐμποδίσουν τὸν θρῆνον μου, θὰ τοὺς εἴπω τοὺς λόγους τοῦ προφήτου· **E** «Ἄφετέ με, πικρῶς κλαύσομαι· μὴ κατισχύσητε παρακαλεῖν με» (Ἡσαΐας 22, 4). Διότι δὲν πενθῶ τώρα πένθος ποὺ νὰ μᾶς προσάπτῃ κατηγορίαν διὰ τὴν ἀμετρίαν τῶν ὀδυρμῶν, ἀλλὰ πενθῶ δι' ἐκεῖνον, διὰ τὸν ὁποῖον, εἴτε ὁ Παῦλος, εἴτε ὁ Πέτρος ἦτο, δὲν θὰ ἐντρέποντο νὰ κλαίουν καὶ νὰ πενθοῦν, ἀπωθοῦντες κάθε εἴδους παρηγορίαν.[4] 4 **A** Διότι, εὐλόγως θὰ

4. Τὸ πένθος τοῦτο εἰς τὰ ἀσκητικὰ συγγράμματα τῶν ἁγίων Πατέρων καλεῖται πένθος κατὰ Θεόν, διότι εἶναι ἀρεστὸν εἰς αὐτὸν ὡς ἐκ τῆς καταστάσεως μετανοίας καὶ κατανύξεως ποὺ δημιουργεῖ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου. Οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει τοῦτο πρὸς τὸ κοσμικὸν λεγόμενον πένθος, τὸ ὁποῖον εἶναι προϊὸν ἀπελπισίας καὶ ἐλλείψεως ἐμπιστοσύνης εἰς τὴν πρόνοιαν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Τὸ κατὰ Θεὸν πένθος καλεῖται χαροποιόν, διότι ἀνακουφίζει καὶ θερμαίνει τὴν καρδίαν, γαληνεύει τὸν νοῦν, προκαλεῖ τὴν κατάνυξιν καὶ τὸν θεῖον πόθον καὶ ἐφελκύει τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ.

κατηγοροῦσε κανεὶς διὰ μεγάλην μικροψυχίαν ἐκείνους, ποὺ θρηνοῦν ὑπερμέτρως διὰ τὸν φυσικὸν θάνατον. Ὅταν ὅμως ἀντὶ σώματος κεῖται ἐμπρός μας ψυχὴ νεκρά, ἡ ὁποία φέρει ἀπείρους πληγὰς καὶ ἀντανακλᾷ ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν τῆς νεκρότητός της τὴν προτέραν της καλὴν φυσικὴν κατάστασιν, τὴν εὐεξίαν καὶ τὸ κάλλος ποὺ ἔδυσε, ποῖος εἶναι τόσον σκληρὸς καὶ ἄσπλαγχνος, ὥστε νὰ ἀπευθύνῃ ἀντὶ θρήνων καὶ ὀδυρμῶν λόγους παραμυθητικούς; Ὅπως λοιπὸν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ φυσικοῦ θανάτου τὸ νὰ μὴ θρηνῇ κανεὶς προσιδιάζει εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἔτσι καὶ ἐδῶ τώρα ἁρμόζει τὸ πένθος.

Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ παρ' ὀλίγον νὰ ἔφθανεν εἰς τὸν οὐρανόν, αὐτὸς ποὺ περιέπαιζε τὴν ματαιότητα τοῦ κόσμου, αὐτὸς ποὺ ἔβλεπε τὸ κάλλος τῶν σωμάτων μὲ τὸ ἴδιον ἐνδιαφέρον ποὺ ἔβλεπε καὶ ἐκεῖνο τῶν ἀγαλμάτων, **B** αὐτὸς ποὺ περιφρονοῦσε τὸν χρυσὸν ὡσὰν πηλὸν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν ὡς βόρβορον, αὐτὸς καταληφθεὶς αἰφνιδίως ἀπὸ πυρετὸν κάποιας ἀτόπου ἐπιθυμίας, διέφθειρε τὴν ὑγείαν καὶ ἀνδρείαν καὶ τὴν ὡραιότητά του ὁλόκληρον καὶ κατέληξε νὰ γίνῃ ὑπηρέτης τῶν ἡδονῶν. Τοῦτον δὲν θὰ τὸν κλαύσωμεν λοιπόν, εἰπέ μου παρακαλῶ, καὶ δὲν θὰ τὸν πενθήσωμεν μέχρις ὅτου τὸν κερδίσωμεν πάλιν; Καὶ πῶς δὲν θὰ κάμωμεν ὅλα αὐτά, ὅταν πρόκειται περὶ ἀνθρωπίνης ψυχῆς; Διότι τὴν λύσιν μὲν τοῦ προβλήματος διὰ τὸν θάνατον τοῦ σώματος ἀσφαλῶς δὲν πρόκειται κανεὶς νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὸν παρόντα κόσμον, καὶ ὅμως οὔτε τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἐμποδίζει τοὺς ἀνθρώπους νὰ θρηνοῦν τοὺς νεκρούς των. Ἀντιθέτως τὸν θάνατον τῆς ψυχῆς,[5] μόνον ἐδῶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπομακρύνῃ κανείς. «Ἐν γὰρ τῷ ᾅδῃ, λέγει, τίς ἐξομολογήσεταί σοι;» (Ψαλμ. 6, 6). **C** Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι μεγάλη μωρία τὸ νὰ πενθοῦν τόσον βαρέως ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι πενθοῦν διὰ τὸν σωματικὸν θάνατον μολονότι γνωρίζουν ὅτι δὲν πρόκειται μὲ τοὺς θρήνους των νὰ ἀναστήσουν τὸν νεκρόν, ἡμεῖς δὲ νὰ μὴ παρουσιάζωμεν καμμίαν τοιαύτην διάθεσιν, ἂν καὶ γνωρίζωμεν, ὅτι ὑπάρχει πολλάκις ἐλπὶς νὰ ἐπαναφέρωμεν εἰς τὴν προτέραν της κατάστασιν τὴν χαμένην ψυχήν;

Πολλοὶ δὲ καὶ σήμερον ὅπως καὶ εἰς τὰς ἡμέρας τῶν προγόνων μας, ἀφοῦ μετεστράφησαν ἀπὸ τὸ ἀγαθὸν εἰς τὸ

5. Νέκρωσιν καὶ θάνατον τῆς ψυχῆς προκαλεῖ μόνον ἡ ἁμαρτία, ἡ ὁποία εἶναι «τὸ μόνον φοβερὸν» (Χρυσοστόμου Ἐπιστ. Α' πρὸς Ὀλυμπιάδα, PG 52, 549), καὶ «Θεοῦ ἀλλοτρίωσις» κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον (PG 37, 662).

κακὸν καὶ παρεξέκλιναν ἐκ τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ, τόσον πολὺ συνῆλθον ἐκ τῆς πτώσεώς των, ὥστε μὲ τὰ μετέπειτα κατορθώματά των ἀπέκρυψαν τὰς προηγουμένας ἥττας των καὶ ἔλαβαν τὸ βραβεῖον καὶ ἐφόρεσαν τὸν στέφανον τῆς νίκης καὶ ἀνεκηρύχθησαν[6] **D** μεταξὺ τῶν νικητῶν καὶ συνηριθμήθησαν εἰς τὸν χῶρον τῶν ἁγίων.

Ὅσον δὲ κανεὶς παραμένει εἰς τὴν κάμινον τῶν κοσμικῶν ἡδονῶν, καὶ ἂν ἔχῃ ἄπειρα τέτοια παραδείγματα, τοῦ φαίνεται ἀκατόρθωτον τὸ πρᾶγμα. Ἂν ὅμως ἔστω καὶ ἐπ' ὀλίγον ἀρχίσῃ νὰ ἀποχωρῇ ἐκεῖθεν, προχωρῶν πάντοτε, τὴν μὲν καυστικότητα τῶν ἡδονῶν ἀφήνει ὀπίσω του, τὸν δὲ ἔμπροσθεν καὶ πρὸ τῶν ποδῶν του ἁπλούμενον δρόμον θὰ ἴδῃ νὰ εἶναι πλήρης δρόσου καὶ εὐκολίας. Μόνον νὰ μὴ ἀπελπισθῶμεν, μήτε νὰ ἐμποδίσωμεν τὴν ἐπιστροφήν. Διότι αὐτὸς ποὺ κατελήφθη ἀπὸ τὴν ἀπελπισίαν, καὶ ἂν ἀκόμη διαθέτῃ ἄπειρον δύναμιν καὶ προθυμίαν, ματαίως τὰς κατέχει. Διότι ἐφ' ὅσον ἔκλεισεν εἰς τὸν ἑαυτόν του τὴν θύραν τῆς μετανοίας καὶ ἔφραξε τὴν εἴσοδον ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὸ στάδιον τῶν ἀρετῶν **E** πῶς θὰ δυνηθῇ νὰ πράξῃ μικρὸν ἢ μέγα καλόν, ἐν ὅσῳ εὑρίσκεται ἐκτὸς αὐτοῦ; Δι' αὐτὸ καὶ ὁ πονηρὸς τὰ πάντα ἐπινοεῖ διὰ νὰ μᾶς ἐμφυτεύσῃ τὸν λογισμὸν αὐτόν. Διότι ἔτσι δὲν θὰ τοῦ χρειασθοῦν ἱδρῶτες καὶ κόποι διὰ νὰ ἀντισταθῇ πρὸς ἡμᾶς. Πῶς λοιπὸν θὰ τοῦ χρειασθοῦν, ἐφ' ὅσον οἱ ἐξ ἁμαρτιῶν κατακείμενοι καὶ πεσμένοι κάτω δὲν θέλουν νὰ τοῦ ἀντισταθοῦν;

Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ θὰ δυνηθῇ νὰ διαλύσῃ τὸν δεσμὸν τοῦτον καὶ ἐπανακτήσῃ τὴν δύναμίν του **5 A** καὶ μέχρις ἐσχάτης του ἀναπνοῆς δὲν παύσῃ νὰ τὸν πολεμᾷ καὶ ἂν ἀκόμη περιπέσῃ εἰς ἄπειρα ἄλλα παραπτώματα, πάλιν θὰ ἐγερθῇ καὶ θὰ πλήξῃ δυνατὰ τὸν ἐχθρόν. Ὅποιος ὅμως δεθῇ μὲ τοὺς λογισμοὺς τῆς ἀπογνώσεως καὶ παραλύσῃ ἔτσι τὴν δύναμίν του, πῶς θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ὑπερισχύσῃ καὶ ἀντισταθῇ εἰς τὸν ἀντίπαλόν του, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ἐτράπη εἰς φυγήν;

4. Καὶ μὴ μοῦ εἴπῃς, ὅτι αὐτὰ εἶναι μόνον δι' ἐκείνους ποὺ εἶναι ὀλίγον μόνον ἁμαρτωλοί. Ἀλλ' ἂς πάρωμεν ἕνα ἐξ ἐκείνων, ποὺ εἶναι πλήρεις κακίας, καὶ ποὺ κάμνει ὅλα ὅσα τὸν ἀποκλείουν ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Καὶ αὐτὸς ἂς προέρχεται ὄχι ἐκ τῶν ἐξ ἀρχῆς ἀπίστων, ἀλλ' ἀπὸ

6. Ἀνακηρύττω σημαίνει τὴν διὰ τοῦ κήρυκος γνωστοποίησιν τοῦ νικητοῦ, μετὰ ἀπὸ γενομένους ἀγῶνας, πρὸς τοὺς παρισταμένους θεατάς. «Ἀνεκήρυττον τῶν ἀσκητῶν (ἀγωνιστῶν) τοὺς νικῶντας στεφανώσας κοτίνου στεφάνῳ», λέγει ὁ Ἀριστοφάνης (Πλοῦτος στ. 585-586). Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν δευτέραν του Παρουσίαν θὰ ἀνακηρύξῃ τοὺς ἁγίους νικητὰς τῶν πνευματικῶν ἀγώνων εἰς τὸ πάνδημον ἐκεῖνο θέατρον.

τοὺς πιστοὺς καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν προηγουμένως εὐαρεστήσει τὸν Θεόν, ὕστερα δὲ ἂς γίνῃ πόρνος, **B** μοιχός, μαλακός, κλέπτης, μέθυσος, ἀρσενοκοίτης, ὑβριστὴς καὶ τὰ παρόμοια. Οὔτε καὶ τοῦτον ἐγὼ λοιπὸν θὰ τὸν συγχωρήσω νὰ ἀπαγορευθῇ διὰ τὴν σωτηρίαν του ἔστω καὶ ἂν ἔχῃ φθάσει εἰς βαθὺ γῆρας[7] μὲ τόσον μεγάλην καὶ ἀνείπωτον κακίαν. Διότι ἐὰν βεβαίως ἦτο πάθος ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸ δίκαιόν του κανεὶς θὰ ἔφθανεν εἰς ἀπόγνωσιν, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ σβύσῃ τὴν φλόγα, τὴν ὁποίαν ἄναψε μὲ τὰ τόσον μεγάλα ἁμαρτήματά του. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι χωρὶς πάθος ὁ Θεός, εἴτε βασανίζει, εἴτε τιμωρεῖ δὲν τὸ κάμνει μὲ ὀργήν, ἀλλὰ μὲ πολλὴν φροντίδα δι' ἡμᾶς καὶ φιλανθρωπίαν. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἔχῃ κανεὶς μεγάλον θάρρος καὶ πεποίθησιν εἰς τὴν δύναμιν τῆς μετανοίας. Πράγματι, τοὺς ἁμαρτάνοντας κατ' αὐτοῦ δὲν τοὺς τιμωρεῖ διὰ λογαριασμόν του, **C** καθ' ὅτι ἡ θεία φύσις καμμίαν βλάβην δὲν παθαίνει, ἀλλ' ἀποβλέπων εἰς τὸ συμφέρον μας καὶ διὰ νὰ μὴ φθάσωμεν εἰς μεγαλυτέραν διαστροφήν, σκεπτόμενοι τὴν περιφρόνησιν καὶ τὴν παραθεώρησίν του. Διότι ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ φῶς, ἐκεῖνο μὲν οὐδόλως τὸ βλάπτει, τὸν ἑαυτόν του ὅμως βυθίζει εἰς πυκνὸν σκότος, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ συνήθισε νὰ περιφρονῇ τὴν πανίσχυρον ἐκείνην δύναμιν, κατ' οὐδὲν βλάπτει αὐτήν, ζημιώνει ὅμως τὸν ἑαυτόν του πάρα πολύ.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς μὲ τιμωρίας μᾶς ἀπειλεῖ καὶ τὰς στέλλει πολλάκις ὄχι διὰ νὰ λάβῃ ἐκδίκησιν, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς ἑλκύσῃ πλησίον του. **D** Διότι καὶ ὁ ἰατρὸς δὲν πονεῖ μὲν ἀπὸ τὰς ὕβρεις τῶν παραφρονούντων, οὔτε καὶ πειράζεται· κάμνει ὅμως καὶ πραγματεύεται τὸ κάθε τι ὥστε νὰ παύσουν νὰ ἀσχημονοῦν ἔτσι ἐκεῖνοι, ἀποβλέπων ὄχι εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἀλλ' εἰς τὴν ὠφέλειαν ἐκείνων. Καὶ ἂν ἐπιδείξουν ἔστω καὶ ὀλίγον ὅτι σωφρονοῦν καὶ συνέρχονται, χαίρει καὶ εὐφραίνεται καὶ μὲ περισσοτέραν ἐπιμονὴν τοὺς ἐπιθέτει τὰ φάρμακα, ὄχι ὡς ἐκδικούμενος διὰ τὰς ὕβρεις ποὺ ὑπέστη,

7. Ἡ ἀπόγνωσις, ἐκ τῆς ὁποίας θέλει νὰ προφυλάξῃ τὸν Θεόδωρον ὁ ἱ. Πατήρ, εἶναι ἡ ἀπελπισία εἰς τὴν ὁποίαν περιπίπτουν οἱ ἁμαρτάνοντες, εἴτε λόγῳ συναισθήσεως τῆς ἐνοχῆς των, εἴτε διότι συνειδητοποιοῦν τὴν ἀπώλειαν ἀγαθῶν, ὡς ἡ ἀθωότης, ἡ εἰρήνη τῆς καρδίας κ.ἄ. Ἐν προκειμένῳ δὲ ἡ ἀπόγνωσις καταστρέφει ὅ,τι δὲν ἠφάνισεν ἐκ τῆς καρδίας τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἡ διάπραξις τῆς ἁμαρτίας καὶ ἰδίως τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας. Διὰ τοῦτο ὁ ἱ. Χρυσόστομος τὴν θεωρεῖ ὡς τὸ πλέον ὀλέθριον σατανικὸν τέχνασμα, ἀφοῦ δι' αὐτῆς ὁ ἁμαρτωλὸς ἀπελπίζεται διὰ τὴν σωτηρίαν του. Ἡ ἐνοχὴ πολλάκις φέρει εἰς συναίσθησιν, ὅταν οἱ ἔλεγχοι τῆς συνειδήσεως κατορθώσουν νὰ δημιουργήσουν συντριβὴν καὶ κατάνυξιν. Ἡ ἀδιαφορία ὅμως καὶ ἡ ἀπόγνωσις, ἐπιφέρουν παντελῆ ὄλεθρον καὶ καταστροφήν.

ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει νὰ αὐξήσῃ τὴν ὠφέλειαν ἐκείνων καὶ νὰ τοὺς ἐπαναφέρῃ εἰς πλήρη ὑγείαν. Ἔτσι καὶ ὁ Θεός, ὅταν φθάσωμεν εἰς τὴν ἐσχάτην παραφροσύνην, ὄχι διὰ νὰ μᾶς ἐκδικηθῇ διὰ τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματά μας, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἐκ τῆς νόσου τῆς ἁμαρτίας, λέγει καὶ κάμνει τὸ πᾶν. **E** Καὶ τοῦτο εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ διαπιστώσῃ κανεὶς καὶ μὲ τὴν ὀρθὴν λογικήν.

5. Ἐὰν ὅμως κανεὶς ἤθελεν ἀμφισβητήσῃ ταῦτα, εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ ἀποδείξωμεν καὶ μὲ τοὺς λόγους τῆς ἁγίας Γραφῆς. Εἰπέ μου, ποῖος ὑπῆρξε μιαρώτερος τοῦ βασιλέως τῶν Βαβυλωνίων, 6 **A** ὁ ὁποῖος ἂν καὶ ἔλαβε τόσην πεῖραν τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ προσκυνήσῃ τὸν προφήτην αὐτοῦ καὶ νὰ τὸν διατάξῃ νὰ προσφέρῃ δῶρα καὶ θυμίαμα,[8] ἐν τούτοις αὐτὸς ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν προτέραν του ὑπερηφάνειαν καὶ ὅσοι ἐπροσκύνησαν τὸν Θεὸν ἀντ' αὐτοῦ, δεμένους τοὺς ἔρριψεν εἰς τὴν κάμινον. Καὶ ὅμως αὐτὸν τὸν τόσον ὠμὸν καὶ ἀσεβῆ καὶ θηρίον μᾶλλον παρὰ ἄνθρωπον βασιλέα, τὸν καλεῖ εἰς μετάνοιαν καὶ τοῦ παρέχει καὶ ἄλλας ἀφορμὰς διὰ νὰ μετανοήσῃ. Καὶ πρῶτα μὲν αὐτὸ τὸ θαῦμα ποὺ ἔγινε μέσα εἰς τὴν κάμινον, μετὰ δὲ ἀπὸ ἐκεῖνο, τὸ ὄραμα, ποὺ εἶδεν ὁ βασιλεὺς καὶ τὸ ἐξήγησεν ὁ Δανιὴλ **B** καὶ ποὺ ἦτο ἱκανὸν νὰ λυγίσῃ ἀκόμη καὶ λιθίνην καρδίαν. Καὶ πρὸς τούτοις, μετὰ τὴν ἔμπρακτον ταύτην προτροπήν, καὶ ὁ ἴδιος ὁ προφήτης τὸν συνεβούλευε, λέγων· «Διὰ τοῦτο, βασιλεῦ, ἡ βουλή μου ἀρεσάτω σοι καὶ τὰς ἁμαρτίας σου ἐν ἐλεημοσύναις λύτρωσαι καὶ τὰς ἀνομίας σου ἐν οἰκτιρμοῖς πενήτων· ἴσως ἔσται μακροθυμία τοῖς παραπτώμασί σου» (Δαν. 4, 24).

Τί λέγεις, σοφὲ καὶ μακάριε; Ἔπειτα ἀπὸ τόσον μεγάλην κατάπτωσιν ὑπάρχει πάλιν ἐπιστροφὴ καὶ μετὰ ἀπὸ τόσην νόσον ὑπάρχει ὑγεία καὶ μετὰ ἀπὸ τόσην παραφροσύνην ὑφίσταται ἐλπὶς σωφροσύνης; Ὁ βασιλεὺς ὅμως ἐκ τῶν προτέρων ἐστέρησε τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ κάθε ἐλπίδα, πρῶτον μὲν διότι ἠγνόησεν ἐκεῖνον, ποὺ τὸν ἔπλασε καὶ ἐκεῖνον ποὺ τὸν ὡδήγησεν εἰς ἐκείνην τὴν τιμήν, **C** μολονότι εἶχε διὰ νὰ διηγῆται, ἀποδείξεις τῆς δυνάμεως καὶ τῆς προνοίας αὐτοῦ καὶ δι' ὅσα ἔγιναν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του καὶ δι' ὅσα συνέβησαν εἰς τὸν καιρὸν τῶν προγόνων του. Μετὰ δὲ τοῦτο πά-

8. Τὸ κείμενον τῶν Ο΄ Ἑρμηνευτῶν ἔχει ἐν προκειμένῳ· «Καὶ μαναὰ καὶ εὐωδίας εἶπε σπεῖσαι αὐτῷ» (Δανιὴλ 2, 46), τὸ δὲ Ἑβραϊκόν, «καὶ διέταξε νὰ προσφέρουν εἰς αὐτὸν δῶρα καὶ θυμίαμα» (Ἀ. Χαστούπη, Ἡ Ἁγία Γραφή, Παλαιὰ Διαθήκη, τ. Β΄ σελ. 876). Τὸ κείμενον τοῦ ἱ. Πατρὸς ἔχει «μαναὰ καὶ θεῖον», δηλαδὴ θειάφι κοινῶς, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιεῖτο ἐπίσης πρὸς ἐξαγνισμὸν εἰς τὰς θυσίας τῶν εἰδωλολατρῶν.

λιν, ἂν καὶ ἔλαβεν ἀπτὰς ἀποδείξεις τῆς σοφίας καὶ τῆς προγνωστικῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ καὶ εἶδε νὰ ἀνατρέπεται καὶ ἡ μαγικὴ καὶ ἡ ἀστρομαντεία[9] καὶ ὅλη ἐκείνη ἡ σκηνοθεσία τῆς διαβολικῆς μαγγανείας, διέπραξε χειρότερα ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Διότι αὐτὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἐξηγήσουν οἱ Γαζαρηνοὶ σοφοὶ μάγοι καὶ διὰ τὰ ὁποῖα ὡμολογοῦσαν ὅτι ὑπερβαίνουν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, αὐτὰ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ ἑρμήνευσε πρὸς χάριν του ἕνα αἰχμάλωτον παιδίον. Τόσον κατέπεισεν αὐτὸν διὰ τοῦ θαύματος ἐκείνου, ὥστε νὰ μὴ πιστεύσῃ μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ νὰ γίνῃ δημόσιος κῆρυξ **D** καὶ διδάσκαλος τῆς ἀποφάσεως τοῦ Θεοῦ εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Ὥστε ἄν, καὶ προτοῦ λάβῃ ἐκεῖνο τὸ μεγάλο σημεῖον, ἦτο ἀσυγχώρητος διότι ἠγνόει τὸν Θεόν, πολὺ περισσότερον ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀσυγχώρητος μετὰ τὸ θαῦμα ἐκεῖνο καὶ τὴν παραδοχὴν αὐτοῦ καὶ τὴν διδασκαλίαν ποὺ ἔγινεν εἰς τοὺς ἄλλους. Διότι δὲν θὰ ἀπένεμε τόσην τιμὴν εἰς τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ, ἐὰν δὲν ἐπίστευεν καλῶς, ὅτι εἷς Θεὸς ἀληθινὸς μόνον ὑπάρχει καὶ δὲν θὰ ἐνομοθέτει διὰ τοὺς ἄλλους τέτοια πράγματα. Ἀλλ' ὅμως καὶ μετὰ τὴν τοιαύτην ὁμολογίαν πάλιν εἰς εἰδωλολατρείαν ἐξέπεσε καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐγονάτισε καὶ ἐπροσκύνησε τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ ἔφθασεν εἰς τόσην παραφροσύνην, ὥστε τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ οἱ ὁποῖοι δὲν τὸν ἐπροσκύνησαν **E** ἔρριψεν εἰς τὴν κάμινον.

Τί λοιπόν; Ὁ Θεὸς μετεχειρίσθη τὸν ἀποστάτην ὅπως ἥρμοζεν εἰς τὴν περίπτωσίν του; Ἀντιθέτως, τοῦ ἔδωσε μεγαλυτέρας ἀποδείξεις τῆς δυνάμεώς του, μετὰ τὴν τόσην του παραφροσύνην, σύροντάς τον εἰς τὴν προτέραν του κατάστασιν. Καὶ κάτι ἀκόμη θαυμαστότερον. Διὰ νὰ μὴ θεωρηθοῦν ἀπίστευτα ἕνεκα τῆς ὑπερβολῆς των τὰ γενόμενα, δὲν ἔδειξε τὸ σημεῖον ἐκεῖνο κατ' ἄλλον τρόπον, 7 **A** ἀλλ' εἰς τὴν κάμινον, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος ἤναψε διὰ τοὺς παῖδας τοὺς ὁποίους ἔδεσε καὶ τοὺς ἔρριψε μέσα. Θαυμαστὴ λοιπὸν καὶ παράδοξος ἦτο ἐπίσης καὶ ἡ σβέσις τῆς φλογός. Ὁ φιλάνθρωπος Θεός, προκειμένου νὰ ἐμπνεύσῃ περισσότερον φόβον καὶ δημιουργήσῃ μεγαλυτέραν ἔκπληξιν καὶ διαλύσῃ ὅλην τὴν πώρωσιν τοῦ βασιλέως ἐκείνου, ἔκαμε καὶ ἀπὸ αὐτὸ κάτι μεγαλύτερον καὶ παραδοξότερον. Διότι ἀφοῦ ἄφησε νὰ πυρωθῇ ἡ κάμινος τόσον, ὅσον ἤθελεν ἐκεῖνος, ἔτσι ἐπιδεικνύει τὴν δύναμίν του. Δὲν διαλύει τὰ μηχανήματα τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἐνῶ ὑπάρχουν ἐν δράσει τὰ καθιστᾷ ἄχρηστα. Καὶ διὰ νὰ μὴ κά-

9. Ἀστρομαντεία δὲν σημαίνει ἐνταῦθα τὴν ἐπιστήμην τῆς μελέτης τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ φαινομένων, ἀλλὰ τὴν διὰ τῶν ἄστρων ἀσκουμένην μαντικήν, ἥτις ἦτο μεγάλως ἐν χρήσει εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς.

ποιος, ἀφοῦ τοὺς εἶδε νὰ ἔχουν διασωθῆ ἀπὸ τὴν πυράν, νομίση ὅτι ἦτο φανταστικὸν τὸ πῦρ τοῦτο, ἐπέτρεψε νὰ καοῦν ἐκεῖνοι, ποὺ τοὺς ἔρριψαν μέσα εἰς τὴν κάμινον, δεικνύων ἔτσι ὅτι ἦτο πραγματικὸν τὸ βλεπόμενον πῦρ. **B** Ἄλλως δὲν θὰ κατέτρωγε τὴν νάφθαν καὶ τὸ στυππίον καὶ τὰς κληματίδας καὶ τὰ τόσα ἄλλα ἀντικείμενα ποὺ ἐρρίπτοντο εἰς αὐτήν. Τίποτε δὲν εἶναι ἰσχυρότερον ἀπὸ τὴν προσταγὴν τοῦ Θεοῦ. Ἀκολουθεῖ δὲ ἡ φύσις ὅλων τῶν ὄντων ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὰ πάντα ἐκ τοῦ μηδενός, πρᾶγμα ποὺ καὶ τότε ἀπεδείχθη. Διότι δεξαμένη ἡ φλὸξ τὰ σώματα φθαρτά, τὰ ἀπέφυγε ὡς νὰ ἦσαν ἄφθαρτα καὶ ἀπέδωσε πίσω τὴν παρακαταθήκην ἄθικτον καὶ μάλιστα μὲ πολλὴν λαμπρότητα. Διότι, ὡσὰν βασιλεῖς ἀπὸ τὰ ἀνάκτορά των, ἔτσι οἱ παῖδες ἐκεῖνοι ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν κάμινον καὶ κανεὶς δὲν ἠτένιζε τὸν βασιλέα, ἀλλ' ὅλων οἱ ὀφθαλμοί, ἀφήνοντες ἐκεῖνον ἐστρέφοντο πρὸς τὸ παράδοξον θέαμα καὶ οὔτε τὸ διάδημα, οὔτε ἡ ἁλουργίς,[10] **C** οὔτε ἄλλο τι ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ βασιλέως, εἵλκυσε τόσον τοὺς ὄχλους τῶν ἀθέων ἐκείνων, ὅσον ἡ θέα τῶν πιστῶν ἐκείνων παίδων, οἱ ὁποῖοι ἐνῶ τόσην ὥραν παρέμειναν εἰς τὰς φλόγας, ἐξῆλθον ἀπ' ἐκεῖ ἔτσι, ὅπως θὰ ἦτο εὔλογον νὰ ἐξέλθουν αὐτοί, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐπάθαιναν τοῦτο εἰς τὸ ὄνειρόν των. Καὶ πράγματι αὐτὸ ποὺ εἶναι τὸ πλέον εὔθραυστον εἰς ἡμᾶς ἡ φύσις τῶν τριχῶν δηλαδή, ἀνθίστατο εἰς τὴν παμφάγον ἐκείνην φλόγα ἰσχυρότερον καὶ ἀπὸ ἀδάμαντα. Καὶ δὲν ἦτο τοῦτο μόνον τὸ ἄξιον θαυμασμοῦ, ὅτι δὲν ἔπαθον τίποτε, ἂν καὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὸ μέσον τῆς καμίνου, ἀλλὰ ὅτι καὶ ὡμίλουν μεταξύ των συνεχῶς. Γνωρίζουν δὲ ὅσοι παρευρέθησαν εἰς καῦσιν ἀνθρώπων, ὅτι ὅσον ἐκεῖνοι παραμένουν μὲ κλειστὰ τὰ χείλη, ἔστω καὶ ἐπ' ὀλίγον, ἀντέχουν εἰς τὸν ἐμπρησμόν. **D** Μόλις δὲ συμβῆ νὰ ἀνοίξουν τὸ στόμα των, εὐθὺς φεύγει ἀπὸ τὸ σῶμα ἡ ψυχή.

Ἀλλ' ὅμως, ἐνῶ συνετελέσθησαν τόσα θαύματα καὶ ὅλοι οἱ παρόντες καὶ οἱ θεαταὶ ἐξειλάγησαν καὶ ὅσοι ἦσαν ἀπόντες δι' ἐπιστολῶν ἐπληροφορήθησαν τὸ συμβάν, ὁ βασιλεὺς ὅμως ποὺ ἐδίδαξε τοὺς ἄλλους ἔμεινε τελικῶς ἀδιόρθωτος καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν προτέραν του κακίαν. Καὶ οὔτε ἔτσι τὸν ἐτιμώρησεν ὁ Θεός, ἀλλ' ἐμακροθύμησεν ἀκόμη, συμβουλεύων αὐτὸν μὲ ὄνειρα καὶ μὲ τὸν προφήτην. Ἐπειδὴ δὲ τίποτε ἐξ ὅλων τούτων δὲν τὸν διώρθωσε

10. Διάδημα: Ταινία δι' ἧς δένεται περὶ τὴν κεφαλὴν ἡ κόμη. Τοῦτο ἔφερον κυρίως οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐξουσίας. Ἁλουργὶς = πορφυρᾶ ἐσθής.

ποσῶς, τότε τοῦ ἐπιφέρει τὴν τιμωρίαν, ὄχι διὰ νὰ τὸν ἐκδικηθῆ διὰ τὰ ἤδη συντελεσθέντα, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀνακόψη τὰ ἐπικείμενα δεινὰ καὶ νὰ ἀναχαιτίση τὴν προοδεύουσαν κακίαν. **E** Πάλιν καὶ τοῦτο δὲν ἦτο ἡ ὁριστική του τιμωρία, ἀλλ' ἀφοῦ ἐπὶ ὀλίγα ἔτη τὸν ἐπαίδευσεν, ὕστερα τὸν ἀποκατέστησεν εἰς τὴν προτέραν του τιμήν, καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐζημιώθη ποσῶς ἐκ τῆς τιμωρίας, ἀλλὰ καὶ ἐκέρδισε ἀντιθέτως τὸ μεγαλύτερον τῶν ἀγαθῶν, τὸ ὅτι ἐκράτησε στερεὰν τὴν εἰς Θεὸν πίστιν του καὶ μετενόησε διὰ τὰ προηγούμενα παραπτώματά του.

6. Τοιαύτη λοιπὸν εἶναι ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. 4 **A** Οὐδέποτε ἀποστρέφεται τὴν μετάνοιαν ἡ ὁποία γίνεται μὲ εἰλικρίνειαν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς φθάση εἰς αὐτὸ τὸ τέρμα τῆς κακίας καὶ ἀπ' ἐκεῖ προτιμήση νὰ ἐπιστρέψη πάλιν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, ὁ Θεὸς τὸν δέχεται καὶ τοῦ γίνεται προσιτὸς καὶ κάμνει τὸ πᾶν, διὰ νὰ ἐπαναφέρη αὐτὸν εἰς τὴν προτέραν του κατάστασιν. Ἰδοὺ καὶ τὸ πλέον παράδοξον τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἂν ἀκόμη κάποιος δὲν ἐπιδείξη τελείαν μετάνοιαν, οὔτε αὐτὴν τὴν μικρὰν καὶ ἐπ' ὀλίγον διαρκέσασαν ἀποστρέφεται ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἀμείβει πλουσίως. Τοῦτο δὲ γίνεται φανερὸν καὶ ἐξ ὅσων ὁ προφήτης Ἠσαΐας περὶ τῶν Ἰουδαίων οὕτω πως λέγει· "Δι' ἁμαρτίαν βραχύ τι ἐλύπησα αὐτὸν καὶ ἐπάταξα **B** αὐτὸν καὶ ἀπέστρεψα τὸ πρόσωπόν μου ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἐλυπήθη καὶ ἐπορεύθη στυγνὸς καὶ ἰασάμην αὐτὸν καὶ παρεκάλεσα αὐτόν" (Ἠσ. 57, 17 - 18).

Τοῦτο δύναται νὰ τὸ πιστοποιήση καὶ ὁ ἀσεβέστατος ἐκεῖνος βασιλεύς, ὁ ὁποῖος ἐπεδόθη πολὺ εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ὠθούμενος ὑπὸ τῆς γυναικός του. Ἐπειδὴ δὲ μόνον ἐπένθησε καὶ περιεβλήθη σάκκον μετανοίας καὶ κατεδίκασε τὰ παραπτώματά του, τόσον εἵλκυσε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ὥστε τὸν ἀπήλλαξε ἀπὸ ὅλα τὰ διαπραχθέντα σφάλματά του. Εἶπε λοιπὸν ὁ Θεὸς εἰς τὸν προφήτην Ἠλίαν· «Ἑώρακες πῶς κατενύγη Ἀχαάβ[11] ἀπὸ προσώπου μου; Οὐκ ἐπάξω τὴν κακίαν ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ, ἀνθ' ὧν ὅτι ἔκλαυσεν ἀπὸ προσώπου μου» (Γ΄ Βασ. 20, 29).

C Μετὰ δὲ ἀπὸ αὐτὸν ὁ Μανασσῆς,[12] καίτοι ὑπερέβαλε πάντας εἰς ἀφροσύνην καὶ καταδυνάστευσιν καὶ τὴν λα-

11. Ὁ Ἀχαὰβ (874 - 878 π.Χ.) ἦτο βασιλεὺς τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰσραήλ, σύζυγός του ἡ διαβόητος διὰ τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ τὴν κακίαν της Ἰεζάβελ, θυγάτηρ βασιλέως τῆς Τύρου.

12. Μανασσῆς (692 - 688 π.Χ.), βασιλεὺς τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα, υἱὸς τοῦ Ἐζεκίου. Καὶ αὐτὸς ὑποστήριξε τὴν εἰδωλολατρείαν εἰς τὸ κράτος του, μετανοήσας ὅμως εἰσήγαγε καὶ πάλιν τὴν πάτριον θρησκείαν εἰς αὐτό.

τρεῖαν τοῦ μωσαϊκοῦ Νόμου κατήργησε καὶ τὰς πύλας τοῦ ναοῦ ἔκλεισε καὶ συνετέλεσε ὥστε νὰ ἀνθῇ ἡ πλάνη τῶν εἰδώλων καὶ μολονότι ἔγινεν ἀσεβέστερος ἀπὸ ὅλους τοὺς μεταγενεστέρους, ἐπειδὴ κατόπιν μετενόησε, συγκατελέγετο καὶ αὐτὸς μεταξὺ τῶν φίλων τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν ὅμως, αναλογιζόμενος τὸ μέγεθος τῶν ἀνομιῶν του κατελαμβάνετο ἀπὸ ἀπόγνωσιν διὰ τὴν ἐπάνοδον καὶ μεταστροφήν του εἰς τὸ ἀγαθόν, θὰ ἔχανεν ὅλο ὅσα μετὰ ταῦτα ἐπέτυχε διὰ τῆς μετανοίας. Τώρα, ὅμως μὲ τὸ νὰ ἴδῃ ὄχι τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτιῶν, ποὺ διέπραξε ἀλλὰ τὸ ἄπειρον πέλαγος τῆς θείας εὐσπλαγχνίας, καὶ μὲ τὸ νὰ θραύσῃ τὰ δεσμὰ τοῦ διαβόλου ἠγέρθη καὶ ἠγωνίσθη καὶ ἐβάδισε τὸν καλὸν δρόμον. Καὶ ὄχι μόνον μὲ τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν ζωὴν ὅλων αὐτῶν D ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς λόγους τοῦ προφήτου διαλύει ὁ Θεὸς τοὺς λογισμοὺς τῆς ἀπογνώσεως, λέγων, "Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ"[13] (Ψαλμ. 94, 9). Τὸ δὲ "σήμερον" εἶναι δυνατὸν νὰ λέγεται καθ' ὅλον τὸν βίον, ἀκόμη ἐὰν θέλῃς, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ γῆρας. Διότι ἡ μετάνοια δὲν μετρᾶται μὲ ποσότητα χρόνου, ἀλλὰ μὲ τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς. Διότι καὶ οἱ Νινευῖται δὲν ἐχρειάσθησαν πολλὰς ἡμέρας διὰ νὰ ἐξαλείψουν τὴν ἁμαρτίαν των, ἀλλ' ἀρκετὸν ἦτο μικρὸν διάστημα τῆς ἡμέρας νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ἁμαρτίαν ἐκείνην. Καὶ ὁ λῃστὴς δὲν ἐχρειάσθη πολὺν χρόνον διὰ νὰ διανύσῃ τὴν ὁδὸν ποὺ φέρει εἰς τὸν παράδεισον, ἀλλ' ἤρκησε τόσος ὅσος θὰ ἐχρειάζετο διὰ νὰ προφέρῃ κάποιος μίαν μόνον λέξιν. E Εἰς τόσην μικρὰν στιγμήν, ἀφοῦ συνεχωρήθη διὰ τὰ ἁμαρτήματα τοῦ προτέρου βίου του, ἔλαβε πρὸ τῶν ἀποστόλων τὸ βραβεῖον τῆς εὐδοκιμήσεως. Βλέπομεν δὲ καὶ τοὺς μάρτυρας, ὄχι εἰς πολλοὺς χρόνους, ἀλλ' εἰς ὀλίγας ἡμέρας, πολλάκις δὲ καὶ εἰς μίαν καὶ μόνην, νὰ στεφανώνωνται λαμπρῶς.

7. 9 A Ὥστε λοιπὸν μᾶς χρειάζεται παντοῦ προθυμία καὶ πολλὴ διάθεσις. Καὶ ἂν ἔτσι ἑτοιμάσωμεν τὴν συνείδησίν μας, ὥστε μὲ πολλὴν δριμύτητα, μὲ ὅσην δηλαδὴ θέλει καὶ απαιτεῖ ὁ Θεὸς καὶ τὴν προηγουμένην κακίαν νὰ μισήσῃ καὶ νὰ προτιμήσῃ τὴν αυστηρὴν ὁδόν, τότε ὁ χρόνος δὲν θὰ μᾶς ζημιώσῃ καθόλου. Πολλοὶ λοιπὸν ἐνῶ ἦσαν τελευταῖοι, ἐξεπέρασαν εἰς ἀρετὴν τοὺς πρώτους. Διότι δὲν εἶναι βαρὺ τὸ νὰ πέσῃ κανείς, ἀλλὰ τὸ νὰ κεῖται καὶ νὰ μὴ ἐγείρεται ὅταν πέσῃ, καὶ νὰ ἐπιθυμῇ τὸ κακὸν καὶ δεικνύῃ ὀκνηρίαν καὶ διὰ τῶν λογισμῶν τῆς ἀπογνώσεως νὰ ἀποκρύπτῃ τὴν ἀσθένειαν τῆς θελήσεώς του. Πρὸς αὐτοὺς καὶ ὁ προφήτης ἐν ἀπορίᾳ ἔλεγε «Μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται, ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει;» (Ἱερ. 8, 4). B Ἐὰν δὲ ζητήσῃς ἀπὸ ἡμᾶς ἐξηγήσεις διὰ μερικοὺς ἐξ αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν των πάλιν ἡμάρτησαν, σοῦ λέγω, ὅτι ὅλα αὐτὰ δι' αὐτοὺς ἐλέχθησαν. Διότι, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἔπεσε, προηγουμένως ἀνῆκεν εἰς τοὺς ἱσταμένους καὶ ὄχι εἰς τοὺς πεσόντας. Διότι, πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ πέσῃ αὐτὸς ποὺ εἶναι πεσμένος; Θὰ εἰπωθοῦν καὶ ἄλλα ἀκόμη, ἄλλα διὰ παραβολῶν καὶ ἄλλα διὰ σαφεστέρων γεγονότων καὶ λόγων. Τὸ πρόβατον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀπεσχίσθη ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἐνενήκοντα ἐννέα προβάτων καὶ τὸ ὁποῖον ἐπανεφέρθη ἔπειτα ὑπὸ τοῦ καλοῦ ποιμένος τίποτε ἄλλο δὲν μᾶς φανερώνει, παρὰ τὴν πτῶσιν τῶν πιστῶν καὶ τὴν ἐπιστροφήν των. Διότι καὶ αὐτὸ ἦτο πρόβατον ὄχι κάποιας ἄλλης ποίμνης, ἀλλ' ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν λοιπῶν ἐνενήκοντα ἐννέα, καὶ τὸ ἔβοσκεν προηγουμένως ὁ ἴδιος ποιμὴν καὶ δὲν ἐπλανήθη ἁπλῶς, ἀλλ' ἐχάθη εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰς φάραγγας, C δηλαδὴ εἰς κάποιαν μακρὰν ὁδόν, ποὺ ἀπεῖχε πολὺ ἀπὸ τὴν εὐθεῖαν. Τὸ ἄφησε ἆρά γε νὰ περιπλανᾶται; Καθόλου· ἀλλὰ τὸ ἐπανέφερε σηκώνοντάς το εἰς τοὺς ὤμους, χωρὶς νὰ τὸ σύρῃ καὶ νὰ τὸ κτυπήσῃ. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ ἄριστοι ἀπὸ τοὺς ἰατροὺς ἐπαναφέρουν μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν εἰς τὴν ὑγείαν ὅσους ἀρρώστους πάσχουν ἀπὸ μακροχρόνιον ἀσθένειαν, θεραπεύοντες αὐτοὺς ὄχι μόνον συμφώνως πρὸς τοὺς ἰατρικοὺς κανόνας, ἀλλ' ἐνίοτε κάμνοντες καὶ ἄλλα πολλὰ πρὸς χάριν των, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς δὲν ὁδηγεῖ ἀποτόμως εἰς τὴν ἀρετὴν αὐτοὺς ποὺ ἔχουν διαφθαρῆ ἀλλὰ μὲ ἤρεμον τρόπον καὶ βαθμηδόν, ὑποβαστάζων αὐτοὺς εἰς κάθε περίπτωσιν, ὥστε νὰ μὴ μεγαλώσῃ τὸ σχίσμα καὶ γίνῃ μακροτέρα ἡ πλάνη. D Ὄχι μόνον ἡ παραβολὴ αὐτὴ ὑπηνίχθη τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐκείνη τοῦ ἀσώτου υἱοῦ. Πράγματι καὶ αὐτὸς δὲν ἦτο κανεὶς ξένος, ἀλλὰ υἱός, καὶ ἀδελφὸς ἐκείνου, ὁ ὁποῖος εὐηρέστησεν τὸν πατέρα καὶ δὲν ἐξώκειλεν εἰς κάποιαν συνηθισμένην κακίαν, ἀλλά, ὡς θὰ ἔλεγε κάποιος, εἰς αὐτὸ τὸ ἔσχατον τῶν κακῶν, διότι αὐτός, ποὺ ἦτο πλούσιος καὶ ἐλεύθερος καὶ εὐγενὴς ἔγινεν ἀθλιώτερος καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δούλους καὶ μισθωτοὺς καὶ ξένους. Πλὴν ὅμως πάλιν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πρώτην του κατάστασιν καὶ ἀπέλαβε τὴν προτέραν δόξαν.

13. «Ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ». Ὁ στίχος αὐτὸς τοῦ 94 Ψαλμοῦ ἀναφέρεται εἰς ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἐπεισόδια ἀνταρσίας καὶ δυσαρεσκείας τῶν Ἑβραίων εἰς τὴν ἔρημον, μετὰ τὴν ἔξοδόν των ἐκ τῆς γῆς Αἰγύπτου, πρὸς τὸν Μωϋσῆν καὶ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἀρχῆς γενομένης ἐκ τοῦ γογγυσμοῦ των διὰ τὰ πικρὰ ὕδατα τῆς Μερρᾶς (Ἔξοδος 15, 17 καὶ 17, 7 ἕτερον ἐπεισόδιον· Ἀριθμοὶ 20, 1-18 κ.ἄ.).

Ἐὰν δὲ ἀπελπίζετο ἀπὸ τὴν ζωήν του καὶ ἀποκαμὼν ἀπὸ τὰ συμβάντα παρέμεινεν εἰς τὰ ξένα, δὲν θὰ ἐπετύγχανε ἐκεῖνα ποὺ ἐπέτυχε, ἀλλὰ λιμοκτονῶν, θὰ ὑφίστατο τὸν πιὸ χειρότερον θάνατον. Ἐπειδὴ ὅμως μετενόησε καὶ δὲν ἔφθασεν εἰς ἀπόγνωσιν, E μετὰ ἀπὸ τόσην ἐξαχρείωσιν, ἀποκαθίσταται εἰς τὴν προτέραν λαμπρότητα πάλιν καὶ ἐνδύεται τὴν ὡραιοτάτην στολὴν καὶ ἀπολαμβάνει μεγαλύτερα ἀγαθὰ ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του, ὁ ὁποῖος δὲν ἔπεσε. «Τοσαῦτα γὰρ ἔτη, λέγει, δουλεύω σοι καὶ οὐδέποτε ἐντολήν σου παρῆλθον καὶ οὐδέποτέ μοι ἔδωκας ἔριφον, 10 A ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ· ὅτε δὲ ὁ υἱός σου οὗτος ὁ καταφαγών σου τὸν βίον μετὰ πορνῶν ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν» (Λουκ. 15, 29-30). Τόσον μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τῆς μετανοίας.

8. Ἔχοντας λοιπὸν τόσα πολλὰ παραδείγματα, ἂς μὴ μείνωμεν πλέον εἰς τὸ κακόν, μήτε νὰ ἀπελπισθῶμεν διὰ τὴν συμφιλίωσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι ἂς εἴπωμεν «Πορεύσομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου» (Λουκ. 15, 18) καὶ ἂς πλησιάσωμεν τὸν Θεόν. Διότι αὐτὸς οὐδέποτε μᾶς ἀποστρέφεται, ἀλλ' ἡμεῖς εἴμεθα ἐκεῖνοι ποὺ ἀπομακρυνόμεθα ἀπ' αὐτόν. «Θεὸς γάρ, φησίν, ἐγγίζων ἐγώ εἰμι καὶ οὐ Θεὸς πόρρωθεν» (Ἱερ. 23, 23). Μὲ τὸν ἴδιον δὲ πάλιν προφήτην κατηγορῶν αὐτοὺς ἔλεγεν. «Οὐχὶ αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν διιστῶσιν ἀναμέσον ὑμῶν καὶ ἐμοῦ;» (Ἡσ. 59, 2). B Ἐπειδὴ λοιπὸν τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν Θεόν, ἂς ἄρωμεν ἀπὸ τὸ μέσον τὸν σκληρὸν τοῦτον φραγμὸν καὶ τίποτε δὲν θὰ μᾶς ἐμποδίσῃ νὰ πλησιάσωμεν τὸν Θεόν.

Ἄκουσε ὅμως ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα πῶς τοῦτο ἔχει γίνει. Μεταξὺ τῶν Κορινθίων,[14] κάποιος ἄνθρωπος ἐπίσημος διέπραξε τόσον μεγάλην ἁμαρτίαν, ποὺ οὔτε μεταξὺ τῶν εἰδωλολατρῶν ἦτο γνωστή. Ἦτο δὲ χριστιανὸς καλὸς ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς καὶ ἐξ ἐκείνων μάλιστα ποὺ ἔχουν πολὺ οἰκειωθῆ τὸν Χριστόν. Μερικοὶ δὲ λέγουν, ὅτι ἀνῆκε καὶ εἰς τὸν κλῆρον. Τί λοιπόν; Τὸν ἀπέκοψε μήπως ὁ Παῦλος ἐκ τῆς μερίδος τῶν σωζομένων; Καθόλου! Ἄλλωστε αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κατηγορεῖ τοὺς Κορινθίους τὰ μέγιστα, διότι δὲν τὸν ὡδήγησαν εἰς μετάνοιαν. Ἐπιθυμῶν δὲ νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς ὅτι δὲν ὑπάρχει ἁμάρτημα C ποὺ νὰ μὴ δύναται νὰ θεραπευθῇ, πάλιν ἔλεγε περὶ αὐτοῦ ποὺ ἡμάρτησε βαρύτερον καὶ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρας. «Παράδοτε τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ

14. Ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ ἀναφέρεται εἰς τὸ Ε΄ κεφ. τῆς Α΄ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς τοῦ ἀπ. Παύλου.

πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Α΄ Κορ. 5, 5). Ἀλλὰ ἔλεγε τοῦτο πρὸ τῆς μετανοίας. Ὅταν ὅμως μετενόησεν, «Ἱκανὸν τῷ τοιούτῳ ἡ ἐπιτιμία, λέγει, ἡ ὑπὸ τῶν πλειόνων» (Β΄ Κορ. 2, 6)· καὶ ἐπιστολὴν ἔγραψε διὰ νὰ τὸν παρηγορήσῃ πάλιν καὶ νὰ δεχθῇ τὴν μετάνοιαν, διὰ νὰ μὴ ἐξαπατηθῇ ὑπὸ τοῦ σατανᾶ.

Ἀλλὰ καὶ ἓν ὁλόκληρον ἔθνος, τὸ ἔθνος τῶν Γαλατῶν,[15] τὸ ὁποῖον ἀφοῦ ἐπίστευσεν καὶ ἐπετέλεσε θαύματα καὶ ὑπέμεινε πολλὰς δοκιμασίας, ἐξ αἰτίας τῆς πίστεώς του εἰς τὸν Χριστόν, ὅταν ἔπεσεν εἰς σφάλμα, τὸ ἀνώρθωσε καὶ πάλιν. Ὅτι ἔκαμε θαύματα τὸ ἐδήλωσε μὲ τὸ νὰ εἴπῃ. D «Ὁ οὖν ἐπιχορηγῶν ὑμῖν τὸ Πνεῦμα καὶ ἐνεργῶν δυνάμεις ἐν ὑμῖν» (Γαλ. 3, 5). Ὅτι δὲ ἔπαθον πολλὰ ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τοῦτο τὸ ἔδειξε μὲ τὸ νὰ λέγῃ· «Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῇ; εἴ γε καὶ εἰκῇ» (Γαλ. 3, 4-5). Παρὰ ταῦτα ὅμως, καὶ παρὰ τὴν μεγάλην των πρόοδον, διέπραξαν τέτοιαν ἁμαρτίαν, ἡ ὁποία ἐστάθη ἱκανὴ νὰ τοὺς ἀποξενώσῃ ἀπὸ τὸν Χριστόν. Διὰ τὴν ἁμαρτίαν αὐτὴν ὁ Παῦλος ἐκφράζει τὴν γνώμην του, λέγων «Ἴδε ἐγὼ Παῦλος λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς οὐδὲν ὑμᾶς ὠφελήσει» (Γαλ. 5, 2). Καὶ πάλιν· «Οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε» (Γαλ. 5, 4). Καὶ ὅμως μετὰ τὸ τόσον μεγάλον παράπτωμά των, τοὺς δέχεται καὶ λέγει· «Τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν» (Γαλ. 4, 19), δεικνύων ὅτι καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν χειρίστην αὐτὴν διαφθοράν, εἶναι δυνατὸν πάλιν ὁ Χριστὸς ἐξ ἀρχῆς νὰ μορφωθῇ εἰς ἡμᾶς. Διότι δὲν θέλει «τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν» (Ἰεζ. 33, 11).

9. 11 A Ἂς ἐπιστρέψωμεν λοιπόν, φίλτατε, καὶ ἂς πράξωμεν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Διότι, δι' αὐτὸ μᾶς ἔπλασε καὶ μᾶς ἔφερεν εἰς ὕπαρξιν, διὰ νὰ συμμετάσχωμεν εἰς τὰ αἰώ-

15. Οἱ Γαλάται ἦσαν κελτικὴ φυλὴ τῆς βορειοδυτικῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως τῆς Γαλλίας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ΄ π.Χ. αἰῶνος μέρος αὐτῶν ἐπεχείρησε πολλὰς ἐπιδρομὰς ἐναντίον τῆς Ἰταλίας καὶ Ἑλλάδος, προξενήσαν τρομερὰς καταστροφάς. Ἐκδιωχθέντες ἐκ τῆς Ἑλλάδος τὸ 277 ὑπὸ Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ διέβησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἠπείλησαν τὸ κράτος τῆς Περγάμου. Ὁ βασιλεὺς τῆς Περγάμου Ἄτταλος ὁ Α΄ (241-197 π.Χ.) κατενίκησε τοὺς Γαλάτας, οἵτινες τελικῶς ἦλθον καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν περὶ τὴν Ἄγκυραν περιοχήν, ἥτις ἐκλήθη Γαλατία. Πρὸς αὐτοὺς ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον ὁ ἀπ. Παῦλος καὶ ἔγραψε τὴν ἐπ' ὀνόματί των φερομένην ἐπιστολήν. Τὸ σφάλμα τῶν χριστιανῶν τῆς Γαλατίας συνίστατο εἰς τὸ ὅτι, μετὰ τὸ κήρυγμα τοῦ ἀπ. Παύλου, ἐδέχθησαν τοὺς ἰουδαΐζοντας λεγομένους χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι ἐδίδασκον ὅτι μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ δὲν κατηργήθη ἡ ἰσχὺς τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου. Τοῦτο ὅμως ἀπετέλει παραχάραξιν τῆς πίστεως, διότι τὴν σκιὰν τοῦ νόμου ἀντικατέστησε μὲ τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ ἡ χάρις, δι' ἧς σωζόμεθα.

νια ἀγαθά, διὰ νὰ μᾶς προσφέρῃ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ ὄχι νὰ μᾶς ρίψῃ εἰς τὴν γέενναν καὶ μᾶς παραδώσῃ εἰς τὸ πῦρ. Διότι, τοῦτο δὲν ἔγινε δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ διὰ τὸν διάβολον, ἐνῷ δι' ἡμᾶς ἔχει εὐτρεπισθῆ καὶ ἑτοιμασθῆ ἡ βασιλεία πρὸ πολλοῦ. Καὶ αὐτὰ τὰ δύο δεικνύων, ἔλεγε πρὸς αὐτούς, ποὺ ἦσαν εἰς τὰ δεξιά. «Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου» (Ματθ. 25, 34). Καὶ εἰς αὐτοὺς ποὺ ἦσαν εἰς τὰ ἀριστερά, B «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον» ὄχι πλέον δι' ἐσᾶς, ἀλλὰ «τῷ διαβόλῳ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ» (Ματθ. 25, 41). Ἔτσι λοιπὸν δὲν ἔγινε δι' ἡμᾶς ἡ γέεννα, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνον καὶ τοὺς ἀγγέλους του, ἐνῷ ἡ βασιλεία ἡτοιμάσθη δι' ἡμᾶς πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου. Μὴ λοιπὸν καταστήσωμεν ἀναξίους τοὺς ἑαυτούς μας νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸν νυμφῶνα. Διότι ἐνόσῳ εὑρισκόμεθα εἰς τὸν κόσμον τοῦτον καὶ ἂν ἀκόμη διαπράξωμεν ἄπειρα ἁμαρτήματα, εἶναι δυνατὸν ὅλα νὰ τὰ ξεπλύνωμεν, ἐφ' ὅσον ἐπιδείξωμεν μετάνοιαν διὰ τὰ διαπραχθέντα ἁμαρτήματα. Ὅταν ὅμως μεταφερθῶμεν εἰς τὸν ἄλλον κόσμον, οὔτε καὶ ἂν ἐπιδείξωμεν βαθυτάτην μετάνοιαν, θὰ συντελέσῃ αὕτη εἰς τίποτε· C ἀλλ' εἴτε τρίζομεν τοὺς ὀδόντας, εἴτε θρηνοῦμεν, εἴτε κιλιοπαρακαλοῦμεν, οὔτε σταγόνα ὕδατος θὰ δυνηθῇ κανεὶς νὰ μᾶς στάξῃ μὲ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου του ἐνῷ θὰ φλεγώμεθα, ἀλλὰ θὰ ἀκούσωμεν ἐκεῖνα, ποὺ ἤκουσε τότε καὶ ἐκεῖνος ὁ πλούσιος, ὅτι «χάσμα μέγα μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν ἐστήρικται» (Λουκ. 16, 20).

Ἂς ἀφυπνισθῶμεν ἐδῶ, παρακαλῶ, καὶ ἂς γνωρίσωμεν τὸν Δεσπότην μας καθὼς ἁρμόζει νὰ τὸν γνωρίζωμεν. Τότε μόνον πρέπει νὰ ἀποβάλωμεν τὴν ἐλπίδα τῆς μετανοίας, ὅταν εὑρεθῶμεν εἰς τὸν ᾅδην. Διότι μόνον ἐκεῖ τοῦτο τὸ φάρμακον εἶναι ἀνίσχυρον καὶ ἄχρηστον. Ἐν ὅσῳ ὅμως εἴμεθα ἐδῶ D καὶ ἂν ἀκόμη εἰς αὐτὴν τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν τὸ χρησιμοποιήσῃ κανείς, τοῦτο παρουσιάζει μεγάλην δραστικότητα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάβολος θέτει εἰς ἐνέργειαν τὸ κάθε τι προκειμένου νὰ ριζώσῃ μέσα μας τὸν λογισμὸν τῆς ἀπογνώσεως. Διότι γνωρίζει καλά, ὅτι ἔστω καὶ ἂν ὀλίγον μετανοήσωμεν, δὲν θὰ μᾶς λείψῃ ἡ ἀμοιβή. Ὅπως δὲ ὁ προσφέρων τὸ ποτήριον τοῦ ψυχροῦ ὕδατος θὰ ἀμειφθῇ δι' αὐτό, ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος, ποὺ θὰ μετανοήσῃ διὰ τὰ κακὰ ποὺ ἔπραξεν καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἐπιδείξῃ μετάνοιαν ἀνταξίαν τῶν παραπτωμάτων του καὶ δι' αὐτὴν θὰ λάβῃ τὴν ἀνταμοιβήν. Διότι τίποτε ἀπὸ τὰ ἀγαθά, καὶ τὸ πλέον μικρόν, δὲν θὰ παραθεωρηθῇ ἀπὸ τὸν δίκαιον κριτήν. Ἐὰν λοιπὸν τὰ

ἁμαρτήματα ἐξετάζωνται μὲ τέτοιαν λεπτομέρειαν, ὥστε νὰ τιμωρῆται κανεὶς διὰ τοὺς λόγους καὶ διὰ τὰ ἐνθυμήματα, E πολὺ περισσότερον θὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν τότε τὰ κατορθώματα, εἴτε μεγάλα, εἴτε μικρὰ εἶναι αὐτά. Ὥστε καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἠμπορέσῃς νὰ ἐπανέλθῃς εἰς ἐκείνην τὴν ἀκεραιότητα, ἀλλ' ἔστω καὶ ὀλίγον νὰ ἀπομακρύνῃς τὸν ἑαυτόν σου ἀπὸ τὴν παροῦσαν νόσον καὶ ἀσέλγειαν οὔτε τὸ ὀλίγον τοῦτο θὰ εἶναι ἀνωφελές. Μόνον κάμε ἀρχὴν εἰς τὸ πρᾶγμα καὶ ἄνοιξε θύραν εἰς τοὺς ἀγῶνας, διότι ἐν ὅσῳ μένεις ἐκτὸς τῆς ὑποθέσεως ταύτης, εὐλόγως σοῦ φαίνεται τοῦτο δύσκολον καὶ ἀκατόρθωτον. 12 A Πρὶν κανεὶς δοκιμάσῃ κάτι καὶ ἂν ἀκόμη τὰ πράγματα φαίνωνται πολὺ ἐλαφρὰ καὶ ὑποφερτά, παρὰ ταῦτα συνήθως δείχνουν ὅτι, εἶναι πολὺ δύσκολα. Ὅταν ὅμως, ἐμπειρικῶς θὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ αὐτὰ καὶ ἐπιχειρήσωμεν νὰ τὰ κάμωμεν, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἀγωνίας μας ἐξαφανίζεται καὶ ἀφοῦ μᾶς καταλάβει τὸ θάρρος ἀντὶ τοῦ τρόμου καὶ τῆς ἀπογνώσεως, τότε αὐτὸ ἐλαττώνει τὸν φόβον, αὐξάνει τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς καὶ κάμνει τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας ἰσχυροτέρας.

Διὰ τοῦτο ὁ πονηρὸς ἀπεμάκρυνε τὸν Ἰούδαν[16] ἀπὸ τὸν παρόντα κόσμον, διὰ νὰ μὴ ἐπανέλθῃ ἐκεῖ ἀπ' ὅπου καὶ ἐξέπεσε κάμνοντας διὰ τῆς μετανοίας τὴν κατάλληλον ἀρχήν. B Ἐγὼ δέ, μολονότι εἶναι παράδοξον τὸ λεγόμενον, οὔτε ἐκεῖνο τὸ παράπτωμα τῆς προδοσίας θὰ ἔλεγα ὅτι εἶναι μεγαλύτερον τῆς βοηθείας ποὺ μᾶς παρέχει ἡ μετάνοια. Δι' αὐτὸ σὲ παρακαλῶ καὶ σὲ ἱκετεύω, ἀφοῦ ἐκδιώξῃς ἀπὸ τὴν ψυχήν σου κάθε σατανικὴν γνώμην, νὰ ἔλθῃς εἰς τὴν σωτηρίαν ταύτην. Ἐὰν δὲ σὲ διέτασσον διὰ μιᾶς νὰ ἀνέλθῃς εἰς ἐκείνην πάλιν τὴν κορυφήν, εὐλόγως θὰ ἐδυσφόρεις, διότι τὸ πρᾶγμα εἶναι πολὺ δύσκολον. Ἐὰν ὅμως τώρα τόσον μόνον σοῦ ζητῶ, ὅσον νὰ μὴ προσθέσῃς εἰς τὰ παρόντα κακὰ καὶ ἄλλα, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐγερθῇς ἀπ' αὐτὰ νὰ στραφῇς πρὸς τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν, διατί διστάζεις καὶ ὀπισθοδρομεῖς καὶ πρὸς τὰ κάτω σύρεις τὸν ἑαυτόν σου; Δὲν εἶ-

16. Τὸ πρόβλημα τοῦ Ἰούδα παραμένει δύσκολον εἰς τὴν κατανόησίν του. Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως εἰς τὸ θέμα τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ ὁ ἱ. Χρυσόστομος δίδει λίαν ἱκανοποιητικὴν ἀπάντησιν. Ὁ Ἰούδας διέπραξε τὸ εἰδεχθέστερον ἀνθρώπινον ἁμάρτημα. Ἠδύνατο ὅμως νὰ σωθῇ; Ἀσφαλῶς ναί, ὅπως ἄλλωστε ἐσώθη ὁ Πέτρος καὶ τόσοι μετανοήσαντες ἀρνηταὶ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὁ Ἰούδας ὅμως μετενόησε καὶ ἀνεγνώρισεν ὅτι ἐπρόδωσεν αἷμα ἀθῷον, ἐπιστρέψας καὶ τὰ τριάκοντα ἀργύρια. Τότε, διατί δὲν ἐσώθη; Διότι, δὲν ἐξεμεταλλεύθη τὴν δύναμιν τῆς μετανοίας, ἀλλ' ἀπελπισθεὶς «καὶ ἀπελθὼν ἀπήγξατο» (Ματθ. 27, 5). Ἡ μετάνοιά του δὲν εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας καὶ τὴν συναίσθησιν, ἀλλὰ τὴν ἀπελπισίαν καὶ τὴν ἀπόγνωσιν, αἱ ὁποῖαι ἐσκότισαν τὸν νοῦν του.

δες μήπως ὅλους ἐκείνους ποὺ ἀπέθανον εἰς ἀπολαύσεις, καὶ μέθην καὶ διασκεδάσεις καὶ εἰς τὴν λοιπὴν χλεύην τοῦ βίου; **C** Ποῦ εἶναι τώρα ἐκεῖνοι ποὺ μὲ πολλὴν ἔπαρσιν καὶ πολλοὺς ἀκολούθους περιεπάτουν σκαιῶς εἰς τὴν ἀγοράν; Οἱ ἐνδεδυμένοι τὰ μεταξωτὰ καὶ εὐωδιάζοντες ἀπὸ ἀρώματα καὶ ἔχοντες πολλοὺς συμπαρακαθημένους εἰς τὴν τράπεζάν των καὶ προσήλωσιν συνεχῆ εἰς τὰς θεατρικὰς σκηνάς; Ποῦ εἶναι τώρα ἡ φαντασία ὅλων ἐκείνων; Ἐξηφανίσθη ἡ πολυτέλεια τῶν δείπνων, τὸ πλῆθος τῶν μουσικῶν, ἡ ἀκολουθία τῶν κολάκων, ὁ πολὺς γέλως, ἡ ἄνεσις τῆς ψυχῆς, ἡ διάχυσις τοῦ νοῦ, ὁ θηλυπρεπὴς βίος, ὁ χαυνωμένος καὶ ὑπερβολικός. Ποῦ ἐπέταξαν τώρα ὅλα ἐκεῖνα; Τί ἀπέγινε τὸ σῶμα ποὺ ἀπελάμβανε τόσην περιποίησιν καὶ καθαρότητα; Πήγαινε πρὸς τὴν σορὸν καὶ κύτταξε τὴν κόνιν, τὴν στάκτην, τοὺς σκώληκας, **D** παρατήρησε τὸ ἀπαίσιον τοῦ τόπου καὶ στέναξε πικρῶς. Καὶ εἴθε ἡ ζημία νὰ ἐτελείωνεν ἕως τὴν τέφραν. Τώρα ὅμως ἀπὸ τὸν τάφον καὶ τοὺς σκώληκας τούτους μετάφερε τὸν λογισμόν σου εἰς τὸν αἰώνιον ἐκεῖνον σκώληκα, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, εἰς τὸν τριγμὸν τῶν ὀδόντων, εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, εἰς τὴν θλῖψιν καὶ στενοχωρίαν, εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου, ὁ ὁποῖος ἐνῶ ἦτο κάτοχος τόσων χρημάτων καὶ ἐφόρει ἐνδύματα ἐκ πορφύρας, ἐκεῖ οὔτε σταγόνα ὕδατος εἶχε εἰς τὴν διάθεσίν του καὶ τοῦτο, καθ' ἣν στιγμὴν εὑρίσκετο εἰς τόσην ἀνάγκην.

Καθόλου καλύτερα δὲν εἶναι ἀπὸ ὄνειρα τὰ πράγματα τοῦ παρόντος βίου. **E** Διότι, ὅπως ὅσοι ἐργάζονται εἰς τὰ μεταλλεῖα ἢ ἐκτίουν κάποιαν χειροτέραν ἀπὸ αὐτὴν ποινήν, ὅταν, ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἐκείνους κόπους καὶ τὴν πικροτάτην ζωὴν ἀποκοιμηθοῦν καὶ ἴδουν εἰς ὄνειρον, ὅτι εὑρίσκονται εἰς τρυφὰς καὶ πολλὰ ἀγαθά, ἀφοῦ ξυπνήσουν, καμμίαν ἀπολύτως χάριν δὲν γνωρίζουν καθ' ὅτι ὄνειρα, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ὁ πλούσιος, ἀφοῦ ὡς εἰς ὄνειρον ἐπλούτησεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν, 13 **A** μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ παρόντος κόσμου ἐκολάζετο μὲ τὴν πικρὰν ἐκείνην κόλασιν. Σκέψου τα αὐτὰ καὶ ἀφοῦ ἀντιπαραβάλλῃς τὸ πῦρ ἐκεῖνο πρὸς τοῦτο τὸ πῦρ ποὺ σὲ κατέχει τώρα λόγῳ τῆς φλογώσεως τῶν ἐπιθυμιῶν, ἀπάλλαξε τὸν ἑαυτόν σου ἀπὸ τὴν κάμινον. Διότι, ὅποιος ἀποκαθέσῃ καλῶς τὴν ἐδῶ κάμινον, δὲν θὰ δοκιμάσῃ οὔτε τὴν αἰώνιον. Ἐὰν ὅμως δὲν νικήσῃ τὴν παροῦσαν, ὁρμητικώτερον θὰ τὸν δεχθῇ τότε ἐκείνη ὅταν ἀπέλθῃ ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον.

Πόσον χρόνον θέλεις νὰ παραταθῇ πρὸς χάριν σου ἡ ἀπόλαυσις τοῦ παρόντος βίου, Νομίζω, ὅτι δὲν σοῦ ὑπολείπονται περισσότερα ἀπὸ πεντήκοντα ἔτη, ἕως ὅτου φθάσῃς εἰς βαθύτατον γῆρας, ἂν καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι φανερὸν εἰς ἡμᾶς. Διότι, ὅσοι δὲν εἶναι σίγουροι διὰ τὴν ζωήν των ἕως τὴν ἑσπέραν ποὺ ἔρχεται, πῶς θὰ διισχυρίζοντο τοῦτο διὰ τόσα ἔτη; **B** Καὶ δὲν εἶναι μόνον τοῦτο ἄδηλον, ἀλλὰ καὶ ἡ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων. Διότι, ἐνῶ πολλάκις ἡ ζωὴ διήρκησε πολλὰ ἔτη, δὲν διήρκεσαν καὶ αἱ ἀπολαύσεις τόσον, ἀλλ' ὅλαι μαζὶ ἀπεμακρύνθησαν καὶ ἐξηφανίσθησαν. Ἂς ὑποθέσωμεν ὅμως ἂν θέλῃς ὅτι θὰ ζήσῃς τόσα πολλὰ ἔτη καὶ δὲν θὰ σοῦ συμβῇ καμμία μεταβολή. Τί εἶναι αὐτὸ ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας καὶ τὰς ἀκατονομάστους καὶ ἀφορήτους ἐκείνας τιμωρίας; Διότι ἐδῶ καὶ τὰ λυπηρὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ ἔχουν τέλος καὶ τοῦτο πολὺ σύντομον. Ἐκεῖ ὅμως συνεχίζονται εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμφότερα καὶ κατὰ ποιότητα τόσον διαφέρουν ἀπὸ τὰ ἐδῶ, ὅσον οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ εἴπῃ κανείς.

10. **C** Μὴ λοιπὸν ἐπειδὴ ἤκουσες διὰ πῦρ, νομίσῃς ὅτι ἐκεῖνο τὸ πῦρ ὁμοιάζει μὲ τὸ ἐδῶ. Διότι τοῦτο κατακαίει καὶ ἀφανίζει ὅ,τι ἐγγίζει. Ἐκεῖνο ὅμως ὅσους καταλάβῃ μιὰ φορὰ τοὺς καίει συνεχῶς καὶ ποτὲ δὲν παύει. Δι' αὐτὸ καὶ ἄσβεστον ὠνομάσθη. Πρέπει δὲ καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ νὰ γίνουν ἄφθαρτοι, ὄχι διὰ νὰ τιμηθοῦν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἔχουν συνεχὲς ἐφόδιον τῆς τιμωρίας ἐκείνης. Τοῦτο δὲ πόσον φοβερὸν εἶναι, ποτὲ δὲν θὰ ἠδύνατο λόγος νὰ τὸ παραστήσῃ. Ἀπὸ τὴν πεῖραν ὅμως τῶν μικρῶν εἶναι δυνατὸν νὰ λάβωμεν κάποιαν ἰδέαν καὶ διὰ τὰ μεγάλα ἐκεῖνα. **D** Ἐὰν ποτὲ εὑρεθῇς εἰς λουτρὸν ὑπερθερμασμένον, τότε σκέψου τὸ πῦρ τῆς γεέννης. Καὶ πάλιν ἐὰν τύχῃ νὰ καταληφθῇς ἀπὸ ὑψηλὸν πυρετόν, μετάφερε τὸν λογισμόν σου εἰς ἐκείνην τὴν φλόγα καὶ τότε θὰ ἠμπορέσῃς νὰ διακρίνῃς καλῶς. Ἐὰν δὲ τὸ λουτρὸν καὶ ὁ πυρετὸς τόσον μᾶς στενοχωροῦν καὶ θορυβοῦν, ὅταν ριφθῶμεν εἰς τὸν ποταμὸν ἐκεῖνον τοῦ πυρός, τὸν διερχόμενον πρὸ τοῦ φοβεροῦ βήματος, εἰς ποίαν κατάστασιν θὰ εἴμεθα τότε; Θὰ τρίζωμεν ἀσφαλῶς τοὺς ὀδόντας ἀπὸ τοὺς ἀφορήτους πόνους, ἐνῶ δὲν θὰ ὑπάρχῃ κανεὶς διὰ νὰ μᾶς συντρέξῃ· ἀλλὰ θὰ θρηνῶμεν πολύ, ὅταν ἰσχυροτέρα φλὸξ θὰ μᾶς ἐγγίζῃ, κανένα δὲ δὲν θὰ βλέπωμεν, **E** πλὴν ἐκείνων ποὺ θὰ κολάζωνται μαζί μας καὶ τὴν μεγάλην ἐρημίαν. Τί νὰ εἴπῃ κανεὶς καὶ διὰ τὸν τρόμον ποὺ προκαλεῖ τὸ σκότος εἰς τὰς ψυχάς μας. Διότι ὅπως τὸ πῦρ ἐκεῖνο δὲν εἶναι καταστρεπτικόν, ἔτσι δὲν εἶναι καὶ φωτιστικόν· διότι τότε δὲν θὰ ἦτο σκότος. Τὸν θόρυβον λοιπὸν ποὺ θὰ δημιουργῇ τότε ἐντός μας αὐτὸ καὶ τὸν τρόμον καὶ τὴν παράλυσιν καὶ τὴν μεγάλην ἔκπληξιν μόνον ἐκεῖνος ὁ καιρὸς

εἶναι ἱκανὸς νὰ μᾶς τὰ φανερώσῃ. 14 **A** Διότι εἶναι πολλὰ καὶ ποικίλα τὰ βασανιστήρια ἐκεῖ καὶ νιφάδες[17] κολάσεων ἀπὸ παντοῦ θὰ καταβαίνουν ἐπάνω εἰς τὴν ψυχήν. Ἐὰν κανεὶς ἤθελεν ἐρωτήσει· καὶ πῶς θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀνθέξῃ εἰς τόσον πλῆθος τιμωριῶν καὶ νὰ παραμείνῃ τιμωρουμένη ἡ σάρξ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας, Αὐτὸς ἂς ἐξετάσῃ τὰ ἐνταῦθα λαμβάνοντα χώραν, πῶς δηλαδὴ πολλοὶ πολλάκις ἀντεστάθησαν καὶ ἄνθεξαν εἰς μακρὰν καὶ βαρεῖαν νόσον. Ἐὰν δὲ συνέβη ἄλλοι νὰ ἀποθάνουν, συνέβη ὄχι διότι ἐξηντλήθη ἡ ψυχή των, ἀλλὰ τὸ σῶμα των, εἰς σημεῖον ὥστε ἐὰν ἐκεῖνο δὲν ὑπεχώρει, δὲν ἤθελε παύσῃ νὰ τυραννῆται ἡ ψυχή. **B** Ὅταν λοιπὸν τὸ παραλάβῃ ἄφθαρτον καὶ ἀδιάλυτον, τίποτε δὲν ἐμποδίζει τὴν ἐπ' ἄπειρον ἐπέκτασιν τῆς κολάσεως. Διότι ἐδῶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συνυπάρξουν καὶ τὰ δύο, δηλαδὴ ἡ σφοδρότης τῶν κολάσεων καὶ ἡ διάρκεια, ἀλλὰ τὸ ἓν ἀνατρέπει τὸ ἄλλον, ἐπειδὴ ἡ φύσις τοῦ σώματός μας εἶναι φθαρτή, δὲν συγχωρεῖ τὴν συνύπαρξιν αὐτῶν. Ὅταν ὅμως συντελεσθῇ ἡ ἀφθαρσία καὶ ἡ διαμάχη αὐτὴ θὰ λήξῃ, τότε μὲ μεγάλην ἐξουσίαν θὰ μᾶς κατέχουν ἐπ' ἄπειρον ἀμφότερα τὰ δεινά. Ἂς μὴ λοιπὸν διατεθῶμεν ἔτσι τώρα μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι τὸ μέγεθος τῶν βασανιστηρίων καταστρέφει τὴν ψυχήν μας. **C** Διότι, οὔτε τὸ σῶμα θὰ ἠμπορέσῃ νὰ πάθῃ τοῦτο κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρόν, ἀλλὰ θὰ μείνῃ τιμωρούμενον μαζὶ μὲ τὴν ψυχὴν καὶ δὲν θὰ ὑπάρξῃ πλέον κανένα ἄλλο τέλος. Πόσην τρυφὴν καὶ πόσον χρόνον θέλεις λοιπὸν νὰ ἀντιτάξῃς εἰς τὴν τοιαύτην κόλασιν καὶ τιμωρίαν; Θέλεις χρόνον ἑκατὸν ἐτῶν ἢ καὶ τὸν διπλάσιον; Καὶ πόσος εἶναι ὁ χρόνος αὐτὸς ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας; Διότι ὅ,τι εἶναι ὄνειρον μιᾶς ἡμέρας εἰς ὅλον τὸν βίον τοῦτον, τοῦτο ἐν συγκρίσει εἶναι καὶ ἡ ἀπόλαυσις τῶν πραγμάτων τοῦ παρόντος βίου πρὸς τὴν κατάστασιν τῶν μελλόντων. Ὑπάρχει ἆρά γε κανεὶς ποὺ θὰ προτιμοῦσε νὰ κολάζεται αἰωνίως διὰ νὰ ἴδῃ ἓν καλὸν ὄνειρον; **D** Ποῖος λοιπὸν εἶναι τόσον ἀνόητος, ὥστε νὰ προτιμᾷ μίαν τέτοιαν ἀνταλλαγήν; Δὲν κατηγορῶ ἀκόμη τὴν τρυφήν, οὔτε ἀποκαλύπτω τώρα τὴν ἐνυπάρχουσαν εἰς αὐτὴν πικρίαν. Δὲν εἶναι ὁ παρὼν καιρὸς ἁρμόδιος διὰ τέτοια λόγια, ἀλλ' ὅταν ἠμπορέσῃς νὰ ἀπομακρυνθῇς ἀπ' αὐτήν, τότε. Διότι τώρα, ἐπειδὴ διακατέχεσαι ἀπὸ τὸ πάθος αὐτό, θὰ νομίσῃς ὅτι φλυαρῶ, ἐὰν ἤθελον ἀποκαλέσει τὴν ἡδονὴν πικράν. Ὅταν ὅμως μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἀπαλλαγῇς ἀπὸ τὸ νόσημά σου, τότε θὰ γνωρίσῃς καλῶς καὶ τὸ πόσον ἐπιβλαβὲς εἶναι. Διὰ τοῦτο, φυλάσσοντες τὰ λόγια αὐτὰ δι' ἄλλους καιρούς, τοῦτο θὰ εἴπωμεν τώρα. Ἔστω ὅτι ἡ τρυφὴ εἶναι τρυφὴ καὶ ἡ ἡδονὴ ἡδονὴ **E** καὶ ὅτι τίποτε τὸ λυπηρὸν καὶ ἐπονείδιστον δὲν ἔχουν· τί ὅμως θὰ εἴπωμεν ἔναντι τῆς μελλούσης κολάσεως; Τί θὰ πράξωμεν τότε, ἀπολαύσαντες μὲν ἐνταῦθα ὡς ἐν σκιᾷ καὶ εἰκόνι τὴν ἡδονήν, ὑφιστάμενοι δὲ ἐκεῖ ἐμπράκτως τὴν αἰωνίαν βάσανον ὡς ποινήν, ἐνῶ μᾶς ἦτο δυνατὸν ἐντὸς μικροῦ χρόνου νὰ ἀποφύγωμεν τὰ λεγόμενα στρεβλωτήρια[18] καὶ ἀπολαύσωμεν τὰ μέλλοντα ἀγαθά; Διότι καὶ τοῦτο εἶναι ἔργον τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ μὴ διαρκοῦν ἐπὶ μακρὸν οἱ ἀγῶνες, ἀλλ' ἀφοῦ ἀγωνισθῶμεν συντόμως καὶ ἀκαριαίως καὶ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ (διότι τοῦτο εἶναι ἡ παροῦσα ζωὴ ἐν σχέσει πρὸς τὴν μέλλουσαν), νὰ στεφανωθῶμεν εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας.

Δὲν θὰ εἶναι δὲ τυχαία καὶ ἡ λύπη τῶν κολαζομένων τότε, 15 **A** ὅταν ἀντιληφθοῦν ὅτι, ἐνῷ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἐνταῦθα ἠδύναντο νὰ κατορθώσουν τὸ πᾶν, δείξαντες ἀμέλειαν, παρέδωσαν τὸν ἑαυτόν των εἰς τὴν αἰώνιον τιμωρίαν. Διὰ νὰ μὴ πάθωμεν τοῦτο, ἂς ἐγερθῶμεν «ἕως καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἕως ἡμέρα σωτηρίας», ὅσον χρόνον εἶναι ἀκόμη μεγάλη ἡ ἰσχὺς τῆς μετανοίας. Καὶ ὄχι μόνον τὰ ἀναφερθέντα κακὰ θὰ μᾶς ὑποδεχθοῦν, ἐὰν δείξωμεν ῥαθυμίαν, ἀλλὰ καὶ ἄλλα πολὺ χειρότερα ἀπὸ αὐτά. Αὐτὰ λοιπὸν εἰς τὴν γέενναν καὶ ἀκόμη πικρότερα τούτων. Ἡ ἀπώλεια δὲ τῶν ἀποκειμένων ἀγαθῶν τόσην ὀδύνην προξενεῖ, τόσην θλῖψιν καὶ στενοχωρίαν, ὥστε καὶ ἂν ἀκόμη καμμία τιμωρία δὲν περίμενε τοὺς ἐνταῦθα ἁμαρτάνοντας, **B** αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἀποτυχία εἶναι ἀρκετὴ νὰ δαγκάσῃ πικρότερον καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ βασανιστήρια τῆς γεέννης καὶ νὰ συνταράξῃ τὰς ψυχάς μας.

11. Σκέψου τὴν κατάστασιν ἐκείνης τῆς ζωῆς, ὅσον βεβαίως εἶναι δυνατὸν τοῦτο, διότι οὐδεὶς λόγος εἶναι ἀρκετὸς διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀξίαν της. Ἐξ ὅσων ὅμως ἀκούομεν, ὡς δι' αἰνίγματος, ἂς λάβωμεν περὶ αὐτῆς ἀμυδράν τινα ἰδέαν. «Ἀπέδρα, λέγει, ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός» (Ἠσαΐας 35, 10). Καὶ τί μακαριώτερον ἀπ' αὐτὴν τὴν ζωὴν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ; Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φοβηθῇ κανεὶς ἐκεῖ πτωχείαν καὶ ἀσθένειαν, ἢ νὰ ἴδῃ βλάπτοντα καὶ βλα-

17. Ὁ ἱ. Πατὴρ παρομοιάζει ἐδῶ τὰς διαφόρους κολάσεις, ποὺ πλήττουν τοὺς κολαζομένους, μὲ τὰς νιφάδας τῆς χιόνος, ὅπως τὰς βλέπομεν νὰ κατέρχωνται ἀπὸ τὸ κενὸν ἐν καιρῷ χιονοπτώσεων.

18. Τὰ στρεβλωτήρια ἦσαν εἶδος βασανιστηρίων ὀργάνων, διὰ τῶν ὁποίων ἐκακοποίουν τοὺς βασανιζομένους.

πτόμενον ἄνθρωπον, οὔτε ἐρεθίζοντα καὶ ἐρεθιζόμενον, οὔτε ὀργιζόμενον, οὔτε φθονοῦντα, οὔτε φλεγόμενον ἀπὸ ἄτοπον ἐπιθυμίαν, **C** ἢ στενοχωρούμενον διὰ τὴν δαπάνην τῆς ἀποκτήσεως τῶν ἀπαραιτήτων τῆς παρούσης ζωῆς, οὔτε κανένα ποὺ νὰ κόπτεται διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἀρχῆς καὶ δυναστείας. Διότι ὅλη ἡ ταραχὴ τῶν ἐντός μας παθῶν σβήνεται καὶ χάνεται καὶ τὰ πάντα θὰ εἶναι εἰς ἀτμόσφαιραν εἰρήνης καὶ εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς, ἤρεμα καὶ γαλήνια, ὅλα ἡμέρα καὶ λαμπρότης καὶ φῶς, καὶ ὄχι αὐτὸ τῆς παρούσης ζωῆς, ἀλλ' ἄλλο, τόσον λαμπρότερον ἀπὸ αὐτό, ὅσον φαιδρότερον εἶναι τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ λύχνου. Καὶ δὲν κρύπτεται ἐκεῖ οὔτε ἀπὸ τὴν νύκτα, οὔτε ἀπὸ μεγάλην συγκέντρωσιν νεφῶν· δὲν καίει καὶ δὲν φλέγει τὰ σώματα. Οὔτε νύξ, οὔτε ἑσπέρα, οὔτε ψῦχος, οὔτε θερμότης, οὔτε καμμία ἄλλη καιρικὴ μεταβολὴ θὰ ὑπάρξῃ ἐκεῖ, ἀλλὰ μία ἐντελῶς ἄλλη κατάστασις, τὴν ὁποίαν θὰ γνωρίσουν μόνον ὅσοι κριθοῦν ἄξιοι δι' αὐτήν. Ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει γῆρας καὶ τὰ δυσάρεστα τοῦ γήρατος, **D** ἀλλ' ὅλα ὅσα σχετίζονται μὲ τὴν φθορὰν ἐξαφανίζονται, ἐπειδὴ παντοῦ ἐπικρατεῖ ἡ ἄφθαρτος δόξα. Τὸ μεγαλύτερον ὅμως ὅλων τούτων εἶναι, ὅτι θὰ ἀπολαμβάνῃ κανεὶς τὴν συνεχῆ συναναστροφὴν μὲ τὸν Χριστόν, τοὺς ἀγγέλους, ἀρχαγγέλους καὶ τὰς ἄνω δυνάμεις.

Δὲς τώρα τὸν οὐρανὸν καὶ πέρνα μὲ τὸν λογισμόν σου τὰ ὑπὲρ τὸν οὐρανόν, ἀναλογίσου τὸν μετασχηματισμὸν ὁλοκλήρου τῆς δημιουργίας. Διότι δὲν θὰ παραμείνῃ αἰωνίως ἡ ἰδία, ἀλλὰ θὰ γίνῃ πολὺ ὡραιοτέρα καὶ φαιδροτέρα. Τί λέγω; ὅση εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ μολύβδου καὶ τοῦ ἀποστίλβοντος χρυσοῦ, τόσον καλύτερος θὰ εἶναι ἐκεῖνος ὁ κόσμος ἀπὸ τὸν παρόντα, καθὼς λέγει καὶ ὁ μακάριος Παῦλος· «Ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς» (Ρωμ. 8, 21). **E** Τώρα ὅμως ἐπειδὴ συμμετέχει εἰς τὴν φθοράν, πάσχει πολλὰς μεταβολάς, ὅσας εἶναι φυσικὸν νὰ παθαίνουν τὰ τοιαῦτα σώματα. Τότε ὅμως ἀφοῦ ἀποδυθῇ πάντα ταῦτα, θὰ μᾶς παρουσιάσῃ ἄφθαρτον μεγαλοπρέπειαν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πρόκειται νὰ δεχθῇ ἄφθαρτα σώματα καὶ αὐτὴ θὰ ἀλλάξῃ εἰς τὸ καλύτερον. Πουθενὰ δὲν θὰ ὑπάρχῃ τότε ἐπανάστασις καὶ διαμάχη. Διότι ἡ ὁμόνοια ποὺ θὰ ἐπικρατῇ μεταξὺ τῶν ἁγίων θὰ εἶναι μεγάλη, [16] **A** διότι ὅλοι θὰ ἔχουν τὴν ἰδίαν γνώμην μεταξύ των διὰ παντός. Δὲν ὑπάρχει περίπτωσις νὰ φοβῆται κανεὶς ἐκεῖ τὸν διάβολον καὶ ἐπιβουλὰς δαιμόνων, γεέννης ἀπειλήν, θάνατον, τὸν παρόντα καὶ τὸν τούτου χειρότερον ἐκεῖνον, τὸν αἰώνιον, ἀλλὰ κάθε παρόμοιος φόβος θὰ διαλυθῇ. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως, ποὺ προηγουμένως ἀναιρέ-

φεται μὲ ταπεινότητα καὶ τελεῖ κάτω ἀπὸ φόβον καὶ ἀπειλάς, ὥστε νὰ μὴ φανῇ λόγῳ τῆς ἀνέσεως ἀνάξιος τῆς πατρικῆς κληρονομίας, ὅταν πρέπει νὰ ἀναλάβῃ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα, πετᾷ διὰ μιᾶς ὅλα ἐκεῖνα τὰ ταπεινὰ ἐνδύματα καὶ αἴφνης φορῶν τὴν ἁλουργίδα καὶ τὸ διάδημα καὶ ἔχων πλῆθος δορυφόρων, **B** κάθηται μὲ πολλὴν παρρησίαν, ἀφοῦ ἀπέρριψεν ἐκ τῆς ψυχῆς του τὰ ταπεινὰ καὶ κατηφῆ καὶ ἀντ' ἐκείνων ἀνέλαβεν ἄλλα, τὸ ἴδιον θὰ συμβῇ τότε καὶ μὲ ὅλους τοὺς ἁγίους.

Ὅτι δὲ δὲν ἀποτελοῦν κομπασμὸν οἱ λόγοι αὐτοί, διὰ νὰ τὸ διαπιστώσωμεν, ἂς μεταβῶμεν διὰ τοῦ λόγου εἰς τὸ ὄρος ὅπου μετεμορφώθη ὁ Χριστός, ἂς τὸν ἴδωμεν νὰ λάμπῃ καθὼς ἔλαμψε, μολονότι δὲν μᾶς ἐφανέρωσε καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅλην τὴν λαμπρότητα τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ὅτι δὲ τὸ φαινόμενον ἀπετέλει συγκατάβασιν καὶ ὄχι ἀκριβῆ παρουσίασιν τοῦ πράγματος, τοῦτο γίνεται φανερὸν ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ εὐαγγελιστοῦ. Διότι, τί λέγει; «Ἔλαμψεν ὡς ὁ ἥλιος» (Ματθ. 17, 2). **C** Ἡ δόξα ὅμως τῶν ἀφθάρτων σωμάτων δὲν ἐκπέμπει τόσον φῶς, ὅσον τοῦτο τὸ φθαρτὸν σῶμα, οὔτε τέτοιο ὥστε νὰ εἶναι ὁρατὸν ἀπὸ ἀνθρωπίνους ὀφθαλμούς, ἀλλ' εἶναι φῶς ποὺ ἀπαιτεῖ ἀφθάρτους καὶ ἀθανάτους ὀφθαλμοὺς διὰ νὰ τὸ ἴδουν. Τότε ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος τῆς μεταμορφώσεως τόσον μόνον φῶς τοὺς ἀπεκάλυψεν, ὅσον ἦτο δυνατὸν νὰ ἴδουν καὶ νὰ μὴ βλάψῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκείνων ποὺ τὸ ἔβλεπαν. Καὶ πάλιν, οὔτε ἔτσι τὸ ἀντεξαν, ἀλλ' ἔπεσαν κατὰ πρόσωπον εἰς τὴν γῆν.

Πές μου, ἐὰν κάποιος σὲ ὡδήγει εἰς τόπον διασκεδάσεως ὅπου ἐκάθηντο ὅλοι φοροῦντες χρυσᾶς στολὰς καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ πλήθους σοῦ ἔδειχνε κάποιον ἄλλον τοῦ ὁποίου καὶ τὰ φορέματα **D** καὶ ὁ στέφανος τῆς κεφαλῆς ἦσαν ἀπὸ πολυτίμους λίθους μόνον καὶ κατόπιν σοῦ ὑπέσχετο, ὅτι μέλλει νὰ σὲ κατατάξῃ ἀνάμεσα εἰς τὸ πλῆθος ἐκεῖνο, δὲν θὰ ἔκαμνες λοιπὸν τὸ πᾶν, ὥστε νὰ ἀξιωθῇς νὰ ἴδῃς πραγματοποιουμένην ἐκείνην τὴν ὑπόσχεσιν; Καὶ τώρα στρέψε τὸν νοῦν εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἴδε ἐκείνην τὴν ὁμήγυριν, ἡ ὁποία δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνθρώπους ὡς ἡμεῖς, ἀλλ' ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι καὶ ἀπὸ τὸν χρυσὸν καὶ ἀπὸ τοὺς πολυτίμους λίθους καὶ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου καὶ ἀπὸ ὅλην τὴν ὁρωμένην ὡραιότητα εἶναι πολυτιμότεροι ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀγγέλους, τοὺς κατὰ πολὺ τιμιωτέρους τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοὺς ἀρχαγγέλους, θρόνους, κυριότητας, ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας. **E** Ὅσο δὲ διὰ τὸν βασιλέα, τί εἴδους εἶναι, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπωμεν κάτι. Τόσον διαφεύγει κάθε λόγον καὶ κάθε νοῦν ἐκεῖνο τὸ κάλ-

λος, ἡ ὡραιότης, ἡ λαμπρότης, ἡ δόξα, ἡ μεγαλωσύνη καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια.

Πές μου λοιπόν, ἀπὸ τόσα καὶ τέτοιου εἴδους ἀγαθὰ θὰ στερήσωμεν τὸν ἑαυτόν μας διὰ νὰ μὴ κοπιάσωμεν ὀλίγον χρόνον ἐδῶ; Ἐὰν δηλαδὴ ἦτο ἀνάγκη νὰ ὑπομένωμεν καθ' ἡμέραν ἀπείρους θανάτους καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν γέενναν, προκειμένου νὰ ἴδωμεν τὸν Χριστὸν ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ ἐρχόμενον καὶ εἰς τὸν χορὸν τῶν ἁγίων νὰ συγκαταλεχθῶμεν, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ τὰ ὑπομένωμεν ὅλα ἐκεῖνα; 17 A Ἄκουσε τί λέγει ὁ μακάριος Πέτρος· «Καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι» (Ματθ. 17, 4). Ἐὰν λοιπὸν ἐκεῖνος, βλέπων κάποιαν ἀμυδρὰν εἰκόνα τῶν μελλόντων, αἰφνιδίως ἀπέβαλε τὰ πάντα ἀπὸ τὴν ψυχήν του ἕνεκα τῆς ἡδονῆς ποὺ παρουσίαζε τὸ θέαμα ἐκεῖνο, ἡ ὁποία εἰσεχώρησε τότε μέσα εἰς τὴν ψυχήν του, τί θὰ εἴπῃ κανείς, ὅταν φθάσῃ ἐμπρός μας ἡ ἴδια ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων, ὅταν ἀφοῦ ἀνοιγοῦν αἱ πύλαι τῶν ἀνακτόρων εἶναι δυνατὸν νὰ ἀτενίζῃ κανεὶς τὸν ἴδιον τὸν βασιλέα, ὄχι πλέον ἐν αἰνίγματι, μηδὲ δι' ἐσόπτρου, ἀλλὰ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον καὶ ὄχι διὰ τῆς πίστεως, ἀλλὰ κατ' ὄψιν;

12. Πολλοὶ ἄνθρωποι λοιπόν, ἐξ ἐκείνων ποὺ σκέπτονται περισσότερον παράλογα, ἐπιθυμοῦν μόνον νὰ ἀποφύγουν τὴν γέενναν. Ἐγὼ ὅμως λέγω, B ὅτι ἀπὸ τὴν γέενναν πολὺ περισσότερον βαρεῖα κόλασις εἶναι τὸ νὰ μὴ ἀπολαύσῃ κανεὶς ἐκείνην τὴν δόξαν καὶ αὐτὸς ποὺ θὰ τὴν ἀπολέσῃ, νομίζω, ὅτι δὲν πρέπει νὰ πενθῇ τὰ ἐν τῇ γεέννῃ κακὰ τόσον, ὅσον τὴν πτῶσίν του ἐκ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Διότι, τοῦτο μόνον ἐξ ὅλων εἶναι βαρύτερον ὡς κόλασις. Τώρα πολλάκις βλέποντες βασιλέα μετὰ πολλῶν δορυφόρων νὰ εἰσέρχεται εἰς τὰ ἀνάκτορα, μακαρίζομεν ὅσους τὸν περιστοιχίζουν καὶ συμμετέχουν εἰς τοὺς λόγους καὶ τὰς σκέψεις του καὶ εἰς τὴν ἄλλην δόξαν του. Καὶ ἂν ἀκόμη ἔχωμεν ἄπειρα ἀγαθά, ἐλεεινολογοῦμεν τοὺς ἑαυτούς μας καὶ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν μᾶς συγκινεῖ, ὅσον ἡ δόξα τῶν περιστοιχιζόντων αὐτόν, C ἂν καὶ γνωρίζωμεν ὅτι εἶναι ἐπισφαλὴς καὶ ἀβεβαία ἡ λαμπρότης ἐκείνη καὶ λόγῳ τῶν πολέμων καὶ λόγῳ τῶν συχνῶν ἐπιβουλῶν καὶ συκοφαντιῶν καὶ διότι ἀκόμη καὶ χωρὶς τὰ ἀνωτέρω, καθ' ἑαυτὴν εἶναι ἐντελῶς ἀναξία λόγου.

Προκειμένου διὰ τὸν βασιλέα τῶν ὅλων ὅμως, ὁ ὁποῖος κατέχει ὄχι μόνον τμῆμα, ἀλλ' ὁλόκληρον τὴν σφαῖραν τῆς γῆς, ἢ μᾶλλον περιλαμβάνει ὁλόκληρον τὴν γῆν εἰς τὴν φούχταν του καὶ τοὺς οὐρανοὺς μετρᾷ μὲ τὴν σπιθαμήν, ὁ ὁποῖος φέρει «τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ» (Ἑβρ. 1, 3), ἐνώπιον τοῦ ὁποίου πάντα τὰ ἔθνη λογίζονται ὡς μηδὲν καὶ ὡς σίελος, δι' αὐτὸν λοιπὸν δὲν θὰ θεωρήσωμεν ὅτι ἀποτελεῖ τὴν μεγαλυτέραν τιμωρίαν τὸ νὰ μὴ συγκαταλεχθῶμεν εἰς τὸ πλῆθος ἐκεῖνο ποὺ τὸν περιστοιχίζει καὶ νὰ προτιμήσωμεν μόνον νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν γέενναν;

D Καὶ τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ θεωρηθῇ ἐλεεινότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ψυχήν; Αὐτὸς λοιπὸν ὁ βασιλεὺς ἔρχεται νὰ κρίνῃ τὴν γῆν ὄχι μὲ ζεῦγος ἡμιόνων λευκῶν, ἢ μὲ χρυσῆν ἅμαξαν, ἢ μὲ ἁλουργίδα καὶ διάδημα. Ἀλλὰ πῶς; Ἄκουσε τοὺς προφήτας τί λέγουν, ὅσον βεβαίως ἠμπορεῖ νὰ τὸ εἴπῃ ἄνθρωπος. Ὁ μὲν εἷς λέγει· «Ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἥξει, ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ οὐ παρασιωπήσεται· πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ καυθήσεται καὶ κύκλῳ αὐτοῦ καταιγὶς σφοδρά· προσκαλέσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω καὶ τὴν γῆν τοῦ διακρῖναι τὸν λαὸν αὐτοῦ» (Ψαλμ. 49, 3-4). Ὁ δὲ Ἡσαΐας αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν κόλασιν μᾶς θέτει πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅταν λέγῃ· «Ἰδοὺ ἡμέρα Κυρίου ἔρχεται ἀνίατος θυμοῦ καὶ ὀργῆς, E θεῖναι τὴν οἰκουμένην ὅλην ἔρημον καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀπολέσαι ἐξ αὐτῆς. Οἱ γὰρ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὁ Ὠρίων καὶ πᾶς ὁ κόσμος τοῦ οὐρανοῦ τὸ φῶς αὐτῶν οὐ δώσουσι καὶ σκοτισθήσεται ὁ ἥλιος ἐν τῇ ἐξόδῳ αὐτοῦ καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς. Καὶ ἐντελοῦμαι ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ κακὰ καὶ τοῖς ἀσεβέσι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν· καὶ ἀπολῶ ὕβριν ἀνόμων καὶ ὕβριν ὑπερηφάνων ταπεινώσω 18 A καὶ ἔσονται οἱ ἐγκαταλελειμμένοι ἔντιμοι μᾶλλον ἢ τὸ χρυσίον τὸ ἄπυρον καὶ ἄνθρωπος ἔντιμος ἔσται μᾶλλον ἢ ὁ λίθος ὁ ἐκ Σουφείρ. Καὶ γὰρ ὁ οὐρανὸς σαλευθήσεται καὶ ἡ γῆ σεισθήσεται ἐκ τῶν θεμελίων αὐτῆς, διὰ θυμὸν ὀργῆς Κυρίου Σαβαώθ, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ᾗ ἂν ἐπέλθῃ ὁ θυμὸς αὐτοῦ» (Ἡσ. 13, 9-13). Καὶ πάλιν· «Θυρίδες, λέγει, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀνοιχθήσονται καὶ σεισθήσονται τὰ θεμέλια τῆς γῆς· ταραχῇ ταραχθήσεται ἡ γῆ, κλινομένη κλιθήσεται ἡ γῆ, ἀπορίᾳ ἀπορηθήσεται, σάλῳ σαλευθήσεται ἡ γῆ, ὡς ὁ μεθύων καὶ ὁ κραιπαλῶν· σεισθήσεται ὡς ὀπωροφυλάκιον ἡ γῆ, πεσεῖται καὶ οὐ μὴ δύνηται ἀναστῆναι· κατίσχυσε γὰρ ἐπ' αὐτῆς ἡ ἀνομία. B Καὶ ἐπάξει ὁ Θεὸς ἐπὶ τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ ἐν τῷ ὕψει τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ καὶ ἐπὶ τὰς βασιλείας τῆς γῆς· καὶ συνάξουσι συναγωγὴν αὐτῆς εἰς δεσμωτήριον καὶ ἀποκλείσουσιν εἰς ὀχύρωμα» (Ἡσ. 24, 18-22). Καὶ ὁ προφήτης Μαλαχίας ὁμιλῶν κατὰ παρόμοιον τρόπον ἔλεγεν· «Ἰδοὺ ἔρχεται Κύριος παντοκράτωρ καὶ τίς ὑπομενεῖ ἡμέραν εἰσόδου αὐτοῦ, ἢ τίς ὑποστήσεται ἐν τῇ ὀπτασίᾳ αὐτοῦ; Διότι αὐτὸς εἰσπορεύεται ὡς πῦρ χωνευτηρίου καὶ ὡς πόα πλυνόντων καὶ κα-

θεῖται χωνεύων καὶ καθαρίζων ὡς τὸ ἀργύριον καὶ ὡς τὸ χρυσίον» (Μαλ. 3, 1-3). Καὶ πάλιν· «Ἰδού, λέγει, ἡμέρα ἔρχεται Κυρίου καιομένη, ὡς κλίβανος καὶ καταφλέξει αὐτοὺς καὶ ἔσονται πάντες οἱ ἀλλογενεῖς καὶ πάντες οἱ ποιοῦντες τὰ ἄνομα καλάμη C καὶ ἀνάψει αὐτοὺς ἡ ἡμέρα ἡ ἐρχομένη, λέγει Κύριος παντοκράτωρ καὶ οὐ μὴ ὑπολειφθῇ ῥίζα οὐδὲ κλῆμα» (Μαλ. 4, 1).

Ὁ δὲ ἀνὴρ τῶν ἐπιθυμιῶν, «Ἐθεώρουν, λέγει, ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν καὶ ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν ἐκάθητο· καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιὼν καὶ ἡ θρὶξ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὡσεὶ ἔριον καθαρόν· ὁ θρόνος αὐτοῦ φλὸξ πυρός, οἱ τροχοὶ αὐτοῦ πῦρ φλέγον· ποταμὸς πυρὸς εἷλκε πορευόμενος ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Χίλιαι χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ καὶ μύριαι μυριάδες παρειστήκεισαν ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Κριτήριον ἐκάθισε καὶ βίβλοι ἠνεῴχθησαν» (Δαν. 7, 9-10). Καὶ ὀλίγον παρὰ κάτω· «Ἐθεώρουν, λέγει, ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος ἦν D καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ προσηνέχθη αὐτῷ· καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία καὶ πάντες οἱ λαοί, φυλαί, γλῶσσαι αὐτῷ δουλεύσουσιν. Ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις οὐ παρελεύσεται καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται. Ἔφριξε τὸ πνεῦμά μου, ἐγὼ Δανιήλ, ἐν τῇ ἕξει μου καὶ αἱ ὁράσεις τῆς κεφαλῆς μου συνετάρασσόν με» (Δαν. 7, 13-15).

Τότε ἀνοίγουν διάπλατα ὅλαι αἱ πύλαι τῶν οὐρανίων ἁψίδων, ἢ μᾶλλον καὶ αὐτὸς ὁ οὐρανὸς θὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ μέσον. «Εἱλιγήσεται, λέγει, ὡς βιβλίον ὁ οὐρανός» (Ἡσ. 34, 4), συστελλόμενος ὡσὰν παραπέτασμα θεατρικῆς σκηνῆς, ὥστε νὰ ἀλλάξῃ ἐπὶ τὸ καλύτερον. E Τότε τὰ πάντα γεμίζουν ἀπὸ ἔκστασιν, φρίκην καὶ τρόμον. Τότε καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι διακατέχονται ἀπὸ πολὺν φόβον καὶ ὄχι μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀρχάγγελοι καὶ οἱ θρόνοι, αἱ κυριότητες, αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ ἐξουσίαι. «Σεισθήσονται, λέγει, αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν», διότι θὰ ἀπαιτηθοῦν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εὐθύναι διὰ τὴν ἐνταῦθα ζωὴν (Ματθ. 24, 29).

12 A Διότι ἂν ὅταν δικάζεται μία πόλις ἀπὸ τοὺς ἐπιγείους ἄρχοντας, οἱ πάντες καταλαμβάνονται ἀπὸ μέγαν φόβον καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ μὴ διατρέχοντες κίνδυνον, ὅταν θὰ δικάζεται σύμπασα ἡ οἰκουμένη ἀπὸ κριτὴν ἀδέκαστον, ὅπου δὲν χρειάζονται μάρτυρες καὶ ἔλεγχοι, ἀλλὰ χωρὶς ὅλα αὐτά, καὶ πράξεις, λόγοι καὶ ἐνθυμήσεις ἀποκαλύπτονται ἐνώπιον πάντων, ὡς εἰς εἰκόνα δὲ ἐπιδεικνύονται εἰς τοὺς ἁμαρτήσαντας καὶ εἰς τοὺς ἀγνοοῦντας αὐτά, πῶς δὲν εἶναι φυσικὸν

νὰ κλονισθῇ καὶ σαλευθῇ κάθε δύναμις; Διότι καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἐσύρετο ποταμὸς πυρός, οὔτε ἄγγελοι φοβεροὶ παρίσταντο, μόνον δὲ ἄνθρωποι ἐκαλοῦντο καὶ οἱ μὲν ἐπαινοῦντο καὶ ἐθαυμάζοντο, οἱ ἄλλοι δὲ ἐξαπεστέλλοντο ἀτιμασμένοι B διὰ νὰ μὴ ἴδουν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ (Ἀρθήτω, λέγει, ὁ ἀσεβής, ἵνα μὴ ἴδῃ δόξαν Κυρίου) καὶ τοῦτο μόνον ἦτο ἡ κόλασις, μήπως ἡ ἔκπτωσις ἀπὸ τόσα ἀγαθὰ δὲν θὰ ἦτο πικροτέρα ἀπὸ ὅλην τὴν γέενναν καὶ δὲν θὰ κατέτρωγε τὰς ψυχὰς ἐκείνων ποὺ θὰ τὰ ἐστεροῦντο; Πόσον δὲ κακὸν εἶναι τοῦτο, τώρα μὲν δὲν εἶναι εὔκολον νὰ τὸ περιγράψωμεν διὰ τοῦ λόγου, τότε ὅμως θὰ τὸ γνωρίσωμεν καλῶς εἰς τὴν πραγματικότητα. Ἐσὺ ὅμως πρόσθεσε τώρα καὶ τὴν κόλασιν καὶ μὴ βλέπῃς μόνον τὸ ὅτι ἐντρέπονται καὶ καλύπτονται καὶ κάτω νεύονται, ἀλλὰ ὅτι σύρονται καὶ πρὸς τὸ πῦρ καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ βασανιστήρια καὶ εἰς τὰς βαναύσους ἐκείνας δυνάμεις παραδίδονται καὶ ὅτι ταῦτα τὰ πάσχουν C καθ' ὃν χρόνον στεφανοῦνται καὶ δημοσίᾳ ἀνακηρύσσονται καὶ εἰς τὸν θρόνον παρίστανται ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ ἔπραξαν τὰ ἀγαθὰ καὶ ἠξιώθησαν τῆς αἰωνίου ζωῆς.

13. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην· τὰ λοιπὰ ὅμως, ποῖος λόγος θὰ μᾶς τὰ παραστήσῃ, τὴν ἡδονὴν δηλαδὴ τῆς συναναστροφῆς μας μὲ τὸν Χριστόν, τὴν ὠφέλειαν, τὴν χαράν; Διότι ἡ ψυχή, ὅταν ἐπανέλθῃ εἰς τὴν εὐγένειάν της καὶ κατορθώσῃ μὲ παρρησίαν νὰ βλέπῃ τὸν Δεσπότην της, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπωμεν πόσην ἡδονὴν ἀπολαμβάνει καὶ πόσον κέρδος, ὄχι διὰ τὴν χαρὰν ποὺ αἰσθάνεται δι' ἐκεῖνα μόνον τῆς στιγμῆς τὰ ἀγαθά, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πεποίθησιν, ὅτι οὐδέποτε θὰ τελειώσουν τὰ καλά. D Ὅλην λοιπὸν ἐκείνην τὴν εὐφροσύνην οὔτε μὲ λόγια εἶναι δυνατὸν νὰ παραστήσῃ κανείς, οὔτε μὲ τὸν νοῦν του νὰ διανοηθῇ. Ἀμυδρῶς ὅμως καὶ ὅπως κανεὶς μὲ τὰ μικρὰ παρουσιάζει μεγάλα πράγματα, ἔτσι θὰ προσπαθήσω νὰ τὰ καταστήσω φανερά.

Ἂς ἐξετάσωμεν τοὺς ἀπολαμβάνοντας ἐν τῷ παρόντι βίῳ τὰ τοῦ κόσμου ἀγαθά, δηλαδὴ τὸν πλοῦτον, τὴν δυναστείαν καὶ τὴν δόξαν, πῶς ξεσηκώνονται ἀπὸ τὴν εὐφροσύνην καὶ νομίζουν ὅτι δὲν πατοῦν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Καὶ αὐτὰ ἐνῷ δὲν ἀπολαμβάνουν ἀδιαφιλονείκητα ἀγαθά, οὔτε μονίμως παραμένοντα εἰς αὐτούς, ἀλλ' ἀγαθὰ ποὺ ἐξανεμίζονται ταχύτερον ἀπὸ ὄνειρον. Ἐὰν δὲ ἐνίοτε παραμένουν ἐπ' ὀλίγον ἢ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παρούσης ζωῆς, παρὰ ταῦτα δὲν ἠμποροῦν καὶ πέραν τῆς ζωῆς νὰ συνεχίσουν. E Ἐὰν λοιπὸν εἰς τόσην χαρὰν τοὺς ὑψώνουν αὐτά, τί νομίζεις, ὅτι θὰ γίνῃ μὲ ἐκείνας τὰς ψυχάς, αἱ ὁποῖαι προσκαλοῦνται εἰς

τὰ ἄπειρα ἐκεῖνα ἀγαθὰ τοῦ οὐρανοῦ, τὰ σταθερὰ καὶ αἰώνια; Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ποσότητα καὶ κατὰ τὴν ποιότητα τόσον ἀνώτερα τῶν παρόντων εἶναι, 20 A ὥστε νὰ μὴ τὰ ἔχῃ διανοηθῇ ποτὲ νοῦς ἀνθρώπου. Τώρα δὲ εἰς τὸν παρόντα κόσμον διάγομεν καθὼς τὸ νήπιον ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρός του, στενοχωρούμενοι καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ γνωρίσωμεν καλῶς τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ὅταν δὲ ἐγγίσῃ ὁ καιρὸς τῶν ὠδίνων καὶ ὁ παρὼν βίος γεννήσῃ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως ὅλους ὅσους ἐδέχθη, τὰ μὲν ἐξαμβλωθέντα ἀπὸ τοῦ σκότους θὰ μεταβοῦν εἰς τὸ σκότος καὶ ἀπὸ θλίψιν εἰς χειροτέραν τοιαύτην, τὰ δὲ ἀρτιμελῆ καὶ ὅσα διεφύλαξαν τὸν χαρακτῆρα τῆς βασιλικῆς εἰκόνος θὰ σταθοῦν πρὸ τοῦ βασιλέως καὶ θὰ δεχθοῦν ἐκείνην τὴν διακονίαν, B τὴν ὁποίαν ἔχουν ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι, οἱ ὑπηρετοῦντες τὸν τῶν πάντων Θεόν.

Μὴ καταστρέψῃς λοιπόν, φίλε Θεόδωρε, τελείως αὐτοὺς τοὺς χαρακτῆρας, ἀλλὰ συντόμως καὶ πάλιν ἀφοῦ τοὺς ἀνακτήσῃς ἐγχάραξέ τους καλύτερον. Διότι τὸ μὲν κάλλος τοῦ σώματος τὸ περιέκλεισεν ὁ Θεὸς ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς φύσεως, ἡ χάρις ὅμως τῆς ψυχῆς ἔχει ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν ἐκεῖθεν ἀνάγκην καὶ δουλείαν, καθότι εἶναι ἀσυγκρίτως καλυτέρα τῆς σωματικῆς εὐμορφίας, ἐξαρτᾶται δὲ ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ἀπὸ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Δεσπότης ἡμῶν εἶναι φιλάνθρωπος καὶ κατὰ τοῦτο ἰδιαιτέρως ἐτίμησε τὸ ἀνθρώπινον γένος. Αὐτὰ ποὺ εἰς τὴν ζωὴν εἶναι ἀσήμαντα καὶ δὲν μᾶς προσφέρουν μεγάλην ὠφέλειαν, καὶ οἱανδήποτε τροπὴν καὶ ἂν πάρουν εἶναι καθ' ἑαυτὰ ἀδιάφορα, τὰ ἔθεσεν ὑπὸ τὴν ἀναγκαιότητα τῶν νόμων τῆς φύσεως· C ὅσα ὅμως εἶναι ὄντως καλά, ἐπέτρεψε νὰ τὰ δημιουργῶμεν ἡμεῖς. Διότι ἐὰν ὁ Θεὸς ἔκαμνε νὰ εἴμεθα καὶ τοῦ σωματικοῦ κάλλους ἐξουσιασταί, καὶ περιττὰς φροντίδας θὰ εἴχομεν καὶ εἰς τὰ ἀνωφελῆ θὰ ἀπασχολούσαμεν ὅλον μας τὸν χρόνον καὶ θὰ ἀμελούσαμεν πολὺ τὴν ψυχήν μας. Ἂν λοιπὸν ἐκεῖ ὅπου δὲν ἔχομεν ἐξουσίαν κάμνωμεν τὸ πᾶν καὶ βιαζώμεθα καὶ μὲ σκιαγραφίας καλλωπίζωμεν τοὺς ἑαυτούς μας καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν οὐσίαν δὲν τὸ ἐπιτυγχάνομεν, μὲ χρώματα καὶ βαφὰς καὶ κομμώσεις τριχῶν καὶ ἀμφιέσεις ἐνδυμάτων καὶ βαφὰς ὀφθαλμῶν καὶ μὲ πολλὰς παρομοίας ἐπινοήσεις σοφιζόμεθα τὰ τοιαῦτα κάλλη, D ποίαν φροντίδα θὰ εἴχομεν νὰ ἐπιδείξωμεν διὰ τὴν ψυχὴν ἐὰν ἠμπορούσαμεν νὰ μεταθέσωμεν τὸ σῶμα εἰς τὴν πραγματικὴν ὀμορφιάν; Ἀσφαλῶς δὲν θὰ εἴχομεν ἄλλην ἀπασχόλησιν εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν, ἐὰν τοῦτο ἀπετέλει τὸ ἔργον μας ἐνταῦθα, ἀλλ' ὅλον μας τὸν χρόνον θὰ ἐξοδεύσαμεν, εἰς τὸ νὰ καλλωπίζωμεν τὴν δούλην σάρκα

μὲ πολλοὺς στολισμούς, τὴν δὲ κυρίαν αὐτῆς, τὴν ψυχήν, θὰ τὴν ἀφήναμε νὰ κεῖται διὰ παντὸς εἰς κατάστασιν χειροτέραν παντὸς ἀνδραπόδου, εἰς ραθυμίαν καὶ ἀμορφίαν. Δι' αὐτὸ ὁ Θεός, ἀφοῦ μᾶς ἀπήλλαξε ἀπὸ τοῦτο τὸ ἄχαρι ἔργον, ἔθεσεν ἐντός μας τὴν τέχνην τοῦ ὑψηλοτέρου πράγματος. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἠμπορεῖ νὰ μεταβάλῃ τὸ σῶμά του ἀπὸ κακόμορφον εἰς ὡραῖον, αὐτὸς ἠμπορεῖ τὴν ψυχὴν ἀκόμη καὶ ἂν φθάσῃ αὕτη εἰς τὴν ἐσχάτην βαθμίδα τῆς κακομορφίας, νὰ τὴν ἐξυψώσῃ εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς ἀκμῆς της καὶ τόσον ἐπέραστον καὶ ποθητὴν νὰ τὴν κάμῃ, ὥστε νὰ τὴν ἐπιθυμοῦν ὄχι μόνον ἄνδρες ἀγαθοί, E ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τῶν πάντων βασιλεύς, ὁ Θεός, καθὼς καὶ ὁ ψαλμῳδὸς περὶ αὐτοῦ τοῦ κάλλους ὁμιλῶν, ἔλεγε· «Καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου» (Ψαλμ. 44, 12).

Δὲν βλέπεις τί συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς κακοφήμους οἴκους τῶν γυναικῶν, ὅτι τὰς μὲν ἀπαισίας καὶ ἀναισχύντους μετὰ δυσκολίας θὰ τὰς ἐπλησίαζαν ἀκόμη καὶ οἱ μονομάχοι καὶ οἱ θηριομάχοι καὶ δραπέται τῶν φυλακῶν. 21 A Ἐνῷ, ἐὰν κάποια εὔμορφος καὶ εὐγενὴς καὶ ἐντροπαλὴ ἤθελεν ἐκ περιστάσεως φθάσει ὡς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, οὔτε ὁ πλέον ἔνδοξος καὶ μεγάλος ἀνὴρ δὲν θὰ ἐρυθριοῦσε νὰ τὴν λάβῃ ὡς γυναῖκα του; Ἐὰν λοιπὸν συναντᾶται τόσον ἔλεος καὶ τόση περιφρόνησις τῆς δόξης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ὥστε γυναῖκα ποὺ ἠτιμάσθη πολλάκις εἰς κακοφήμους οἴκους νὰ τὴν ἀπαλλάσσῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν δουλείαν καὶ νὰ τὴν κάμῃ σύζυγόν του, πολὺ περισσότερον συμβαίνει τοῦτο μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ψυχῶν, αἱ ὁποῖαι μὲ τὴν τυραννίδα τοῦ διαβόλου ἔχουν ἀπὸ τὴν ἄνωθεν εὐγένειάν των καταπέσει εἰς τὸ διαφθορεῖον τοῦ παρόντος βίου. Καὶ τοιαῦτα παραδείγματα θὰ εὕρῃς πολλὰ εἰς τὰ βιβλία τῶν προφητῶν, B ὅταν ὁμιλοῦν διὰ τὴν Ἱερουσαλήμ. Καθότι καὶ ἐκείνη περιέπεσεν εἰς πορνείαν, πορνείαν παράδοξον, καθὼς λέγει καὶ ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ. «Πάσαις πόρναις δίδοται μισθώματα, σὺ δὲ προσεδίδους μισθώματα καὶ ἐγένετο ἐν σοὶ διεστραμμένον παρὰ τὰς λοιπάς» (Ἰεζ. 16, 33). Καὶ πάλιν ἄλλος· «Ἐκάθισας προσδοκῶσα αὐτοὺς ὡσεὶ κορώνη ἠρημωμένη» (Ἱερ. 3, 2). Αὐτὴν λοιπὸν ὁ Θεός, τὴν τοιουτοτρόπως πορνεύσασαν, καλεῖ πάλιν νὰ ἐπιστρέψῃ. Διότι ἡ αἰχμαλωσία της δὲν ἀπέβλεπε τόσον εἰς τὴν τιμωρίαν, ὅσον εἰς τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τὴν διόρθωσιν. Διότι, ἐὰν ἤθελεν ὁ Θεὸς νὰ τοὺς τιμωρήσῃ ἅπαξ διὰ παντός, δὲν θὰ τοὺς ἐπανέφερεν ὀπίσω ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ δὲν θὰ κατεσκεύαζον μεγαλύτερα καὶ λαμπρότερα καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸν ναόν. C «Ἔσται, λέγει, ἡ δόξα τοῦ οἴκου τούτου ἡ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν ἔμπροσθεν» (Ἀγγ. 2, 10).

Ἐὰν δὲ τὴν πολλάκις περιπεσοῦσαν εἰς πορνείαν δὲν τὴν ἀπέκλεισεν ἀπὸ τὴν μετάνοιαν ὁ Θεός, πολὺ περισσότερον θὰ δεχθῇ τὴν ἰδικήν σου ψυχήν, ποὺ διὰ πρώτην φορὰν ἔπεσεν εἰς τέτοιαν πτῶσιν. Διότι δὲν ὑπάρχει ἐραστὴς σωμάτων καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι τόσον παράφρων, ποὺ νὰ φλέγεται τόσον διὰ τὴν ἐρωμένην του, ὅσον σφοδρῶς ἐπιθυμεῖ ὁ Θεὸς τὴν ἰδικήν μας σωτηρίαν. Τοῦτο δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ διαπιστώσῃ κανεὶς καὶ ἐκ τῶν καθημερινῶν γεγονότων καὶ ἐκ τῶν θείων Γραφῶν.

Βλέπε λοιπὸν καὶ εἰς τὰ πρῶτα κεφάλαια τοῦ Ἱερεμίου καὶ εἰς πολλὰ μέρη ἄλλων προφητῶν, ὅπου περιφρονεῖται ὁ Θεὸς καὶ παραθεωρεῖται καὶ πάλιν τρέχει πρὸς αὐτοὺς καὶ ἐπιδιώκει τὴν φιλίαν ἐκείνων ποὺ τὸν ἀπεστρέφοντο, **D** πρᾶγμα ποὺ καὶ ὁ Χριστὸς ἐδήλωσεν εἰς τὰ εὐαγγέλια, λέγων· «Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις τὰ νοσσία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτῆς καὶ οὐκ ἠθελήσατε;» (Ματθ. 23, 37). Καὶ ὁ Παῦλος, γράφων πρὸς τοὺς Κορινθίους, ἔλεγεν· «Ὅτι Θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ κόσμον καταλλάσσων ἑαυτῷ, μὴ λογιζόμενος αὐτοῖς τὰ παραπτώματα αὐτῶν καὶ θέμενος ἐν ἡμῖν τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς. Ὑπὲρ Χριστοῦ οὖν πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι᾽ ἡμῶν, δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ, **E** καταλλάγητε τῷ Θεῷ» (Β´ Κορ. 5, 19-20). Τοῦτο τώρα νὰ θεωρῇς ὅτι ἐλέχθη καὶ πρὸς ἡμᾶς. Διότι, ὄχι μόνον ἀπιστία, ἀλλὰ καὶ ὁ βίος ὁ ἀκάθαρτος εἶναι ἱκανὸς νὰ μᾶς δημιουργήσῃ τὴν ἀνεπιθύμητον αὐτὴν ἔχθραν· «Τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκός, λέγει, ἔχθρα εἰς Θεόν» (Ρωμ. 8, 7). Ἂς καταρρίψωμεν λοιπὸν τοῦτο τὸ μεσότοιχον καὶ ἂς τὸ διασκορπίσωμεν καὶ ἂς τὸ καταστήσωμεν νεκρόν, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν μακαρίαν συμφιλίωσιν μὲ τὸν Θεόν, διὰ νὰ γίνωμεν καὶ πάλιν ἀξιαγάπητοι καὶ ποθητοὶ ἀπ᾽ αὐτόν.

14. [22] **A** Γνωρίζω ὅτι τώρα θαυμάζεις τὴν ὡραιότητα τῆς Ἑρμιόνης καὶ νομίζεις ὅτι τίποτε δὲν συγκρίνεται ἐπὶ τῆς γῆς μὲ τὸ ἰδικόν της κάλλος. Ἀλλ᾽ ἐὰν θέλῃς, ὅμως, φίλε, τόσον κοσμιώτερος ἀπὸ αὐτὴν θὰ εἶσαι καὶ ὡραῖος, ὅσον καλύτεροι εἶναι οἱ χρυσοῖ ἀνδριάντες ἀπὸ τοὺς πηλίνους. Ἐὰν δὲ τὸ κάλλος ποὺ ὑπάρχει εἰς τὸ σῶμα τόσον ἐκπλήττῃ καὶ ἀναπτερώνῃ τὰς καρδίας, ὅταν τοῦτο διαλάμπῃ εἰς τὴν ψυχήν, τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξισωθῇ πρὸς τὸ τόσον καλὸν καὶ ὡραῖον; Διότι ἡ οὐσία τοῦ σωματικοῦ κάλλους δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ φλέγμα καὶ αἷμα καὶ ὑγρὸν καὶ χολὴ καὶ χυλὸς μασημένης τροφῆς. Διότι μὲ αὐτὰ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ

καὶ αἱ παρειαὶ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ποτίζονται καὶ ἂν καθημερινῶς **B** δὲν δεχθοῦν αὐτὸ τὸ πότισμα, ποὺ ἀνεβαίνει ἀπὸ τὴν κοιλίαν καὶ τὸ ἧπαρ, τότε τὸ δέρμα θ᾽ ἀρχίσῃ περισσότερον ἀπ᾽ ὅ,τι εἶναι φυσιολογικὸν νὰ ρυτιδοῦται, οἱ ὀφθαλμοὶ νὰ κοιλαίνωνται καὶ εὐθὺς ὅλη ἡ ὡραιότης τοῦ προσώπου νὰ ἐξαφανίζεται. Ὥστε, ἐὰν σκεφθῇς τί ὑπάρχει κάτω ἀπὸ τοὺς ὡραίους ὀφθαλμούς, ἀπὸ τὴν εὐθεῖαν ρῖνα, τὸ στόμα καὶ τὰς παρειάς, οὐδὲν ἄλλο θὰ εἴπῃς ὅτι εἶναι ἡ ὡραιότης τοῦ σώματος, παρὰ τάφος κεκονιαμένος. Ἀπὸ τόσην ἀκαθαρσίαν εἶναι γεμᾶτα τὰ ἐντός μας. Ἔπειτα, ἐὰν ἴδῃς κάποιον ράκος λερωμένον μὲ φλέγμα καὶ σίελον, οὔτε μὲ τὸ ἄκρον τῶν δακτύλων σου θὰ ὑπέφερες νὰ τὸ ἐγγίσῃς καὶ δὲν θὰ ἀνεχόσουν οὔτε κἂν νὰ τὸ κυττάξῃς, ἐνῷ χάσκεις ἐκστατικὸς ἐμπρὸς εἰς τὰ σώματα ποὺ εἶναι ταμεῖα καὶ ἀποθῆκαι τῶν ἀκαθαρσιῶν αὐτῶν. **C**

Τὸ ἰδικόν σου κάλλος ὅμως δὲν ἦτο τέτοιον, ἀλλ᾽ ἦτο τόσον καλύτερον, ὅσον ἀπὸ τὴν γῆν ὁ οὐρανός, μᾶλλον δὲ λαμπρότερον καὶ καλύτερον. Βεβαίως ψυχὴν χωρὶς σῶμα κανεὶς πουθενὰ δὲν εἶδε. Παρὰ ταῦτα καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν εὑρισκομένην θὰ προσπαθήσω νὰ παραστήσω τὸ κάλλος της σχετίζοντάς την μὲ πνευματικὰς φύσεις ἀνωτέρας της. Ἄκουσε λοιπὸν πῶς ἐξέπληξεν ἡ ὡραιότης αὐτῶν τὸν Δανιήλ, τὸν ἄνδρα τῶν ἐπιθυμιῶν. Θέλων λοιπὸν νὰ παραστήσῃ τὸ κάλλος αὐτῶν καὶ μὴ ἔχων παρόμοιον σῶμα νὰ εὕρῃ, προσέφυγεν εἰς τὰς μεταλλικὰς ὕλας καὶ οὔτε ἠρκέσθη μόνον εἰς αὐτάς, **D** ἀλλὰ καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς ἀστραπῆς ἔφερεν ὡς παράδειγμα. Μολονότι δὲ ἐκεῖναι δὲν ἔδειξαν τὴν οὐσίαν των καθαρὰν καὶ γυμνήν, ἀλλὰ πολὺ ἀμυδρῶς καὶ συνεσκιασμένως, ὅμως τόσον διέλαμψαν, πόσον ὡραιότεραι πρέπει νὰ εἶναι ὅταν στεροῦνται ὁποιουδήποτε καλύμματος; Παρόμοιόν τι πρέπει νὰ φαντάζεται κανεὶς καὶ διὰ τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς. «Ἔσονται, λέγει, ἰσάγγελοι» (Λουκ. 20, 36).

Ἀκόμη δὲ προκειμένου καὶ διὰ τὰ σώματα, καλύτερα καὶ θαυμαστότερα τῶν ἄλλων σωμάτων εἶναι ὅσα εἶναι ἐλαφρότερα καὶ λεπτότερα καὶ ὁμοιάζουν περισσότερον πρὸς τὰ ἀσώματα. Τῆς γῆς λοιπὸν ὁ οὐρανὸς καὶ τοῦ ὕδατος τὸ πῦρ καὶ τῶν λίθων οἱ ἀστέρες εἶναι ὡραιότεροι. **E** Τὰ χρώματα τῆς ἴριδος ἀκόμη τὰ θαυμάζομεν πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὰ ἴα καὶ τὰ ρόδα καὶ ἀπ᾽ ὅλα τὰ ἄνθη τῆς γῆς. Γενικῶς δέ, ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ ἴδῃς μὲ τοὺς σωματικούς σου ὀφθαλμοὺς τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς, θὰ περιφρονοῦσες αὐτὰ τὰ φυσικὰ παραδείγματα, ποὺ μᾶς παρέστησαν τόσον ἀσθενικὰ τὴν ὡραιότητα τῆς ψυχῆς. Ἂς μὴ ἀμελήσωμεν λοιπὸν τέτοιον ἀπόκτημα

καὶ τέτοιαν μακαριότητα, καὶ μάλιστα ὅταν γίνεται εὔκολη ἡ ἐπάνοδος εἰς ἐκεῖνο τὸ κάλλος 23 A μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. «Τὸ γὰρ παραυτίκα, λέγει, ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται, μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα· τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια» (Β' Κορ. 4, 17).

Ἐὰν δὲ τὰς θλίψεις, ποὺ γνωρίζεις, τὰς ὠνόμασεν ἐλαφρὰς ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἐπειδὴ δὲν ἀπέβλεπεν εἰς τὰ βλεπόμενα, πολὺ περισσότερον ὑποφερτὸν εἶναι τὸ νὰ παύσῃ κανεὶς νὰ ἀσελγῇ. Διότι δὲν σὲ προσκαλῶμεν νὰ ὑποστῇς τοὺς κινδύνους τῶν περασμένων καιρῶν, οὔτε τοὺς καθημερινοὺς θανάτους, τὰς συνεχεῖς πληγάς, τὰς μαστιγώσεις, τὰ δεσμά, τὴν πρὸς τὸν κόσμον ἀποστροφήν, B τὸ παρὰ τῶν συγγενῶν μῖσος, τὰς ἀλλεπαλλήλους ἀγρυπνίας, τὰς μακρὰς ὁδοιπορίας, τὰ ναυάγια, τὰς ἐφόδους τῶν λῃστῶν, τὰς παρὰ τῶν συγγενῶν ἐπιβουλάς, τὴν λύπην ὑπὲρ τῶν φίλων, τὴν πεῖναν, τὸ ψῦχος, τὴν γυμνότητα, τὴν πύρωσιν, τὴν ἀθυμίαν διὰ τὰ κατὰ σὲ καὶ τὰ τῶν ἄλλων. Τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν σοῦ ζητῶμεν πλέον, ἀλλὰ τόσην μόνον ἔχω ἀξίωσιν, νὰ ἀπαλλαγῇς ἀπὸ τὴν ἐπάρατον δουλείαν καὶ νὰ ἐπανέλθῃς εἰς τὴν προτέραν σου ἐλευθερίαν, ἀφοῦ ἐννοήσῃς καὶ τὴν τιμωρίαν ποὺ ἐπιφυλάσσεται ἕνεκα τῆς ἀσελγείας καὶ τὴν τιμὴν ἕνεκα τοῦ προτέρου βίου. Διότι τὸ νὰ ραθυμοῦν αὐτοὶ ποὺ δὲν πιστεύουν εἰς τὸ κήρυγμα τῆς ἀναστάσεως καὶ οὐδέποτε νὰ μὴ φθάνουν εἰς τὸν τοιοῦτον φόβον, C οὐδόλως εἶναι παράδοξον. Τὸ νὰ ζοῦμεν ὅμως τόσον ἄθλια καὶ ταλαίπωρα, ἡμεῖς ποὺ πιστεύομεν περισσότερον εἰς τὰ μέλλοντα παρὰ εἰς τὰ παρόντα καὶ νὰ μὴ παθαίνωμεν τίποτε ὅταν ἀναλογιζώμεθα ἐκεῖνα ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν πέσει εἰς ἄκραν ἀναισθησίαν αὐτὸ εἶναι ὑπερβολικὰ παράλογον. Διότι ὅταν οἱ πιστοὶ πράττωμεν ὅσα καὶ οἱ ἄπιστοι, ἢ μᾶλλον εὑρισκώμεθα εἰς χειροτέραν ἀπὸ ἐκείνους κατάστασιν (διότι ὑπάρχουν πολλοὶ καὶ μεταξὺ αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι διέλαμψαν εἰς τὸν κατ' ἀρετὴν βίον) ποία παρηγορία καὶ ποία συγγνώμη θὰ ὑπάρξῃ δι' ἡμᾶς;

Καὶ πολλοὶ μὲν ἔμποροι μολονότι περιέπεσαν εἰς ναυάγια δὲν ἐγκατέλειψαν κατόπιν τὸ ἔργον των, ἀλλ' ἐβάδισαν ἐκ νέου τὴν αὐτὴν ὁδόν, D καὶ αὐτά, ἐνῷ δὲν ἔφταιγαν οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ ἔπαθον τὴν ζημίαν ἀπὸ τὴν βίαν τῶν ἀνέμων. Ἡμεῖς ὅμως ποὺ ἠμποροῦμεν μὲ θάρρος νὰ ἐλπίζωμεν εἰς τὸ τέλος καὶ γνωρίζομεν καλῶς ὅτι, ἐὰν δὲν θέλωμεν ἡμεῖς, οὔτε ναυάγιον θὰ συμβῇ, οὔτε καμμία τυχὸν ζημία, δὲν θὰ ἐπιχειρήσωμεν πάλιν τὸ ἴδιον ἔργον, ὅπως καὶ πρίν, καὶ δὲν θὰ ἐπιδοθῶμεν εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς καὶ πρότερον, ἀλλὰ θὰ

μείνωμεν ἄπρακτοι καὶ μὲ σταυρωμένας τὰς χεῖρας; Καὶ εἴθε νὰ τὰς ἔχωμεν σταυρωμένας καὶ ὄχι ὑψωμένας ἐναντίον μας, πρᾶγμα ποὺ ἀποτελεῖ ἐξαιρετικὴν παραφροσύνην. Διότι ἐὰν κανεὶς πυγμάχος ἀφήσῃ ἐλεύθερον τὸν ἀντίπαλόν του, καὶ στρέψῃ τὰς χεῖρας αὐτοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς του καὶ τὸ πρόσωπόν του μωλωπισθῇ, πές μου, λοιπόν, δὲν θὰ τὸν θεωρήσωμεν παράφρονα;

E Μᾶς ὑπεσκέλισεν ὁ διάβολος καὶ μᾶς ἐνίκησε· λοιπόν, πρέπει νὰ ἐγερθῶμεν καὶ νὰ μὴ παρασυρώμεθα καὶ κατακρημνίζωμεν ἑαυτοὺς καὶ εἰς τὰ τραύματα ποὺ ἐδέχθημεν ἀπὸ ἐκεῖνον νὰ προσθέσωμεν καὶ ἐκ τῆς ἰδικῆς μας ἀμελείας ἄλλα. Διότι καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ἔπεσεν εἰς τὸ ἴδιον παράπτωμα, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ἐσὺ τώρα καὶ ὄχι μόνον εἰς αὐτό, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλο ἐν συνεχείᾳ, δηλαδὴ τὸν φόνον. Τί συνέβη ὅμως, ἔμεινεν εἰς τὴν πτῶσιν του; Δὲν ἠγέρθη ἀμέσως πάλιν καὶ δὲν παρετάχθη διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ πάλιν τὸν ἐχθρόν; Τέτοιαν δὲ νίκην κατάφερεν εἰς τὸν ἀντίπαλόν του, 24 A ὥστε καὶ μετὰ θάνατον ἔγινε προστάτης τῶν ἀπογόνων του. Εἰς τὸν Σολομῶντα ποὺ ἐτόλμησε τὴν μεγάλην ἐκείνην παρανομίαν καὶ ἔγινεν αἰτία πολλῶν θανάτων, ὁ Θεὸς λέγει, ὅτι διὰ τὸν Δαβὶδ τοῦ ἀφήνει τὴν βασιλείαν ὁλόκληρον, λέγων· «Διαρρήσσων διαρρήξω τὴν βασιλείαν σου ἐκ χειρός σου καὶ δώσω αὐτὴν τῷ δούλῳ σου. Πλὴν ἐν ταῖς ἡμέραις σου οὐ ποιήσω τοῦτο. Διατί; Διὰ Δαβὶδ τὸν πατέρα σου· ἐκ χειρὸς τοῦ υἱοῦ σου λήψομαι αὐτήν» (Γ' Βασ. 11, 11 - 12). Καὶ τὸν Ἐζεκίαν ποὺ ἐκινδύνευσε νὰ ἀποθάνῃ, μολονότι ἦτο δίκαιος, τοῦ ὑπεσχέθη ὅτι θὰ τὸν βοηθήσῃ πάλιν πρὸς χάριν τοῦ μακαρίου Δαβίδ, λέγων· «Ὑπερασπιῶ, λέγει, B ὑπὲρ τῆς πόλεως ταύτης τοῦ σῶσαι αὐτὴν δι' ἐμὲ καὶ διὰ Δαβὶδ τὸν παῖδα μου» (Δ' Βασ. 19, 34). Τόσον μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τῆς μετανοίας.

Ἐὰν λοιπὸν καὶ ἐκεῖνος ἐσκέπτετο αὐτὰ ποὺ σκέπτεσαι καὶ ἐσὺ τώρα, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν Θεὸν καὶ ἐὰν ἔλεγε μέσα του· Μὲ ἐτίμησεν ὁ Θεὸς μὲ μεγάλην τιμὴν καὶ εἰς τοὺς προφήτας μὲ κατέταξε καὶ τὴν ἐξουσίαν τῶν ὁμοεθνῶν μοῦ ἔδωσε καὶ μὲ προεφύλαξεν ἀπὸ πολλοὺς κινδύνους, πῶς θὰ ἠμπορέσω λοιπὸν νὰ ἐξιλεώσω πάλιν τὸν Θεὸν μετὰ ἀπὸ τέτοιου εἴδους παρανομίαν καὶ φόνον; Ἐὰν ἐσκέπτετο αὐτά, ὄχι μόνον τὰ μετὰ ταῦτα δὲν θὰ ἔπραττεν, ἀλλὰ καὶ τὰ πρότερα θὰ τὰ ἐξηφάνιζε.

15. Θάνατον δὲν προκαλοῦν μόνα τὰ τραύματα τοῦ σώματος, C ὅταν παραμελῶνται, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα τῆς ψυχῆς. Καὶ ὅμως, εἰς τοιοῦτον σημεῖον παραλογισμοῦ ἐφθάσαμεν ἡμεῖς, ὥστε ἐκεῖνα μὲν νὰ τὰ ἐπιμελώμεθα προσεκτικῶς,

αὐτὰ δὲ νὰ τὰ παραμελῶμεν. Μολονότι δὲ πολλὰ σώματα συμβαίνει πολλάκις, ὡς εἶναι φυσικόν, νὰ παραμένουν ἀνίατα, παρὰ ταῦτα οὐδόλως παραιτούμεθα, καὶ ἐνῷ συνεχῶς ἀκούομεν τοὺς ἰατροὺς νὰ λέγουν, ὅτι τοῦτο τὸ πάθος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεραπευθῇ μὲ φάρμακα, ὅμως ἐπιμένομεν νὰ τοὺς παρακαλῶμεν νὰ ἐπινοήσουν κάποιαν μικρὰν παρηγορίαν. Εἰς τὰς ψυχὰς ὅμως ὅπου οὐδὲν νόσημα ἀνίατον ὑπάρχει, ἀφοῦ δὲν ὑπόκεινται αὗται εἰς τὰς συνεπείας τῶν φυσικῶν νόμων, ὡς νὰ ἦσαν τὰ πάθη ξένα, **D** τὰ παραμελοῦμεν καὶ περιπίπτομεν εἰς ἀπόγνωσιν. Καὶ ἐκεῖ ὅπου ἡ φύσις τῶν νοσημάτων εἶναι εὔλογον νὰ μᾶς ὠθῇ εἰς ἀπόγνωσιν, φροντίζομεν διὰ τὴν ὑγείαν μας, ὡσὰν ἐκείνους ποὺ ἔχουν πολλὰς ἐλπίδας θεραπείας. Ἐκεῖ ὅμως ὅπου τίποτε δὲν ἀποκλείεται, ἀπομακρυνόμεθα καὶ δεικνύομεν ἀμέλειαν ὡσὰν ἀπεγνωσμένοι. Τόσον περισσότερον ἐνδιαφερόμεθα διὰ τὸ σῶμα παρὰ διὰ τὴν ψυχήν. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ σώσωμεν οὔτε τὸ σῶμα. Διότι ὁ παραμελῶν τὴν ἀνωτέραν τοῦ σώματος ψυχὴν καὶ ἐπιδεικνύων ὅλην τὴν φροντίδα διὰ τὸ κατώτερον τῆς ψυχῆς σῶμα, καταστρέφει καὶ χάνει ἀμφότερα. Ὁ τηρῶν ὅμως τὴν τάξιν καὶ ἐπιμελούμενος καὶ περισώζων τὸ κυριώτερον, καὶ ἂν ἀκόμη παραμελήσῃ τὸ δεύτερον, **E** μὲ τὴν σωτηρίαν τοῦ πρώτου καὶ τοῦτο ἔχει διασώσει. Αὐτὸ δὲ δηλώνων καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ» (Ματθ. 10, 28). **25 A**

Σὲ πείθω ἆρά γε, ὅτι διὰ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς οὐδέποτε πρέπει νὰ ἀπελπιζώμεθα, θεωροῦντες αὐτὰ ὡς ἀνίατα, ἢ μήπως θέλῃς πάλιν καὶ ἄλλους λόγους; Καὶ ἂν ἀκόμη ἀπείρους φορὰς περιέλθῃς εἰς ἀπόγνωσιν, ἐγὼ ποτὲ δὲν θὰ ἀπελπισθῶ διὰ σέ, οὔτε αὐτὸ διὰ τὸ ὁποῖον κατηγορῶ τοὺς ἄλλους θὰ τὸ πάθω ἐγώ, μολονότι βεβαίως δὲν εἶναι τὸ ἴδιον πρᾶγμα νὰ ἀπελπίζεται κανεὶς ὁ ἴδιος καὶ νὰ τὸν ἀπελπίζῃ ἄλλος. Διότι, ὁ ἀπελπιζόμενος ἀπὸ κάποιον ἄλλον καὶ ἂν τελικῶς πάθῃ τοῦτο, θὰ συγχωρηθῇ ταχέως· ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ ὅμως ἀπελπιζόμενος, οὐδέποτε συγχωρεῖται. Διατί; Διότι αὐτὸς δὲν εἶναι κύριος τῆς φροντίδος καὶ μετανοίας ἐκείνου, τῆς ἰδικῆς του ὅμως μετανοίας ἐξουσίαν ἔχει μόνος αὐτός. Ἀλλ' ὅμως οὔτε ἔτσι θὰ περιέλθω εἰς ἀπόγνωσιν διὰ σέ, **B** καὶ ἂν ἀκόμη ἀπείρους φορὰς πάθῃς τοῦτο, διότι ἴσως ὑπάρξῃ κάποια ἐπιστροφὴ πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ ἀποκατάστασις εἰς τὸν πρότερόν σου βίον. Ἄκουε δὲ καὶ τὰ ἑξῆς. Οἱ Νινευῖται ὅταν ἤκουσαν τὸν προφήτην Ἰωνᾶν ἀπευθυνόμενον καὶ σαφῶς ἀπειλοῦντα αὐτούς, ὅτι «ἔτι τρεῖς ἡμέραι καὶ Νινευῒ καταστραφήσεται» (Ἰων. 3, 4), οὔτε τότε ἔχασαν τὸ θάρρος των, μολονότι δὲν ἐφαίνοντο νὰ ἔχουν θάρρος ὅτι θὰ πείσουν τὸν Θεόν, μᾶλλον δὲ καὶ τὸ ἀντίθετον ὑποπτευόμενοι ἀπὸ τὴν προειδοποίησιν τοῦ προφήτου (διότι εἰς τοὺς λόγους ἐκείνου δὲν ὑπῆρχε προθεσμία, ἀλλ' ἦτο ἀπόφασις καθαρά). Παρὰ ταῦτα ὅμως ἐδείκνυον τὴν μετάνοιάν των λέγοντες· «Τίς οἶδεν, εἰ μετανοήσει καὶ παρακληθήσεται ὁ Θεὸς καὶ ἀποστρέψει ἀπὸ ὀργῆς τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ **C** καὶ οὐ μὴ ἀπολώμεθα; Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ ἔργα αὐτῶν, ὅτι ἀπέστρεψαν ἀπὸ τῶν ὁδῶν αὐτῶν τῶν πονηρῶν καὶ μετενόησεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τῇ κακίᾳ, ᾗ ἐλάλησε τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς καὶ οὐκ ἐποίησεν» (Ἰων. 3, 10). Ἐὰν δὲ βάρβαροι καὶ ἀστόχαστοι ἄνθρωποι τόσον πολὺ ἠμπόρεσαν νὰ συνετισθοῦν, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ κάμωμεν τοῦτο ἡμεῖς ποὺ ἔχομεν διαπαιδαγωγηθῆ μὲ θεῖα διδάγματα καὶ τοιαῦτα παραδείγματα ἔχομεν ἤδη πολλὰ καὶ εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὰ γεγονότα. «Οὐ γάρ, λέγει, εἰσὶν αἱ βουλαί μου ὥσπερ αἱ βουλαὶ ὑμῶν, οὐδὲ αἱ ὁδοί μου ὥσπερ αἱ ὁδοὶ ὑμῶν· ἀλλ' ὅσον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, τόσον ἀπέχει τὰ διανοήματά μου ἀπὸ τῆς διανοίας ὑμῶν καὶ αἱ βουλαί μου ἀπὸ τῶν βουλῶν ὑμῶν» (Ἡσαΐας 55, 8-9). Ἐὰν δὲ ἡμεῖς τοὺς ὑπηρέτας μας ποὺ συχνὰ σφάλλουν, **D** ὅταν ὑποσχεθοῦν ὅτι θὰ γίνουν καλύτεροι, τοὺς δεχόμεθα καὶ πάλιν τοὺς δίδομεν τὴν προτέραν των τιμήν, πολλάκις μάλιστα τοὺς ἐπιτρέπομεν νὰ ἔχουν περισσότερον θάρρος ἀπὸ πρὶν εἰς τὰς σχέσεις των πρὸς ἡμᾶς, πολὺ περισσότερον τοῦτο θὰ κάμῃ ὁ Θεός. Διότι ἐὰν μᾶς ἔπλασε διὰ νὰ μᾶς κολάσῃ, θὰ ἔκαμνες καλὰ νὰ ἀπελπίζεσαι καὶ νὰ ἀμφισβητῇς τὴν σωτηρίαν σου· ἐὰν ὅμως ἀπὸ διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ ἀπὸ μόνην τὴν ἀγαθότητά του μᾶς ἐδημιούργησε, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ καὶ πράττῃ τὰ πάντα δι' αὐτό, καὶ ἀσχολεῖται ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν μὲ αὐτό, τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ ποὺ μᾶς κάμνει νὰ ἔχωμεν ἐνδοιασμούς;

Τὸν παρώργισα πολὺ καὶ ὅσον κανεὶς ἄλλος ἄνθρωπος; **E** Διὰ τοῦτο πρέπει περισσότερον νὰ ἀπομακρυνθῇς ἀπὸ τὰ παρόντα καὶ νὰ μεταμεληθῇς διὰ τὰ προηγούμενα καὶ νὰ ἐπιδείξῃς μεγάλην μεταβολήν. Δὲν θὰ ἠδύναντο δηλαδὴ νὰ τὸν παροξύνουν τόσον τὰ ἅπαξ τολμηθέντα ἀπὸ ἡμᾶς, ὅσον τὸ νὰ μὴ θελήσωμεν νὰ βελτιωθῶμεν εἰς τὸ ἑξῆς. **26 A** Καθότι, τὸ νὰ ἁμαρτήσῃ κανεὶς ἴσως εἶναι ἀνθρώπινον, τὸ νὰ παραμείνῃ ὅμως εἰς τὴν ἁμαρτίαν, τοῦτο καθόλου δὲν εἶναι ἀνθρώπινον ἀλλὰ σατανικὸν ἐντελῶς. Βλέπε δὲ πῶς μέμφεται ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου του τοῦτο περισσότερον ἀπὸ ἐκεῖνο. «Καὶ εἶπον, λέγει, μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτὴν ταῦτα πάντα. Πρός με ἀνάστρεψον καὶ οὐκ ἀνέστρεψε» (Ἱερ. 3, 7). Καὶ

ἀλλοῦ πάλιν, θέλων νὰ δείξῃ τὴν μεγάλην κλίσιν ποὺ ἔχει πρὸς τὴν σωτηρίαν μας, ἐπειδὴ μετὰ τὰς πολλὰς παρανομίας ὑπεσχέθησαν ὅτι θὰ βαδίζουν τὴν ὀρθὴν ὁδόν, ὅταν τοὺς ἤκουσεν, εἶπεν· «Τίς δώσει εἶναι οὕτω τὴν καρδίαν αὐτῶν ἐν αὐτοῖς, ὥστε φοβεῖσθαί με καὶ φυλάσσεσθαι τὰς ἐντολάς μου πάσας τὰς ἡμέρας αὐτῶν. **B** Ἵνα εὖ ᾖ αὐτοῖς καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτῶν δι᾽ αἰῶνος;» (Δευτ. 5, 29). Καὶ ὁ Μωϋσῆς συνομιλῶν πρὸς αὐτοὺς ἔλεγε· «Καὶ νῦν, Ἰσραήλ, τί Κύριος ὁ Θεὸς αἰτεῖ παρὰ σοῦ, ἀλλ᾽ ἢ φοβεῖσθαι Κύριον τὸν Θεόν σου καὶ πορεύεσθαι ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ καὶ ἀγαπᾶν αὐτόν;» (Δευτ. 10, 12). Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ φροντίζει νὰ ἀγαπᾶται ἀπὸ ἡμᾶς καὶ κάμνει τὸ πᾶν πρὸς τοῦτο καὶ ποὺ οὔτε τὸν μονογενῆ του Υἱὸν ἐλυπήθη διὰ τὴν μεθ᾽ ἡμῶν φιλίαν καὶ ποὺ ὁποτεδήποτε καὶ ἂν συμφιλιωθῶμεν μαζί του θεωρεῖ τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἀγαπητόν, πῶς δὲν θὰ μᾶς δεχθῇ καὶ ἀγαπήσῃ ὅταν μετανοήσωμεν;

Ἄκουε ὅμως καὶ διὰ τοῦ προφήτου τί λέγει· «Λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῇς» (Ἠσ. 43, 26). **C** Τοῦτο δὲ τὸ ἀπαιτεῖ ἀπὸ ἡμᾶς διὰ νὰ γίνῃ ἡ πρὸς αὐτὸν φιλία μας σφοδρά. Ὅταν δηλαδὴ ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ, μολονότι ἔχει ὑβρισθῆ πολὺ ἀπὸ τοὺς ἀγαπημένους του, ἐν τούτοις δὲν ἔσβησε οὔτε ἔτσι τὸν πόθον του δι᾽ αὐτούς, διὰ κανένα ἄλλον λόγον δὲν φροντίζει νὰ κοινοποιηθοῦν αἱ ὕβρεις, εἰμὴ μόνον διὰ νὰ δείξῃ τὴν σταθερὰν του φιλίαν καὶ προσελκύσῃ ἐκείνους εἰς μεγαλυτέραν καὶ ἐντονωτέραν ἀγάπην. Ἐὰν δὲ ἡ ἐξομολόγησις τῶν ἁμαρτημάτων δίδει τόσην ἀνακούφισιν, πολὺ περισσοτέραν δίδει τὸ νὰ ἐξαλείψωμεν αὐτὰ διὰ τῶν ἔργων. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν αὐτό, καὶ ἠμπόδιζε πάλιν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰ πρότερα οἱ ἔστω καὶ μίαν φορὰν ἐκτραπέντες τῆς εὐθείας ὁδοῦ, κανεὶς ἴσως ἐκτὸς ὀλίγων καὶ εὐαρίθμων δὲν θὰ εἰσήρχετο ποτὲ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. **D** Ἐνῷ τώρα θὰ εὕρωμεν ὅτι οἱ περισσότερον δοξασθέντες εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ μετενόησαν διὰ τὰ σφάλματά των. Διότι ἐκεῖνοι ποὺ ἐσημείωσαν μεγάλην ἐπίδοσιν εἰς τὸ κακόν, καὶ εἰς τὰ ἀγαθὰ τὴν ἰδίαν πάλιν θὰ ἐπιδείξουν, ἐπειδὴ γνωρίζουν καλῶς μὲ πόσον χρέος εἶναι χρεωμένοι, πρᾶγμα ποὺ ἐδήλωσε καὶ ὁ Χριστός, ὅταν ἔλεγε πρὸς Σίμωνα τὸν φαρισαῖον περὶ τῆς γυναικὸς ἐκείνης· «Βλέπεις, λέγει, ταύτην τὴν γυναῖκα; Εἰσῆλθόν σου εἰς τὴν οἰκίαν, ὕδωρ ἐπὶ τοὺς πόδας μου οὐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ τοῖς δάκρυσι τοὺς πόδας μου ἔβρεξε καὶ ταῖς θριξὶν αὐτῆς ἐξέμαξε. Φίλημά μοι οὐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ ἀφ᾽ οὗ εἰσῆλθον, οὐ διέλιπε καταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας. **E** Ἐλαίῳ οὐκ ἤλειψας τὴν κεφαλήν μου, αὕτη δὲ μύρῳ ἤλειψε τοὺς πόδας μου. Οὗ χάριν λέγω σοι, ἀφέωνται αἱ ἁμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαί, ὅτι ἠγάπησε πολύ. Ὧ δὲ ὀλίγον ἀφίεται, ὀλίγον ἀγαπᾷ. Εἶπε δὲ αὐτῇ. Ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι» (Λουκ. 7, 44 - 48).

16. [27] **A** Διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάβολος, ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι οἱ διαπράξαντες τὰ μεγάλα κακά, ὅταν ἀρχίζουν νὰ μετανοοῦν πράττουν τοῦτο πολὺ ἔντονα, καθότι γνωρίζουν ὅσα ἐπλημμέλησαν οἱ ἴδιοι, φοβεῖται καὶ τρέμει μήπως ποτὲ κάμουν ἀρχὴν τῆς μετανοίας. Διότι ὅταν ἀρχίσουν, τότε λοιπὸν προχωροῦν ἀκάθεκτοι καὶ ὡσὰν τὸ πῦρ ὑπὸ τῆς μετανοίας ἀναρριπιζόμενοι, καθαροτέρας καὶ ἀπὸ τὸν καθαρὸν χρυσὸν ἐπεξεργάζονται τὰς ψυχάς των, ὡσὰν νὰ ὠθοῦνται ὑπό τινος ἀνέμου ἰσχυροῦ, τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἀναμνήσεως τῶν ἁμαρτημάτων, εἰς τὸν λιμένα τῆς ἀπαθείας. Καὶ εἰς τοῦτο εὑρίσκονται εἰς πλεονεκτικωτέραν θέσιν ἀπὸ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας καθόλου, εἰς τὸ ὅτι ἔχουν περισσότερον ὁρμητικὴν τὴν προθυμίαν των. Ἀρκεῖ, ὅπως εἶπα καὶ πρίν, νὰ κάμουν ἀρχήν. **B** Διότι τὸ δυσχερὲς καὶ δυσκατόρθωτον εἶναι τοῦτο, τὸ νὰ ἠμπορέσῃ κανεὶς νὰ σταθῇ εἰς τὴν εἴσοδον καὶ ἐγγίσῃ τὰ πρόθυρα τῆς μετανοίας καὶ νὰ ἀπωθήσῃ καὶ νὰ καταβάλῃ τὸν ἐχθρὸν ποὺ κάθεται εἰς τὴν εἴσοδον καὶ ἐκπέμπει πῦρ. Μετὰ δὲ τοῦτο, οὔτε ἐκεῖνος θὰ ἐπιδείξῃ τόσην μανίαν ἅπαξ καὶ ἡττηθῇ καὶ πέσῃ ἐκεῖ ὅπου ἦτο ἰσχυρός, ἡμεῖς δὲ θὰ ἀποκτήσωμεν μεγαλυτέραν προθυμίαν καὶ μὲ πολλὴν εὐκολίαν θὰ βαδίσωμεν τὸν καλὸν ἀγῶνα.

Ἂς ἀρχίσωμεν λοιπὸν τὴν ἐπιστροφὴν καὶ ἂς ἐπιστρέψωμεν ἀνατρέχοντες εἰς τὴν πόλιν τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἐπολιτογραφήθημεν καὶ διετάχθημεν νὰ πολιτευώμεθα. **C** Διότι τὸ νὰ περιέλθωμεν εἰς ἀπόγνωσιν, δὲν ἔχει μόνον τὸ κακὸν ὅτι μᾶς κλείει τὰς πύλας τῆς πόλεως ἐκείνης, οὔτε ὅτι μᾶς ὁδηγεῖ εἰς μεγαλυτέραν ῥᾳθυμίαν καὶ καταφρόνησιν, ἀλλ᾽ ὅτι μᾶς ἐμβάλλει καὶ εἰς ἀνοησίαν σατανικήν. Διότι καὶ ὁ διάβολος ἀπὸ οὐδὲν ἄλλο ἐγένετο τοιοῦτος, παρὰ ἀπὸ τὸ ὅτι πρῶτον μὲν περιῆλθεν εἰς ἀπόγνωσιν, ἔπειτα δὲ ἐκ τῆς ἀπογνώσεως ἔπεσεν εἰς ἀνοησίαν. Καὶ ἡ ψυχὴ λοιπόν, ὅταν μίαν φορὰν ἐμποδίσῃ τὴν σωτηρίαν εἰς τὸν ἑαυτόν της, οὔτε θὰ αἰσθανθῇ εἰς τὸ ἑξῆς πῶς κατακρημνίζεται, προτιμῶσα νὰ λέγῃ καὶ κάμνῃ τὰ πάντα ἐναντίον τῆς σωτηρίας της. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ μαινόμενοι, ὅταν κάποτε ἐκπέσουν τῆς ὑγιοῦς καταστάσεως, τίποτε δὲν φοβοῦνται, οὔτε ἐντρέπονται, ἀλλὰ ἀφόβως τὰ πάντα τολμοῦν ἀκόμη καὶ ἂν πρόκειται νὰ πέσουν εἰς τὸ πῦρ, **D** ἢ τὸν κρημνόν, ἢ τὸ πέλαγος, ἔτσι καὶ ὅσοι κατελήφθησαν ἀπὸ τὴν τρέλλαν τῆς ἀπογνώσεως εἶναι εἰς τὸ ἑξῆς ἀσυγκράτητοι· τρέχουν εἰς κάθε τομέα κακίας καὶ ἂν δὲν προλάβῃ ὁ θάνατος νὰ τοὺς ἐμπο-

δίση ἀπὸ ἐκείνην τὴν μανίαν καὶ τὴν φοράν, προξενοῦν εἰς τὸν ἑαυτόν των ἄπειρα κακά.

Διὰ τοῦτο σὲ παρακαλῶ, πρὶν ἀκόμη καταποντισθῇς βιαίως ὑπὸ τῆς μέθης αὐτῆς, νὰ ἀνανήψης καὶ ἐγερθῇς καὶ νὰ ἐκδιώξῃς τὴν σατανικὴν κραιπάλην καὶ ἂν δὲν εἶναι δυνατὸν διὰ μιᾶς νὰ κάμῃς τοῦτο, κατ' ὀλίγον τοὐλάχιστον καὶ μὲ ἤρεμον τρόπον. Εἰς ἐμὲ ὅμως εὐκολώτερον φαίνεται νὰ ἀποδεσμευθῇ κανεὶς ἀπὸ ὅλα μαζὶ τὰ περισφίγγοντα αὐτὸν σχοινία καὶ νὰ μετατεθῇ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς μετανοίας. **E** Ἐὰν ὅμως τοῦτο σοῦ φαίνεται δύσκολον, ἀνάλαβε τὴν ὁδὸν ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὰ κρείττονα, ὅπως καὶ ἂν θελήσῃς, ἀλλὰ μόνον ἀνάλαβε καὶ φρόντισε διὰ τὴν αἰώνιον ζωήν. Ναὶ σὲ παρακαλῶ καὶ σὲ ἱκετεύω, ἐν ὀνόματι τῆς προτέρας σου εὐδοκιμήσεως καὶ παρρησίας, ὥστε πάλιν νὰ σὲ ἴδωμεν ἐπάνω εἰς τὴν ἰδίαν κορυφὴν καὶ καρτερίαν. Λυπήσου τοὺς σκανδαλιζομένους διὰ σέ, τοὺς πίπτοντας, **28 A** ὅσους γίνονται ραθυμότεροι καὶ ὅσους ἀπελπίζονται διὰ τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς.

Διότι τώρα ἔχει καταλάβει τοὺς ἀδελφούς μας κατήφεια, ἡδονὴ δὲ καὶ εὐθυμία τὰς συγκεντρώσεις τῶν ἀπίστων καὶ τῶν νέων ἐκείνων ποὺ εὑρίσκονται εἰς ραθυμοτέραν κατάστασιν. Ἐὰν ὅμως ἐπιστρέψῃς πάλιν εἰς τὴν προηγουμένην ὀρθότητα τοῦ βίου σου, θὰ συμβῇ τὸ ἀντίθετον καὶ ἡ μὲν ἐντροπή μας θὰ μετατεθῇ εἰς ἐκείνους, ἡμεῖς δὲ θὰ ἐμφανιζώμεθα μὲ παρρησίαν μεγάλην, ἐπειδὴ θὰ σὲ βλέπωμεν νὰ στεφανώνεσαι μὲ περισσοτέραν λαμπρότητα καὶ νὰ ἐγκωμιάζεσαι πάλιν. Διότι αὐτοῦ τοῦ εἴδους νῖκαι προσφέρουν μεγαλυτέραν εὐδοκίμησιν καὶ εὐχαρίστησιν. Διότι δὲν θὰ λάβῃς μόνον τὸν μισθὸν τῶν κατορθωμάτων σου, **B** ἀλλὰ καὶ ἐκείνον τῆς παρηγορίας καὶ παραμυθίας τῶν ἄλλων, καθιστάμενος μέγα ὑπόδειγμα, εἰς ὅποιον τυχὸν ἤθελε περιπέσει εἰς τὸ ἴδιον παράπτωμα, διὰ νὰ ἐγερθῇ ἐκ νέου καὶ ἐπανεύρῃ τὸν ἑαυτόν του.

Μὴ παραβλέψῃς λοιπὸν ἓν τόσον μέγα κέρδος, οὔτε μὲ τὴν λύπην νὰ κατεβάσῃς μέχρις ᾅδου τὰς ψυχάς μας, ἀλλὰ δός μας τὴν δυνατότητα νὰ ἀναπνεύσωμεν καὶ νὰ ἀποτινάξωμεν τὸ νέφος ποὺ μᾶς κατέχει τῆς ἀθυμίας. Διότι τώρα, ἀφοῦ ἀφήσαμε κατὰ μέρος τὰ ἰδικά μας δεινά, τὰς ἰδικάς σου θρηνοῦμεν συμφοράς. Ἂν ὅμως θελήσῃς νὰ ἀνανήψῃς καὶ ἴδῃς καθαρῶς καὶ ἀναλάβῃς τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἀγγελικῆς πολιτείας καὶ ἀπὸ τὸ πένθος τοῦτο θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃς καὶ τὸ περίσσευμα τῶν ἁμαρτημάτων μας θὰ ἄρῃς. **C** Ὅτι δὲ εἶναι δυνατὸν οἱ ἐκ μετανοίας ἐπιστρέψαντες νὰ λάμψουν μεγάλως καὶ φαιδρῶς καὶ περισσότερον πολλάκις ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν ἤρχισαν τὸν κατ' ἀρετὴν βίον μὲ μίαν πτῶ-

σιν, τὸ ἀπεδείξαμεν ἤδη καὶ ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφήν. Ἔτσι ἀκριβῶς καὶ οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι κληρονομοῦν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἔτσι πολλοὶ ἔσχατοι τίθενται πιὸ μπροστὰ ἀπὸ τοὺς πρώτους.

17. Καὶ τώρα θὰ σοῦ ἀναφέρω μερικὰ ἰδικά μας, τὰ ὁποῖα καὶ ἐσὺ ὁ ἴδιος θὰ ἠμποροῦσες νὰ βεβαιώσῃς. Γνωρίζεις ἐκεῖνον τὸν νέον, τὸν Φοίνικα, τὸν υἱὸν τοῦ Οὐρβανοῦ, ὁ ὁποῖος ἔμεινε ὀρφανὸς ἀπὸ πολὺν μικρὰν ἡλικίαν, ἐκληρονόμησε δὲ πολλὰ χρήματα καὶ δούλους καὶ ἀγρούς. Αὐτὸς λοιπὸν κατ' ἀρχὴν ἀφοῦ ἀπεχαιρέτησε τὰς σπουδάς του εἰς τὰ σχολεῖα **D** καὶ ἄφησε τὴν λαμπρὰν ἐκείνην ἀμφίεσιν καὶ ὅλην τὴν βιωτικὴν ὑπεροψίαν, αἴφνης, ἀφοῦ ἐνεδύθη εὐτελὲς ἱμάτιον καὶ ἀνεχώρησε πρὸς τὴν ἐν ὄρεσι ἐρημίαν, ἐπέδειξε πολὺ φιλοσοφημένην ζωήν,[19] ὄχι μόνον ἐκείνης τῆς ἡλικίας του, ἀλλ' ὅσην θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιδείξῃ κάποιος ἐκ τῶν μεγάλων καὶ ἀξιοθαυμάστων ἐναρέτων ἀνδρῶν. Μετὰ ἀπὸ αὐτά, ἀφοῦ ἐβαπτίσθη, πολὺ περισσότερον ἐπεδίδετο εἰς τὴν ἀρετήν. Ὅλοι ἔχαιρον καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεόν, ὅτι καὶ παρ' ὅλον ὅτι ἀνετράφη μέσα εἰς πολὺν πλοῦτον καὶ εἶχεν ἐπιφανεῖς προγόνους καὶ ἦτο τόσον νέος, αἴφνης ἀφοῦ κατεπάτησε τὴν φαντασίαν τοῦ βίου, ἐξώρμησε πρὸς τὸ ἀληθινὸν ὕψος. **E** Ἐνῷ ὅμως εὑρίσκετο εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν καὶ ἐθαυμάζετο μερικοὶ διεφθαρμένοι ἄνδρες ποὺ τὸν ἐπεσκέπτοντο ὡς συγγενεῖς, κατώρθωσαν καὶ τὸν ἐπανέφερον εἰς τὸ τρικυμιῶδες πέλαγος τῆς ζωῆς. Καὶ ἀφοῦ ἐγκατέλειψεν ὅλα ἐκεῖνα, ἀπὸ τὴν ἐρημίαν τῶν ὀρέων ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν δημοσιότητα τῆς ἀγορᾶς, καὶ καθήμενος ἐπάνω εἰς ἵππον καὶ περιστοιχιζόμενος ἀπὸ πολλοὺς ἀκολούθους, **29 A** περιήρχετο ἔτσι ὅλην τὴν πόλιν. Καὶ δὲν ἤθελε τώρα οὔτε νὰ σωφρονῇ. Διότι ἀπὸ τὴν πολλὴν τρυφὴν πυρούμενος, ἠναγκάζετο νὰ ἐπιδίδεται εἰς ἀτόπους ἔρωτας. Καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ περιβάλλον του ποὺ νὰ μὴ εἶχεν ἀποκλείσει τὴν σωτηρίαν του. Τόσον πλῆθος κολάκων τὸν περιεστοίχιζε καὶ μαζὶ ἡ ὀρφανία, ἡ νεότης καὶ ὁ πολὺς πλοῦτος. Καὶ αὐτοὶ ποὺ μέμφονται εὐκόλως τὰ πάντα, ἀπ' αὐτοὺς ποὺ τὸν εἶχον ὁδηγήσει κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν κατάστασιν αὐτήν, τὸν κατηγόρουν λέγοντες, ὅτι καὶ εἰς τὰ πνευματικὰ ἀπέτυχε καὶ εἰς τὰς ἰδικάς του ὑποθέσεις δὲν θὰ εἶναι πλέον χρήσιμος, ἐπειδὴ ἐγκατέλειψε προώρως τὰς σπουδάς καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ πάρῃ κάτι χρήσιμον ἀπὸ αὐτάς. **B** Ἐνῷ ἐλέγοντο ταῦτα καὶ ὑπῆρχε πολλὴ ἐντροπή, μερικοὶ ἅγιοι ἄνθρωποι, ποὺ πολλάκις εἶχαν ἐπιτύχει εἰς τέτοιου εἴδους κυνήγια καὶ

19. Φιλοσοφία ἐνταῦθα σημαίνει τὴν ζωὴν ποὺ εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸ μοναστικὸν ἰδεῶδες.

ἀπὸ τὴν πεῖραν εἶχον μάθει καλῶς, ὅτι διὰ τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ ἀπελπίζεται ὅποιος εἶναι ὡπλισμένος μὲ τὰς εἰς Θεὸν ἐλπίδας του, ἀφοῦ τὸν παρηκολούθουν συνεχῶς, κάποτε ποὺ τὸν εἶδον εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ τὸν ἐπλησίαζον καὶ τὸν ἐχαιρέτων. Καὶ κατ' ἀρχὰς ἐκεῖνος ἀφ' ὑψηλοῦ, καθήμενος ἐπὶ ἵππον, τοὺς συνεζήτει χωρὶς νὰ στρέφῃ πρὸς τὸ μέρος των τὴν κεφαλήν· τόση ἀναισχυντία τὸν διακατεῖχε κατ' ἀρχάς.

Οἱ εὔσπλαγχνοι καὶ φιλότεκνοι ὅμως ἐκεῖνοι ἄνθρωποι C διὰ τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ᾐσχύνοντο καὶ εἰς ἓν μόνον ἀπέβλεπον, πῶς θὰ ἁρπάξουν τὸ ἀρνίον ἀπὸ τὸ στόμα τῶν λύκων, πρᾶγμα ποὺ ἐπέτυχαν διὰ τῆς ὑπομονῆς. Κατόπιν ἐκεῖνος ὡς νὰ συνῆλθεν ἀπὸ κάποιαν παραφροσύνην καὶ ἐντραπεὶς ἀπὸ τὴν τακτικὴν των παρουσίαν, ἐάν ποτε τοὺς ἔβλεπεν ἐκ τοῦ μακρόθεν νὰ πλησιάζουν, ἐπήδα ἀμέσως ἀπὸ τὸν ἵππον του καὶ κύπτων τὴν κεφαλήν, μετὰ σιγῆς ἤκουεν ἀπὸ αὐτοὺς ὅλα, προσδεύων συνεχῶς εἰς τὸν ἀπέναντί των σεβασμὸν καὶ τοὺς ἐτίμα. Τοιουτοτρόπως δὲ ἀφοῦ τὸν ἀπεμάκρυναν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ τὰ δίκτυα ἐκείνων, τὸν παρέδωκαν εἰς τὴν προτέραν πάλιν ἐρημίαν καὶ φιλοσοφίαν.

Τόσον δὲ ἔλαμψε τώρα, ὥστε ὁ πρότερός του βίος παραβαλλόμενος μὲ ἐκεῖνον ποὺ ἤρχισε D μετὰ τὴν πτῶσιν του νὰ θεωρῆται ὡς μὴ ὑπάρχων. Διότι κατανοήσας καλῶς μὲ τὴν πεῖραν του τὸ δόλωμα καὶ διαμοιράσας τὸν πλοῦτόν του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἐλευθερώσας τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὰς φροντίδας, ἔκοψε διὰ παντὸς κάθε πρόθεσιν ἐκείνων ποὺ θὰ ἤθελον εἰς τὸ ἑξῆς νὰ ἐπιβουλευθοῦν τὴν ἡσυχίαν του. Καὶ τώρα βαδίζων πρὸς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, ἔφθασε λοιπὸν εἰς αὐτὸ τὸ τέρμα τῆς ἀρετῆς.

Καὶ αὐτὸς βεβαίως ἐνῷ ἦτο ἀκόμη νέος καὶ ἔπεσε καὶ ἠγέρθη. Κάποιος ἄλλος ὅμως, ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς ἀσκητικοὺς ἱδρῶτας, τοὺς ὁποίους ἔχυσε ζῶν εἰς τὴν ἔρημον, ἔχων μόνον ἕνα συνασκητὴν E καὶ ἀγγελικὸν βίον ζήσας[20] καὶ πρὸς τὸ γῆρας κατευθυνόμενος, δὲν ἠξεύρω πῶς, ἀπὸ κάποιον σατανικὸν συμβὰν καὶ νυσταγμὸν τῆς ψυχῆς, ἀφοῦ ἄφησε μικρὰν δίοδον εἰς τὸν πονηρόν, περιέπεσεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἔλθῃ εἰς σχέσιν μετὰ γυναικός, αὐτὸς ποὺ ποτὲ δὲν εἶδε γυναῖκα ἀπὸ τότε ποὺ ἀφιερώθη εἰς τὸν μοναχικὸν βίον. 30 A Κατ' ἀρχὰς εἶχεν ἀξίωσιν ἀπὸ τὸν συνασκητήν του νὰ τοῦ δίδῃ κρέας καὶ οἶνον καὶ τὸν ἠπείλει, ὅ,τι ἐὰν δὲν τὰ λάβῃ, θὰ κατέλθῃ εἰς τὴν ἀγοράν. Ἔλεγε δὲ αὐτὰ

20. Ἡ μοναχικὴ ζωὴ καλεῖται καὶ βίος ἀγγελικὸς διὰ τὴν καθαρότητα καὶ τὴν ἀφιέρωσιν εἰς τὴν συνεχῆ δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ.

ὄχι διότι ἐπεθύμει κρέας νὰ φάγῃ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελε νὰ εὕρῃ κάποιαν ἀφορμὴν καὶ πρόφασιν νὰ κατεβῇ εἰς τὴν πόλιν. Δι' αὐτὰ ἀπορούσε ἐκεῖνος καὶ ἐπειδὴ ἐφοβήθη μήπως διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως αὐτοῦ τὸν ὠθήσῃ εἰς μεγαλύτερον κακόν, τοῦ δίδει νὰ ἱκανοποιήσῃ αὐτὴν τὴν ἐπιθυμίαν του. Ὅταν ὅμως εἶδε ὅτι τὸ τέχνασμα τοῦτο ἔγινε ἄχρηστο, τότε, ἔδειξε φανερὰ τὴν ἀναισχυντίαν του καὶ ἀπεκάλυψε τὴν ὑπόκρισίν του καὶ ἔλεγεν ὅτι πρέπει νὰ κατεβῇ εἰς τὴν πόλιν ὁπωσδήποτε. Ἐπειδὴ δὲ δὲν κατώρθωσεν ὁ ἄλλος νὰ τὸν ἐμποδίσῃ, τέλος τὸν ἄφησε καὶ παρακολουθῶν ἀπὸ μακράν, παρετήρει διατὶ ἄρά γε κατήρχετο εἰς τὴν πόλιν. B Ὅταν τὸν εἶδε νὰ εἰσέρχεται εἰς κακόφημον οἶκον γυναικῶν, καὶ ἀντιληφθεὶς ὅτι ἦλθεν εἰς σχέσιν μετὰ πόρνης γυναικός, ἐπερίμενεν ἔξω, καὶ ἀφοῦ ἱκανοποίησεν ἐκεῖνος τὴν ἄτοπον ἐπιθυμίαν του, ὅταν ἐξῆλθε, τὸν ἐδέχθη μὲ ἀνοικτὰς τὰς χεῖρας καὶ ἐρρίφθη εἰς τὸν λαιμόν του καὶ ἀφοῦ τὸν κατεφίλησε θερμῶς, χωρὶς νὰ τὸν κατηγορήσῃ καθόλου δι' αὐτὸ ποὺ συνέβη, τὸν παρεκάλει μόνον, ἀφοῦ πλέον ἱκανοποίησε τὴν ἐπιθυμίαν του, νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸ ἐρημητήριόν των. Ἐκεῖνος δὲ αἰσχυνθεὶς ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐπιείκειαν τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐπληγώθη κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν ψυχὴν καὶ κατανυγεὶς διὰ τὰ τολμήματά του, τὸν ἠκολούθει εἰς τὸ ὄρος. Καὶ ὅταν ἔφθασαν ἐκεῖ, ζητεῖ ἀπὸ αὐτὸν νὰ τὸν ἐγκλείσῃ εἰς μικρὸν κελλὶ C καὶ ἀφοῦ κλείσῃ τὰς θύρας, νὰ τοῦ δίδῃ ἄρτον καὶ ὕδωρ κατὰ διαστήματα ἡμερῶν καὶ εἰς ὅσους τὸν ζητοῦν, παρεκάλει νὰ λέγῃ, ὅτι ἀπέθανε. Καὶ ὅταν τοῦ εἶπεν αὐτὰ καὶ τὸν ἔπεισε νὰ τὸν ἐγκλείσῃ, ἔμεινεν ἐκεῖ διὰ παντὸς μὲ νηστείας καὶ δεήσεις καὶ δάκρυα ἀποπλύνων τὸν ῥύπον τῆς ἁμαρτίας ἀπὸ τὴν ψυχήν του.

Μετὰ ἀπὸ ὀλίγον καιρόν, ἐπειδὴ ἐμάστιζε τὴν γειτονικὴν χώραν ξηρασία καὶ ἐνῷ ἐθρήνουν ὅλοι οἱ κάτοικοί της, προετράπη κάποιος μὲ ὄνειρον νὰ ὑπάγῃ καὶ νὰ παρακαλέσῃ τὸν ἔγκλειστον ἐκεῖνον ἄνθρωπον, νὰ προσευχηθῇ καὶ νὰ παύσῃ τὴν ξηρασίαν. Ὅταν ὅμως ἐπῆγεν ἐκεῖ, συντροφευόμενος καὶ ἀπὸ ἄλλους, εὑρῆκε ἐκεῖ μόνον τὸν συνασκητήν του. D Ὅταν δὲ ἠρώτησαν δι' ἐκεῖνον, ἔμαθον ὅτι ἀπέθανεν. Ἐπειδὴ ὅμως ἀντελήφθησαν ὅτι ἀπατῶνται, ἄρχισαν καὶ πάλιν νὰ προσεύχωνται καὶ μὲ τὸ ἴδιον ὅραμα τὸ ἴδιον πρᾶγμα, ὅπως καὶ πρότερον, ἤκουον. Καὶ τότε, ἀφοῦ ἐκύκλωσαν ἐκεῖνον ποὺ πράγματι τοὺς ἠπάτησε, τὸν παρεκάλουν νὰ τοὺς φανερώσῃ τὸν ἄνθρωπον. Διότι διϊσχυρίζοντο ὅτι δὲν ἀπέθανεν, ἀλλὰ ζῇ. Ἀφοῦ ἤκουσεν αὐτὰ ἐκεῖνος καὶ εἶδεν ὅτι ἀπεκαλύφθη τὸ μυστικόν, τοὺς ὁδηγεῖ πρὸς τὸν ἅγιον. Ἀφοῦ δὲ ἐχάλασαν τὸν τοῖχον (διότι εἶχε φράξει καὶ αὐτὴν τὴν εἴσο-

δον) όταν ήλθαν όλοι μέσα, έπεσαν πρό τών ποδών του καί αναφέροντες τά γεγονότα, τόν παρεκάλουν νά τούς βοηθήση κατά τής πείνης. **E** Ἐκεῖνος όμως κατ' αρχάς αντετίθετο ἰσχυριζόμενος ότι δέν έχει καμμίαν τοιαύτην παρρησίαν πρός τόν Θεόν. Καθότι εἶχε πάντοτε πρό τών οφθαλμών τήν αμαρτίαν τόσον ζωηρώς, όπως όταν τήν είχε διαπράξει. Ὅταν δέ τοῦ διηγήθησαν όλα τά συμβάντα, τότε τόν έπεισαν νά προσευχηθῇ καί αφοῦ προσηυχήθη έλυσε τήν ξηρασίαν.

31 **A** Τά σχετικά δέ μέ τόν νεανίσκον[21] ἐκεῖνον, ό όποῖος προηγουμένως ήτο μαθητής τοῦ ευαγγελιστοῦ Ἰωάννου, έπειτα δέ επί πολύν χρόνον διετέλεσε ληστής καί πάλιν υπό τών αγίων χειρών τοῦ μακαρίου απηλευθερώθη από τά ληστρικά κρυσφύγετα καί τάς φυλακάς καί είς τήν προτέραν του επανήλθεν αρετήν καθόλου δέν τά αγνοεῖς, αλλά τά γνωρίζεις καί από ημᾶς καλύτερον· πολλάκις δέ καί σέ ήκουσα νά θαυμάζης τήν συγκατάβασιν τοῦ ευαγγελιστοῦ καί τήν μεγάλην του επιείκειαν καί ότι αφοῦ πρῶτον εφίλησε τήν αἱματωθεῖσαν δεξιάν χεῖρα καί ενηγκαλίσθη τόν τράχηλον τοῦ νέου, τοιουτοτρόπως επανέφερεν αυτόν είς τά πρότερα.

18. Ἔτσι καί ό μακάριος Παῦλος τόν Ὀνήσιμον,[22] ἐκεῖνον τόν άχρηστον, τόν δραπέτην, τόν κλέπτην, όχι μόνον τόν εναγκαλίζεται, **B** επειδή μετενόησεν, αλλά έχει τήν αξίωσιν από τόν οικοδεσπότην Φιλήμονα νά τιμᾷ εξ ἴσου μ' αυτόν τόν μετανοήσαντα, λέγων τά εξής· «Παρακαλῶ σε, λέγει, περί τοῦ εμοῦ τέκνου, όν εγέννησα έν τοῖς δεσμοῖς μου Ὀνήσιμον, τόν ποτέ σοι άχρηστον, νῦν δέ σοί καί εμοί εὔχρηστον, όν ανέπεμψα· σύ δέ αυτόν, τουτέστι τά εμά σπλάγχνα, προσλαβοῦ. Ὅν εγώ εβουλόμην πρός εμαυτόν κατέχειν, ἵνα υπέρ σοῦ διακονῇ μοι έν τοῖς δεσμοῖς τοῦ Εὐαγγελίου· χωρίς δέ τῆς σῆς γνώμης ουδέν ηθέλησα ποιῆσαι, ἵνα μή ώς κατ' ανάγκην τό αγαθόν σου ᾖ, αλλά κατά εκούσιον. Τάχα γάρ διά τοῦτο εχωρίσθη πρός ὥραν, ἵνα αιώνιον αυτόν απέχης, **C** ουκέτι ώς δοῦλον, αλλ' υπέρ δοῦλον καί αδελφόν αγαπητόν μάλιστα εμοί· πόσῳ δέ μᾶλλον σοί καί έν σαρκί καί έν Κυρίῳ; Εἰ μέν οὖν με έχεις κοινωνόν, προσλαβοῦ αυτόν ώς εμέ» (Φιλήμ. 10 - 18). Γράφοντας δέ καί πρός τούς Κορινθίους, έλεγε· «Μήπως ελθών πενθήσω πολλούς τών προημαρτηκότων καί μή μετανοησάντων» (Β' Κορ. 12, 21).

21. Τό γεγονός μνημονεύει Κλήμης ό Ἀλεξανδρεύς είς τόν Λόγον του «Τίς ό σωζόμενος πλούσιος» (ΒΕΠ τ. 8, 66, 372 - 373), εκεῖθεν δέ καί ό Ἱστορικός Εὐσέβιος (Ἐκκλησ. Ἱστορία ΙΙΙ, 23).

22. Τό γεγονός τοῦτο αποτελεῖ τό περιεχόμενον τῆς πρός Φιλήμονα Ἐπιστολῆς τοῦ απ. Παύλου.

Καί πάλιν· «Ὡς προείρηκα καί πάλιν προλέγω, ότι εάν έλθω είς τό πάλιν, ού φείσομαι» (Β' Κορ. 13, 2).

Βλέπεις διά ποίους πενθεῖ καί ποίους δέν λυπεῖται; Ὄχι τούς μετανοήσαντας, αλλά τούς μή μετανοήσαντας καί όχι απλῶς τούς μή μετανοήσαντας, **D** αλλ' εκείνους πού καί μίαν καί δύο φοράς τούς παρεκάλεσε πρός τοῦτο καί δέν ηθέλησαν. Διότι τό «προείρηκα καί πάλιν προλέγω ώς παρών τό δεύτερον καί απών γράφω», τίποτε άλλο δέν εννοεῖ, παρά τοῦτο, αυτό πού υπάρχει φόβος μήπως συμβῇ καί είς ημᾶς τώρα. Τώρα δέ άν καί δέν εἶναι παρών ό Παῦλος, ό όποῖος ηπείλει τότε τούς Κορινθίους, όμως εἶναι παρών ό Χριστός, ό όποῖος καί τότε διά τοῦ στόματος εκείνου ωμίλει. Καί άν επιμείνωμεν κατά τρόπον ανένδοτον, δέν θά μᾶς λυπηθῇ, αλλά θά μᾶς τιμωρήση φοβερά καί εδῶ καί είς τήν μέλλουσαν ζωήν. «Προφθάσωμεν οὖν τό πρόσωπον αυτοῦ έν εξομολογήσει» καί άς κενώσωμεν ενώπιον αυτοῦ τάς καρδίας μας» (Ψαλμ. 94, 2). «Ἥμαρτες, λέγει· μή προσθῇς μηκέτι καί περί τών προτέρων σου δεήθητι» (Σειράχ 21, 1). **E** Καί πάλιν· «Δίκαιος εαυτοῦ κατήγορος έν πρωτολογίᾳ» (Παροιμ. 18, 17). Ἄς μή αναμένωμεν λοιπόν τόν κατήγορον, αλλά άς πάρωμεν ημεῖς τήν θέσιν του ενωρίτερον καί έτσι μέ τήν ευγνωμοσύνην μας άς καταστήσωμεν ηπιώτερον απέναντί μας τόν κριτήν.

Γνωρίζω όμως καλῶς, ότι εσύ μέν ομολογεῖς τά αμαρτήματά σου καί ταλανίζεις τόν εαυτόν σου υπέρμετρα, 32 **A** όμως δέν θέλω εγώ τοῦτο μόνον, αλλά νά πεισθῇς ότι ημπορεῖ τοῦτο νά σέ δικαιώση. Μέχρις ότου λοιπόν δέν κάμης τήν εξομολόγησιν αυτήν επικερδῆ, καί άν ακόμη κατηγορῇς τόν εαυτόν σου, δέν θά ημπορέσης ούτε από τά αμαρτήματά σου νά απομακρυνθῇς είς τό εξής. Διότι κανείς δέν θά ημπορέση μέ προθυμίαν καί τήν απαιτουμένην ενέργειαν νά κάμη κάτι, εάν προηγουμένως δέν πείση τόν εαυτόν του, ότι κάμνει τοῦτο επ' ωφελείᾳ. Καθότι καί ό γεωργός, εάν μετά τήν σποράν δέν αναμείνη τόν θερισμόν, ποτέ δέν θά θερίση. Ποῖος λοιπόν θά προετίμα νά κοπιάζη ματαίως, εάν δέν ελπίζη ότι θά κερδίση αγαθά εκ τών πόνων του; Ἔτσι λοιπόν καί εκεῖνος πού σπείρει λόγους καί δάκρυα καί εξομολόγησιν, εάν δέν πράττη τοῦτο μέ καλήν ελπίδα, **B** δέν θά ημπορέση νά απομακρυνθῇ από τοῦ νά αμαρτάνη, διότι θά διακατέχεται από τό κακόν τῆς απογνώσεως. Ἀλλ' όπως ό γεωργός εκεῖνος πού έχει απελπισθῇ διά τήν συγκομιδήν τών καρπῶν του, δέν θά εμποδίση τίποτε απ' όσα βλάπτουν τήν σποράν, έτσι καί ό άνθρωπος πού σπείρει τήν εξομολόγησιν μέ τά δάκρυα καί δέν αναμένει εξ αυτῆς κανέν κέρδος, δέν

θὰ ἠμπορέση νὰ καταλύση τὴν καταστρεπτικὴν δύναμιν ἐκείνων ποὺ τοῦ καταστρέφουν τὴν μετάνοιαν. Διαφθείρει δὲ τὴν μετάνοιαν τὸ νὰ πέση κανεὶς πάλιν εἰς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα. «Εἷς, λέγει, οἰκοδομῶν καὶ εἷς καθαιρῶν, τί ὠφέλησαν πλέον ἢ κόπον; Βαπτιζόμενος ἀπὸ νεκροῦ καὶ πάλιν ἁπτόμενος αὐτοῦ, τί ὠφέλησεν ἐν τῷ λουτρῷ αὐτοῦ;» (Σειρὰχ 34, 23· 25). C Τὸ ἴδιον εἶναι καὶ ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀπέχει μὲν ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας του πρὸς στιγμὴν καὶ ἔπειτα πάλιν τὰ ἴδια κάμνει· ποῖος θὰ ἀκούση τὴν προσευχήν του; Καὶ πάλιν· «Ἐπανάγων, λέγει, ἀπὸ δικαιοσύνης ἐπὶ ἁμαρτίαν, ὁ Κύριος ἑτοιμάσει εἰς ρομφαίαν αὐτόν» (Σειρὰχ 26, 28). Καί, «Ὥσπερ κύων, ὅταν ἐπανέλθη ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ ἔμετον καὶ μισητὸς γένηται, οὕτως ἄφρων τῇ ἑαυτοῦ κακίᾳ ἀναστρέψας ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ ἁμαρτίαν» (Παροιμ. 26, 11).

19. Μὴ δημοσίευε τὴν ἁμαρτίαν σου μόνον μὲ τὸν σκοπὸν νὰ κατηγορήσης τὸν ἑαυτόν σου, ἀλλὰ μὲ τὸν τρόπον τῆς μετανοίας πράττε τὸ ἴδιον μὲ τὸν σκοπὸν νὰ δικαιωθῆς. Διότι ἔτσι θὰ ἠμπορέσης νὰ παρακινήσης τὴν ἐξομολογουμένην ψυχήν σου νὰ μὴ περιπέση πιὰ εἰς τὰ ἴδια σφάλματα. D Τὸ νὰ καταδικάζη κανεὶς μὲ δριμύτητα τὸν ἑαυτόν του καὶ τὸ νὰ τὸν ἀποκαλῇ ἁμαρτωλόν, εἶναι σύνηθες, ὡς θὰ ἐλέγομεν, καὶ εἰς τοὺς ἀπίστους. Πολλοὶ μάλιστα καὶ τοῦ θεάτρου, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, οἱ κατ' ἐξοχὴν τὴν ἀναισχυντίαν ἔχοντες ὡς ἔργον, ταλανίζουν τοὺς ἑαυτούς των, ἀλλὰ χωρὶς τὸν ἁρμόζοντα σκοπόν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἐγὼ ποτὲ δὲν θὰ ὠνόμαζον τοῦτο ἐξομολόγησιν. Διότι δὲν ἐξομολογοῦνται τὰς ἁμαρτίας των μὲ ψυχὴν πλήρη κατανύξεως, οὔτε μετὰ ἀπὸ πικρὰ δάκρυα, οὔτε μετὰ ἀπὸ μετάνοιαν, ἀλλὰ διότι θηρεύουν δόξαν ἀπὸ τοὺς ἀκροατὰς διὰ τὸ θάρρος τῶν λόγων τους. Διότι δὲν φαίνονται τόσον φοβερὰ τὰ ἁμαρτήματα, ὅταν κάποιος ἄλλος τὰ καταγγέλλη E καὶ ὅταν αὐτὸς ποὺ τὰ ἔχη διαπράξει. Αὐτοὶ ὅμως ἐπειδὴ ἔχουν περιπέσει εἰς ἀναλγησίαν λόγῳ τῆς μεγάλης των ἀπογνώσεως καὶ δὲν ὑπολογίζουν τὴν γνώμην τῶν ἀνθρώπων, μὲ πολλὴν εὐχέρειαν τὰ ἰδικά των ἁμαρτήματα τὰ διακηρύσσουν, ὡσὰν νὰ ἦσαν ξένα. 33 A Δὲν θέλω ὅμως ἐσὺ νὰ εἶσαι εἷς ἐξ αὐτῶν, οὔτε ἐξ ἀπογνώσεως ὠθούμενος νὰ προβῇς εἰς τὴν ἐξομολόγησιν, ἀλλὰ μὲ προσδοκίαν ἀγαθὴν καὶ ἀφοῦ κόψης τὴν ρίζαν τῆς ἀπογνώσεως, νὰ ἐπιδείξης τὴν ἀντίθετον πρὸς τὴν ἁμαρτίαν φροντίδα.

Ποία ὅμως εἶναι ἡ ρίζα καὶ ἡ μήτηρ τῆς ἀπογνώσεως; Ἡ ραθυμία. Μᾶλλον ὅμως ὄχι μόνον ρίζαν δὲν θὰ τὴν ὠνόμαζε κανείς, ἀλλὰ καὶ τροφὸν καὶ μητέρα. Ὅπως εἰς τὰ ἔρια, γεννᾷ μὲν τὸν σκόρον ἡ φθορά, αὐξάνεται ὅμως αὐτὴ πάλιν

ἀπὸ τοὺς σκόρους, ἔτσι καὶ ἐδῶ. Γεννᾷ μὲν ἡ ραθυμία τὴν ἀπόγνωσιν, τρέφεται ὅμως πάλιν αὐτὴ ἀπὸ τὴν ἀπόγνωσιν καὶ μὲ τὸ νὰ παρέχουν ἡ μία εἰς τὴν ἄλλην τὴν καταραμένην αὐτὴν B ἀλληλοεξυπηρέτησιν προσλαμβάνουν δύναμιν μεγάλην. Ἂν λοιπὸν κανεὶς κόψη τὴν μίαν ἐκ τῶν δύο, θὰ ἠμπορέση νὰ νικήση καὶ τὴν ἄλλην. Διότι, οὔτε ὁ μὴ ραθυμῶν θὰ ἠμποροῦσε νὰ περιέλθη ποτὲ εἰς ἀπόγνωσιν, οὔτε αὐτὸς ποὺ τρέφεται μὲ χρηστὰς ἐλπίδας καὶ δὲν ἀπελπίζεται διὰ τὸν ἑαυτόν του θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑποπέση ποτὲ εἰς ραθυμίαν.

Αὐτὴν λοιπὸν τὴν δυάδα διάλυσέ την καὶ θραῦσε τὸν ζυγόν της, δηλαδὴ τὸν ποικίλον καὶ βαρὺν λογισμόν. Διότι δὲν εἶναι μιᾶς μορφῆς ὁ λογισμὸς ὁ συνδέων τὴν δυάδα ταύτην, ἀλλὰ πολυειδὴς καὶ ποικίλος. Καὶ ποιός εἶναι αὐτός; C Συμβαίνει κάποιος νὰ μετανοήση καὶ νὰ κατορθώση πολλὰ καὶ μεγάλα ἔργα ἀρετῆς καὶ ἐν τῷ μεταξὺ νὰ διαπράξη ἄλλην ἁμαρτίαν ποὺ ἐξισορροπεῖ ἐκεῖνα τὰ κατορθώματα. Τοῦτο λοιπὸν εἶναι ἀρκετὰ ἱκανὸν νὰ ὁδηγήση κάποιον εἰς ἀπόγνωσιν, ὥστε ὅσα ᾠκοδομήθησαν νὰ κατεδαφισθοῦν καὶ ὅλα ἐκεῖνα ματαίως καὶ χωρὶς καμμίαν ἀμοιβὴν νὰ ἔχουν ἐπιτευχθῇ ὑπ' αὐτοῦ. Πρέπει λοιπὸν τοῦτο νὰ σκέπτεται κανεὶς καὶ νὰ ἀποκρούη τοῦτον τὸν λογισμόν, ὅτι ἐὰν δὲν εἴχομεν δημιουργήσει ἀντίβαρον κατορθωμάτων ἀρετῆς διὰ τὰ μετ' ἔπειτα ἁμαρτήματά μας, τίποτε δὲν θὰ μᾶς ἠμπόδιζε ταχέως καὶ ὁλοσχερῶς νὰ καταποντισθῶμεν. Τώρα ὅμως τοῦτο, ὡς ἰσχυρὸς θώραξ, D δὲν ἐπιτρέπει ἓν ὀξὺ καὶ φαρμακερὸν βέλος νὰ ἐπιτύχη τοῦ σκοποῦ του, ἀλλὰ καὶ θραυόμενος, ἔχει μειώσει τὸν μεγάλον κίνδυνον ποὺ διέτρεχε τὸ σῶμα.

Ὁ μεταβαίνων λοιπὸν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν μὲ πολλὰ ἔργα καὶ ἀγαθὰ καὶ πονηρὰ θὰ ἔχη ὁπωσδήποτε κάποιαν παρηγορίαν εἰς τὴν κόλασιν καὶ εἰς τὰ βασανιστήρια ἐκεῖνα. Ὁ στερούμενος ὅμως ἀγαθῶν ἔργων, ἀλλὰ μεταβαίνων μόνον μὲ τὰ πονηρά, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπωμεν ὅσα θὰ πάθη παραπεμπόμενος εἰς τὴν ἀθάνατον κόλασιν. Καθότι θὰ ζυγισθοῦν ἐκεῖ αἱ πονηραὶ μὲ τὰς ἀγαθὰς πράξεις. Καὶ ἂν μὲν αὐταὶ μὲ τὸ βάρος των κατεβάσουν πρὸς τὸ μέρος των τὴν πλάστιγγα, θὰ σώσουν ἀσφαλῶς τὸν διαπράξαντα αὐτὰς E καὶ ἡ διάπραξις τῶν πονηρῶν πράξεων τόσην μόνον βλάβην θὰ προξενήση, ὅσον δηλαδὴ νὰ τὸν κατεβάση ὀλίγον ἀπὸ τὴν πρώτην του θέσιν αὐτόν. Ἐὰν ὅμως νικήσουν, ὁδηγοῦν εἰς τὸ πῦρ τῆς γεέννης, ἐπειδὴ δὲν εἶναι τόσα πολλὰ τὰ κατορθώματα, ὥστε νὰ ἠμπορέσουν νὰ ἀντισταθοῦν πρὸς τὴν βιαίαν ἐκείνην ὤθησιν. Καὶ αὐτὰ ὄχι μόνον μᾶς τὰ ὑπαγορεύει τὸ λογικόν μας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἁγία Γραφή. Διότι αὐτὸς λέγει· «Ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ» (Ρωμ. 2, 6). Ὄχι δὲ

μόνον εἰς τὴν κόλασιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν θὰ εὕρῃ κανεὶς πολλὰς διαφοράς. «Μοναί, λέγει, πολλαί εἰσι παρὰ τῷ Πατρί μου» (Ἰωάν. 14, 2). Καί, «ἄλλη δόξα ἡλίου καὶ ἄλλη δόξα σελήνης» (Α´ Κορ. 15, 41). 34 A Καὶ τί τὸ περίεργον ἐὰν μὲ τόσην ἀκρίβειαν μᾶς τὰ εἶπε, ἀφοῦ δὲν ἐδίστασε νὰ μᾶς εἴπῃ καὶ διὰ τὴν διαφορὰν τοῦ ἑνὸς ἀστέρος πρὸς ἄλλον ποὺ θὰ ὑπάρχῃ ἐκεῖ;

Γνωρίζοντες λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἂς μὴ παύσωμεν νὰ πράττωμεν τὰ ἀγαθά, μήτε δέ, ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἀνέλθωμεν εἰς τὴν τάξιν τοῦ ἡλίου ἢ τῆς σελήνης, νὰ περιφρονήσωμεν καὶ ἐκείνην τῶν ἀστέρων. Ἐν ὅσῳ θὰ ἐπιδείξωμεν τόσην ἀρετήν, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ εὑρεθοῦμεν εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ ἂν δὲν γίνωμεν χρυσὸς ἢ πολύτιμος λίθος, τοὐλάχιστον ἂς μείνωμεν εἰς τὸ θεμέλιον ὡς ἄργυρος, B μόνον νὰ μὴ ἐπιστρέψωμεν εἰς ἐκείνην τὴν ὕλην, τὴν ὁποίαν εὐχερῶς καίει τὸ πῦρ, οὔτε, ὅταν δὲν ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπιτελέσωμεν μεγάλα πράγματα, νὰ ἀπόσχωμεν καὶ ἀπὸ τὰ μικρά. Διότι ὅλα αὐτὰ σημαίνουν ἔλλειψιν νοός, πρᾶγμα ποὺ εἴθε νὰ μὴ πάθωμεν.

Ὅπως δὲ τὰ πλούτη τὰ ὑλικὰ αὐξάνονται μὲ τὸ νὰ μὴ περιφρονοῦν αἱ μανιώδεις ἐργάται του οὔτε καὶ τὰ πλέον μικρὰ κέρδη, ἔτσι καὶ ὁ πνευματικὸς πλοῦτος. Διότι φαίνεται παράλογον τὸ γεγονός, ὅτι ὁ μὲν Χριστὸς δὲν παραβλέπει τὴν ἀξίαν οὔτε ἑνὸς ποτηρίου ψυχροῦ ὕδατος, ἐνῷ ἡμεῖς, ἐὰν δὲν εἶναι πολὺ μεγάλα τὰ κατορθώματα, ἀμελῶμεν καὶ τὰ μικρὰ καλὰ ἔργα. C Ὅποιος δὲ δὲν περιφρονεῖ τὰ ἐλάχιστα, δεικνύει μεγάλην φροντίδα καὶ διὰ τὰ πολὺ μεγάλα. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ παραβλέπει αὐτὰ καὶ διὰ τὰ μεγάλα οὐδὲν πράττει. Διὰ νὰ μὴ συμβῇ δὲ τοῦτο, ὁ Χριστὸς ὥρισε μεγάλας ἀμοιβὰς καὶ διὰ τὰ μικρὰ κατορθώματα. Διότι, τί εἶναι εὐκολώτερον ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπισκεφθῇ κανεὶς τοὺς ἀσθενεῖς; Ὅμως καὶ δι' αὐτὸ τὸ ἁπλοῦν πρᾶγμα μᾶς ἀμείβει μὲ μεγάλας ἀμοιβάς.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐπιδίωξε τὴν αἰώνιον ζωήν, κατατρύφησον τοῦ Κυρίου καὶ ἱκέτευσέ τον. Δέξου καὶ πάλιν τὸν χρηστὸν ζυγόν, ἀνάλαβε εἰς τοὺς ὤμους σου τὸ ἐλαφρὸν φορτίον, θέσε ἀντάξιον τέλος εἰς τὴν καλὴν ἀρχὴν τῆς μοναχικῆς σου ζωῆς, μὴ παραβλέψῃς τόσον πνευματικὸν πλοῦτον ποὺ διελύθη μὲ αὐτήν σου τὴν πτῶσιν. D Διότι ἐὰν ἐπιμένῃς νὰ παροξύνῃς τὸν Θεὸν μὲ τὰ ὅσα κάμνεις, θὰ καταστρέψῃς τὸν ἑαυτόν σου. Ἂν ὅμως πρὶν ἀκόμη γίνῃ μεγάλη ἡ ζημία καὶ πλημμυρισθῇ ὅλη ἡ καλλιέργεια, φράξῃς τοὺς

ὀχετοὺς τῆς κακίας[23] καὶ τὰ καταστραφέντα θὰ ἠμπορέσῃς νὰ διορθώσῃς καὶ νέαν δύναμιν θὰ προσθέσῃς εἰς αὐτὰ καὶ μάλιστα μεγάλην. Ἀναλογιζόμενος λοιπὸν ὅλα αὐτὰ ἀποτίναξε τὸν κονιορτὸν ἀπὸ τὸν νοῦν σου, σήκω ἐπάνω καὶ θὰ γίνῃς φοβερὸς εἰς τὸν ἀντίπαλόν σου. Διότι αὐτὸς σὲ ἔρριψε κάτω μὲ τὸν σκοπὸν νὰ μὴ ἐγερθῇς πλέον· ἂν ὅμως σὲ ἴδῃ ἐκ νέου νὰ σηκώνῃς χέρι ἐναντίον του, μετὰ τὸ ἀπροσδόκητον αὐτὸ κτύπημα ποὺ θὰ πάθῃ, θὰ εἶναι ὀκνηρότερος εἰς τὸ νὰ σὲ ὑποσκελίσῃ πάλιν. E Καὶ ἐσὺ θὰ εἶσαι περισσότερον ἀσφαλισμένος διὰ νὰ μὴ ξαναδεχθῇς παρόμοιον τραῦμα. Διότι ἐὰν εἶναι ἀρκεταὶ νὰ μᾶς διδάξουν αἱ συμφοραὶ τῶν ἄλλων, πολὺ περισσότερον αὐταὶ αἱ ἰδικαί μας ἔχουν τοῦτο τὸ προνόμιον, πρᾶγμα ποὺ ἀναμένω νὰ ἴδω νὰ γίνεται καὶ μὲ ἐσὲ καὶ πάλιν μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ νὰ γίνῃς περισσότερον χαρούμενος καὶ τόσην ἀρετὴν νὰ ἐπιδείξῃς, ὥστε νὰ τεθῇς ἐπικεφαλῆς καὶ ἄλλων ἐκεῖ· μόνον μὴ ἀπελπισθῇς, οὔτε νὰ χάσῃς τὸ θάρρος σου. Τοῦτο δὲ περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην μου συμβουλὴν καὶ ὅπου καὶ ἂν σὲ ἴδω ὁ ἴδιος καὶ μὲ ἄλλους δὲν θὰ παύσω νὰ σοῦ ἐπαναλαμβάνω. Καὶ ἂν ἀκούσῃς αὐτό, δὲν θὰ χρειασθῇς πλέον ἄλλα φάρμακα.

23. Ὀχετοὺς τῆς κακίας καλεῖ ὁ ἱ. Πατὴρ τὰς αἰσθήσεις, διότι δι' αὐτῶν μεταβιβάζονται εἰς τὸν νοῦν οὐ μόνον αἱ καλαὶ ἐντυπώσεις ἐκ τοῦ ἔξω κόσμου, ἀλλὰ καὶ αἱ πονηραί. Καὶ ἄλλοι πατέρες ἀνέπτυξαν τὸ θέμα τοῦτο, ἀποκαλοῦντες τὰς αἰσθήσεις θυρίδας θανάτου, ἀφορμὴν λαβόντες ἐκ τοῦ προφήτου Ἱερεμίου, λέγοντος ὅτι «ἀνέβη θάνατος διὰ τῶν θυρίδων ὑμῶν...» κεφ. 9, 20. Ἴδε Μ. Ἀθανάσιον, εἰς τὸν βίον τῆς ἁγ. Συγκλητικῆς (ΒΕΠ τ. 35, 226). Βασίλειον Ἀγκύρας (ΒΕΠ τ. 29, 222) κ.ἄ.

35 A ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ ΘΕΟΔΩΡΟΝ

ΛΟΓΟΣ Β'

1. Ἐὰν ἦτο δυνατὸν τὰ δάκρυα καὶ οἱ στεναγμοὶ διὰ γραμμάτων νὰ γίνουν φανερά, μὲ αὐτὰ ἀφοῦ ἐγέμιζα τὴν ἐπιστολήν μου θὰ σοῦ τὴν ἔστελλα. Δακρύζω δὲ ὄχι διότι φροντίζεις διὰ πατρικάς σου ὑποθέσεις, ἀλλὰ διότι διέγραψες τὸν ἑαυτόν σου ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν ἀδελφῶν, διότι παρέβης τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν μοναχικήν σου ὑπόσχεσιν.[24] **B** Δι' αὐτὰ μὲ καταλαμβάνει ρῖγος, δι' αὐτὰ πονῶ, δι' αὐτὰ φοβοῦμαι καὶ τρέμω, ἐπειδὴ γνωρίζω, ὅτι ἡ ἀθέτησις αὐτῆς τῆς ὑποσχέσεως θὰ προξενήση μεγάλην καταδίκην εἰς ἐκείνους ποὺ ἔταξαν τὸν ἑαυτόν των εἰς τὸ τάγμα τῶν μοναχῶν καὶ ἕνεκα τῆς ραθυμίας των ἐγκατέλειψαν τὴν μοναχικὴν ζωήν. Ὅτι δὲ ἡ τιμωρία δι' αὐτοὺς θὰ εἶναι βαρυτέρα, τοῦτο γίνεται φανερὸν καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς.

Κανεὶς ποτὲ δὲν θὰ κατηγοροῦσε δι' ἐγκατάλειψιν στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἕνα ἰδιώτην. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ εἶναι ἤδη στρατιώτης, ἐὰν λιποτακτήση, διατρέχει τὸν ἔσχατον κίνδυνον.

Δὲν εἶναι τόσον φοβερόν, φίλε Θεόδωρε, τὸ νὰ πέση κανεὶς ἐνῷ παλαίει, ἀλλὰ τὸ νὰ παραμείνη διὰ παντὸς εἰς τὴν πτῶσιν του. Οὔτε εἶναι βαρὺ τὸ νὰ πληγωθῆ κανεὶς ὅταν μάχεται, **C** ἀλλὰ τὸ νὰ ἀπελπισθῆ μετὰ τὸν τραυματισμόν του καὶ παραμελήση τὸ τραῦμα του.

Ἄλλωστε, κανεὶς ἔμπορος δὲν παύει νὰ ἐμπορεύεται μετὰ ἀπὸ ναυάγιον καὶ ἀπώλειαν τοῦ ἐμπορεύματός του, ἀλλὰ πάλιν διαβαίνει τὴν θάλασσαν καὶ τὰ κύματα καὶ τὰ ἀπέραντα πελάγη καὶ ἀνακτᾶ τὸν προηγούμενον πλοῦτον. Πολλάκις δὲ βλέπομεν καὶ ἀθλητὰς νὰ στεφανώνωνται μετὰ ἀπὸ προηγουμένας ἥττάς των. Στρατιώτης δὲ πάλιν ἔχοντας ἐγκαταλείψει πολλάκις τὴν θέσιν του, τελικῶς ἀνεδείχθη τέ-

24. Ὑπὸ τὴν φράσιν «ὅτι τὰς πρὸς Χριστὸν συνθήκας κατεπάτησας» ἐννοεῖ τὴν ἀθέτησιν τῆς μοναχικῆς ὑποσχέσεως. Ἡ λέξις συνθήκη ἀνήκει εἰς τὴν ἀσκητικὴν ὁρολογίαν.

λειος πολεμιστὴς καὶ ἐνίκησε τοὺς ἐχθρούς. Πολλοὶ δὲ ἀρνηταὶ τοῦ Χριστοῦ ἐν καιρῷ διωγμῶν, ἕνεκα τῆς δριμύτητος τῶν βασανιστηρίων, ἐπανώρθωσαν τὴν ἥττάν των μὲ νέαν μάχην καὶ ἀπῆλθον λαμβάνοντας τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου.

D Ἐὰν λοιπὸν ὁ καθεὶς ἐξ αὐτῶν περιήρχετο εἰς ἀπόγνωσιν διὰ τὸ προηγούμενον τραῦμά του, δὲν θὰ ἀπελάμβανε τὰ μετ' ἔπειτα ἀγαθά. Ἔτσι λοιπὸν καὶ τώρα, φίλε Θεόδωρε, ἐπειδὴ ὀλίγον σὲ μετεκίνησεν ὁ ἐχθρὸς ἐκ τῆς θέσεώς σου, μὴ ὠθήσης τὸν ἑαυτόν σου εἰς τὸ βάραθρον, ἀλλὰ στάσου μὲ γενναιότητα καὶ ἐπέστρεψε ταχέως ἐκεῖ ἀπ' ὅπου ἔφυγες καὶ μὴ θεωρήσης ἐντροπὴν τὴν προσωρινὴν αὐτὴν πληγήν. Διότι, οὔτε ἂν ἔβλεπες στρατιώτην τραυματισμένον ἐπιστρέφοντα ἐκ τῆς μάχης θὰ τὸν κατηγοροῦσες. Καθότι ἐντροπὴ θεωρεῖται τὸ νὰ ρίψη κανεὶς τὰ ὅπλα καὶ νὰ ἀποφύγη τὴν σύγκρουσίν του μὲ τοὺς ἐχθρούς. Ἐν ὅσῳ ὅμως μένει μαχόμενος, εἴτε κτυπᾶται, **E** εἴτε ὑποχωρεῖ προσωρινῶς, νομίζω, ὅτι κανεὶς δὲν θὰ ἦτο τόσον ἀχάριστος καὶ ἄπειρος τῆς πολεμικῆς τέχνης, ὥστε νὰ τὸν κατηγορήση ποτὲ δι' αὐτό. Διότι τραύματα δὲν δέχονται ὅσοι δὲν μάχονται. Ὅσοι ὅμως ἐπιτίθενται μὲ ὅλην των τὴν ψυχὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν εἶναι δυνατὸν νὰ τραυματισθοῦν καὶ νὰ πέσουν κάτω, αὐτὸ ποὺ ἔπαθες καὶ σὺ τώρα. Διότι ἔδειξες ὅτι ἤθελες διὰ μιᾶς νὰ φονεύσης τὸν ὄφιν, τὸν διάβολον.

Ἀλλ' ὅμως ἔχε θάρρος. Ἔχεις ἀνάγκην ὀλίγης νήψεως[25] καὶ δὲν θὰ μείνη οὔτε ἴχνος ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ τραῦμα, **36 A** μᾶλλον δὲ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ θὰ συντρίψης καὶ αὐτὴν τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐχθροῦ. Ἂς μὴ σὲ ἐνοχλῆ τὸ γεγονός, ὅτι ἠμποδίσθης εἰς τοῦτο συντόμως καὶ ἐξ ἀρχῆς. Διότι εἶδεν ὁ ἐχθρὸς καὶ διέβλεψε μάλιστα μὲ ὀξυδέρκειαν τῆς ψυχῆς σου τὴν ἀρετὴν καὶ συνεπέρανεν ἐκ πολλῶν δεδομένων, ὅτι θὰ ἐξελιχθῆς εἰς γενναῖον ἀντίπαλόν του. Διότι ἐνόμιζεν, ὅτι ἐσὺ μὲ τὴν τόσην καὶ τέτοιου εἴδους φροντίδα ποὺ ἔδειξες ἀμέσως κατ' αὐτοῦ, ἐὰν παρέμενες μέχρι τέλους τέτοιος, εὐκόλως θὰ τὸν κατέβαλλες. Διὰ τοῦτο ἔσπευσεν, ἠγρύπνησεν, ὠρθώθη ἰσχυρὸς ἐναντίον σου, μᾶλλον ὅμως ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του, ἐὰν θελήσης τελικῶς νὰ τὸν ἀντιμετωπίσης γενναίως.

25. Νῆψις, ἐκ τοῦ νήφω, γενικῶς σημαίνει τὴν κατάστασιν τῆς νηφαλιότητος, σωφροσύνης καὶ ἐγκρατείας. Εἰς τοὺς ἀσκητικοὺς καὶ νηπτικοὺς συγγραφεῖς σημαίνει τὴν κατάστασιν τῆς συνεχοῦς ἐπαγρυπνήσεως καὶ προσοχῆς τοῦ νοὸς κατὰ τῶν πονηρῶν καὶ ἀκαθάρτων λογισμῶν καὶ ἐννοιῶν. Ὡς ἐκ τούτου ἡ νῆψις εἶναι νοητικὴ ἐνέργεια καὶ ἀνήκει εἰς τὴν σφαῖραν τῆς θεωρίας.

Διότι, ποῖος δὲν ἐθαύμασε τότε τὴν ταχεῖαν καὶ εἰλικρινῆ καὶ θερμὴν μεταστροφήν σου εἰς τὸ καλόν; **B** Παρεθεωρεῖτο ἡ ἀπόλαυσις τῶν τροφῶν καὶ κατεφρονοῦντο τὰ πολυτελῆ ἐνδύματα, κατεπατεῖτο κάθε ἴχνος ὑπερηφανείας καὶ ὅλη σου ἡ περὶ τὴν κοσμικὴν παιδείαν φροντίδα ἀποτόμως μετεστρέφετο εἰς μελέτην τῶν θείων λόγων. Ὅλαι σου αἱ ἡμέραι διήρχοντο εἰς ἀναγνώσεις, ὅλαι δὲ αἱ νύκτες κατηναλίσκοντο εἰς προσευχάς. Δὲν σὲ ἀπησχόλουν τότε θέματα εὐγενοῦς καταγωγῆς, οὐδὲ ἀναμνήσεις πλούτου. Ἐθεώρεις δὲ ἀνώτερον πάσης εὐγενείας τὸ νὰ ἐναγκαλίζεσαι γόνατα ἀδελφῶν καὶ νὰ πίπτῃς εἰς τοὺς πόδας των. Αὐτὰ ἐλύπησαν τὸν πονηρόν, αὐτὰ τὸν ἐξήγειραν εἰς σφοδρὰν κατὰ σοῦ μάχην· εὐτυχῶς ὅμως, δὲν σὲ ἐπλήγωσεν ἀνεπανόρθωτα.

Ἐὰν λοιπὸν μετὰ ἀπὸ πολὺν χρόνον ἀσκήσεως καὶ νηστείας συνεχεῖς καὶ χαμευνίας καὶ τὴν ἄλλην σου ἄσκησιν σὲ κατέβαλε, ποὺ οὔτε καὶ τότε ἐπετρέπετο νὰ περιέλθῃς εἰς ἀπόγνωσιν, θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἡ ζημία εἶναι σημαντική. **C** καθότι ἡ ἧττα ἐπῆλθε μετὰ ἀπὸ πολλοὺς κόπους καὶ ἱδρῶτας καὶ νίκας. Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο ἔγινε πρὶν ἀκόμη ἀποδυθῇς εἰς μεγάλον κατ' αὐτοῦ ἀγῶνα, τόσον μόνον κατώρθωσεν, ὅσον νὰ σὲ ἑτοιμάσῃ καλύτερον εἰς τὸν κατ' αὐτοῦ πόλεμον. Διότι τώρα ποὺ ἀναχωρεῖς καὶ ὄχι ἐπιστρέφοντα ἐκ τοῦ ταξειδίου σοῦ ἐπετέθη ὁ φοβερὸς πειρατὴς καὶ οὔτε ὅλον τὸ ἐμπόρευμα τῆς ἀρετῆς μεταφέροντα. Ὅπως δέ, ὅταν ἐπιχειρήσῃ κανεὶς νὰ φονεύσῃ λέοντα, τοῦ προκαλέσῃ μόνον ἐκδορὰς εἰς τὸ δέρμα, ἐκεῖνον μὲν καθόλου δὲν τὸν βλάπτει, μᾶλλον δὲ χειρότερον τὸν ἐξαγριώνει ἐναντίον του καὶ τὸν καθιστᾷ ἀσφαλέστερον καὶ δυσθήρατον εἰς τὸ ἑξῆς, **D** τοιουτοτρόπως λοιπὸν καὶ ὁ κοινός μας ἐχθρός, ὁ διάβολος, ἐπιχειρῶντας νὰ σοῦ ἀνοίξῃ βαθεῖαν πληγήν, εἰς τὸν στόχον του μὲν αὐτὸν ἠστόχησε, σὲ ἔκαμε δὲ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ ἐπαγρυπνῇς καὶ νὰ νήφῃς περισσότερον.

2. Ὀλισθηρὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις καὶ εὐκόλως πλανᾶται, εὐκόλως ὅμως καὶ ἀποχωρεῖ ἐκ τῆς ἀπάτης καὶ ὅπως ταχέως πίπτει, ἔτσι καὶ εὐκόλως ἐγείρεται. Διότι καὶ ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἄνθρωπος, ὁ Δαβίδ, ὁ ἐκλεκτὸς βασιλεὺς καὶ προφήτης, ἐνῷ εἶχεν ἐπιτελέσει ἤδη πολλὰ κατορθώματα, δὲν ἔπαυσε νὰ ἔχῃ ἀνθρωπίνας ἀδυναμίας, ἀλλ' ἐπεθύμησε ξένην γυναῖκα καὶ δὲν ἐστάθη ἕως ἐδῶ, ἀλλ' ἔπραξε μὲν τὴν μοιχείαν ἕνεκα τῆς ἐπιθυμίας, διέπραξεν ὅμως καὶ φόνον ἐξ αἰτίας τῆς μοιχείας.[26] **E** Ἐπειδὴ ὅμως δύο

26. Πρόκειται περὶ τοῦ διπλοῦ ἐγκλήματος τοῦ βασιλέως Δαβίδ, ὅστις ἠτίμασε τὴν σύζυγον τοῦ στρατηγοῦ του Οὐρία καὶ ἐφόνευσε τὸν ἴδιον. Ἀ-

φορὰς ἐτραυματίσθη τόσον ὀδυνηρῶς, δὲν ἐπεχείρησε νὰ ὑποστῇ τρίτην πληγήν, ἀλλ' εὐθὺς ἔτρεξε πρὸς τὸν ἰατρὸν καὶ ἤρχισε τὴν διὰ φαρμάκων θεραπείαν, διὰ τῆς νηστείας, τῶν δακρύων, τῶν θρήνων, τῶν συνεχῶν προσευχῶν, τῆς συχνῆς ἐξαγορεύσεως τῆς ἁμαρτίας. 37 **A** Καὶ ἔτσι δι' αὐτῶν κατέστησε τὸν Θεὸν εὐμενῆ, ὥστε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν προηγουμένην του ἀξίαν, μετὰ δὲ τὴν μοιχείαν καὶ τὸν φόνον ἡ μνήμη τοῦ πατρὸς νὰ ἰσχύσῃ νὰ ἐπισκιάσῃ καὶ τὴν εἰδωλολατρείαν τοῦ υἱοῦ. Διότι ὁ υἱός του ὁ Σολομὼν ἔπεσε εἰς τὴν ἰδίαν παγίδα εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ὁ πατήρ του καὶ ὑπηρέτης τοῦ θελήματος τῶν γυναικῶν γενόμενος, ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸν Θεὸν τῶν πατέρων του.

Βλέπεις πόσον μέγα κακὸν εἶναι τὸ νὰ μὴ ἐγκρατεύεται κανεὶς ἀπὸ τὰς σαρκικὰς ἡδονάς, ἀλλὰ νὰ ἀνατρέπῃ τὴν τάξιν τῆς φύσεως καὶ ἐνῷ εἶναι ἀνήρ, νὰ καθίσταται δοῦλος γυναικῶν. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Σολομών, ἐνῷ ἦτο δίκαιος προτύτερα καὶ σοφὸς τοῦ συνέβη νὰ τοῦ ἀφαιρεθῇ ὁλόκληρον τὸ βασίλειον ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας του καὶ διὰ μόνην τὴν θεοσέβειαν τοῦ πατρός του, τοῦ ἐπέτρεψεν ὁ Θεὸς μόλις τὸ ἓν ἕκτον τούτου νὰ ἔχῃ.

B Ἐὰν λοιπὸν ἠσχολεῖσο μὲ τὴν ρητορικὴν καὶ κατόπιν τὴν παραμελοῦσες, ὑπενθυμίζοντάς σε τὰ δικαστήρια καὶ τὸ βῆμα καὶ τὰς δάφνας των καὶ τὴν ἐλευθερίαν νὰ παρουσιάζεσαι δημοσίᾳ, θὰ σὲ παρακαλοῦσα νὰ ἐπιστρέψῃς καὶ ἐργασθῇς πάλιν δι' αὐτά. Ἐπειδὴ ὅμως ἀγωνιζόμεθα διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ οὐδόλως μᾶς ἐνδιαφέρουν τὰ ἐπίγεια, σοῦ ὑπενθυμίζω ἄλλο δικαστήριον καὶ βῆμα φοβερὸν καὶ φρικῶδες. «Πάντας γὰρ ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ» (Β' Κορ. 5, 10). Καὶ τότε θὰ καθίσῃ ἐπ' αὐτοῦ κριτὴς αὐτὸς ποὺ τώρα ἀθετεῖται ἀπὸ σέ. Τί θὰ εἴπωμεν τότε, εἰπέ μου; Καὶ τί θὰ ἀπολογηθῶμεν, ἐὰν συνεχίσωμεν νὰ παραβαίνωμεν τὰς ἐντολάς του; Τί θὰ εἴπωμεν λοιπόν; Θὰ προφασισθῶμεν ὅτι ἔχομεν κοσμικὰς φροντίδας; **C** Αὐτὸς ὅμως μᾶς πρόλαβε καὶ εἶπε· «Τί ὠφελήσει ἄνθρωπον, ἐὰν κερδίσῃ ὅλον τὸν κόσμον, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ;» (Ματθ. 16, 26). Ὅτι ἄλλοι μᾶς ἐξηπάτησαν; Οὔτε ὅμως τὸν Ἀδὰμ ὠφέλησε τὸ ὅτι προέβαλεν ὡς πρόφασιν τὴν γυναῖκα του λέγοντας· «Ἡ γυνή, ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὕτη μὲ ἠπάτησεν» (Γεν. 3, 12), ὅπως ἐπίσης οὔτε τὴν

ποτέλεσμα τοῦ διπλοῦ αὐτοῦ παραπτώματος ἦτο ἐκ μὲν τῆς Βηρσαβεὲ νὰ γεννηθῇ ὁ σοφὸς Σολομών, ἐκ δὲ τῆς συντετριμμένης καρδίας τοῦ προφητάνακτος ὁ περίφημος ἐκεῖνος ψαλμὸς τῆς μετανοίας, ὁ Ν' ψαλμὸς ἢ πεντηκοστός, ὅπως λέγεται συνηθέστερον. Ἴδε τὴν διήγησιν ἐν Β' Βασιλειῶν κεφ. 11 - 12.

γυναῖκα, προφασιζομένην τὴν πονηρίαν τοῦ ὄφεως.

Φοβερόν, φίλε Θεόδωρε, τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον οὔτε κατηγόρους χρειάζεται, οὔτε μάρτυρας περιμένει. Διότι ὅλα εἶναι γυμνὰ καὶ ἐντελῶς ξεσκεπασμένα εἰς τὸν δικαστήν· καὶ ὄχι μόνον διὰ τὰς πράξεις, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὰς τὰς ἐνθυμήσεις τῶν λογισμῶν θὰ εἶναι ὁ καθεὶς ὑπεύθυνος. Διότι εἶναι κριτὴς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας ὁ δικαστὴς ἐκεῖνος.

D Ἴσως ὅμως προβάλλῃς τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως καὶ τὴν ἀδυναμίαν νὰ φέρῃς, τὸν ζυγὸν τοῦ Κυρίου. Καὶ ποία ἀπολογία τότε θὰ εἶναι ἱκανὴ νὰ σὲ σώσῃ ποὺ δὲν κατώρθωσες νὰ φέρῃς ζυγὸν[27] χρηστὸν καὶ νὰ βαστάσῃς φορτίον ἐλαφρόν; Μήπως εἶναι βαρὺ καὶ φορτικὸν πρᾶγμα ἡ ἐκ τῶν κόπων ἀνάπαυσις; Καὶ τότε πῶς μᾶς καλεῖ εἰς αὐτὸ ὁ Χριστός, λέγοντας· «Δεῦτε πρός με, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾷός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ· ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστὸς καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν» (Ματθ. 11, 28). Τί ἐλαφρότερον, εἰπέ μου, ἀπὸ τοῦ νὰ ἀπαλλαγῇ κανεὶς ἀπὸ φροντίδας καὶ ὑποθέσεις καὶ φόβους καὶ κόπους, **E** νὰ εὑρίσκεται ἐκτὸς τῶν κυμάτων τοῦ βίου καὶ νὰ ἐφησυχάζῃ εἰς εὔδιον λιμένα;

3. Λέγε μου ὅμως, τί νομίζεις ὅτι εἶναι μακαριστὸν καὶ ἐπιθυμητὸν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον; Ἡ ἐξουσία, θὰ εἴπῃς ἴσως καὶ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων εὐδοκίμησις. Καὶ τί ἀθλιώτερον ἀπὸ αὐτά, ὅταν συγκρίνωνται πρὸς τὴν ἐλευθερίαν[28] τῶν χριστιανῶν; **38 A** Διότι ὁ ἄρχων ὑπόκειται εἰς τὸν θυμὸν τοῦ δήμου καὶ εἰς τὰς παραλόγους ὁρμὰς τοῦ πλήθους καὶ εἰς τὸν φόβον ἀνωτέρων ἀρχόντων καὶ εἰς τὰς φροντίδας του ὑπὲρ τῶν ἀρχομένων καὶ ὁ χθὲς ἄρχων γίνεται σήμερον ἁπλοῦς ἰδιώτης. Διότι ἡ ζωὴ οὐδόλως διαφέρει ἀπὸ θέατρον, ἀλλ' ὅπως ἐκεῖ ἄλλος μὲν παίζει ρόλον βασιλέως, ἄλλος δὲ ἄρχοντος καὶ ἄλλος στρατιώτου καὶ μόλις ἔλθῃ ἡ νύξ, οὔτε ὁ βασιλεὺς βασιλεύς, οὔτε ὁ ἄρχων ἄρχων, οὔτε ὁ στρατηγὸς στρατηγὸς εἶναι, ἔτσι καὶ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ὁ καθεὶς θὰ λάβῃ τὴν ἀμοιβὴν ποὺ θὰ τοῦ ἀξίζῃ ὄχι ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδιότητός του, ἀλλὰ τῶν πράξεών του.

27. Ζυγὸν χρηστὸν ἐννοεῖ ὁ Κύριος εἰς τὰ εὐαγγέλια τὴν ζωὴν ποὺ εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰς ἐντολάς του καὶ μάλιστα τὴν εὐθύνην διὰ τὴν βίωσιν τῆς ἐν Χριστῷ καλουμένης ζωῆς. Ὁ ζυγὸς αὐτὸς εἶναι ὁ βίος τῆς ἁγιότητος καὶ τῆς τελειότητος γενικῶς, κυριολεκτεῖται δὲ εἰς τοὺς ἀσκητικοὺς συγγραφεῖς διὰ τὴν μοναχικὴν ζωήν.

28. Ἐλευθερίαν καλεῖ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας, ἡ ὁποία εἶναι ἡ μόνη ἐπαχθὴς δουλεία τῆς ψυχῆς. Βλ. Γαλ. 5, 1.

Μήπως ὅμως ἡ δόξα, ἡ ὁποία ἐξαφανίζεται ὡς ἄνθος χόρτου, εἶναι κάτι τιμητικόν; Μήπως ὁ πλοῦτος, διὰ τὸν ὁποῖον ταλανίζονται οἱ κάτοχοι; «Οὐαὶ γάρ, λέγει, τοῖς πλουσίοις», καὶ πάλιν· «Οὐαὶ οἱ πεποιθότες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτῶν καυχόμενοι» (Λουκ. 6, 24 καὶ Ψαλμ. 48, 6). Ὁ χριστιανὸς οὐδέποτε ἀπὸ ἄρχων γίνεται ἰδιώτης καὶ ἀπὸ πλούσιος πτωχὸς καὶ ἀπὸ ἔνδοξος ἄδοξος, ἀλλὰ μένει πλούσιος ὅταν πτωχεύῃ καὶ ὑψοῦται ὅταν φροντίζῃ νὰ ταπεινοῦται· τὴν ἐξουσίαν δὲ τὴν ὁποίαν ἔχει, ὄχι ἐπὶ ἀνθρώπων, ἀλλὰ κατὰ τῶν πονηρῶν ἐξουσιῶν καὶ τοῦ κοσμοκράτορος τοῦ σκότους, οὐδεὶς ἠμπορεῖ νὰ τὴν καταλύσῃ.

Εἶναι δίκαιον πρᾶγμα ὁ γάμος, συμφωνῶ καὶ ἐγώ. «Τίμιος, λέγει, ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος· πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ Θεός» (Ἑβρ. 13, 4). Εἰς σὲ ὅμως δὲν εἶναι πλέον δυνατὸν νὰ ἐφαρμόσῃς τὰ τοῦ γάμου. **C** Διότι, δι' ἐκεῖνον ποὺ ἡνώθη μὲ τὸν οὐράνιον Νυμφίον διὰ τῆς μοναχικῆς ὑποσχέσεως, τὸ νὰ τὸν ἀφήσῃ καὶ νὰ προσκολληθῇ εἰς μίαν γυναῖκα, αὐτὸ εἶναι μοιχεία, ἔστω καὶ ἂν ἤθελες ἐσὺ ἀπείρως νὰ τὸ ἀποκαλῇς γάμον, ἢ μᾶλλον τόσον χειρότερον ἀπὸ μοιχείαν, ὅσον ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ὁ Θεός. Ἂς μὴ σὲ ἀπατᾷ κανείς, λέγοντας, ὅτι δὲν ἀπηγόρευσεν ὁ Θεὸς τὸν γάμον. Τοῦτο καὶ ἐγὼ τὸ γνωρίζω. Τὸν μὲν γάμον δὲν ἀπηγόρευσεν, ἀλλ' ἀπηγόρευσεν ὅμως τὴν μοιχείαν, πρᾶγμα ποὺ θέλεις νὰ κάμῃς ἐσύ, ἐάν, ὃ μὴ γένοιτο, θελήσῃς νὰ ἔλθῃς ποτὲ εἰς γάμου κοινωνίαν.[29]

Διατί ἀπορεῖς, ἐὰν θεωρῆται ὁ γάμος μοιχεία, ὅταν ἀθετῆται ὁ Θεός; Εἷς φόνος κάποτε ἐθεωρήθη δίκαιος καὶ ἐπίδειξις φιλανθρωπίας, ἡ μοιχεία ὅμως ἄλλοτε κατεκρίθη χειρότερον καὶ ἀπὸ φόνον, ἐπειδὴ ὁ μὲν διεπράχθη κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ ἐξεδηλώθη ἀντίθετα πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ. **D** Δι' αὐτό, κατελογίσθη ὑπὲρ τοῦ Φινεὲς τὸ ὅτι ἐλόγχισε τὴν πορνεύουσαν γυναῖκα καὶ τὸν μετ' αὐτῆς πορνεύοντα. Τὸν Σαοὺλ

29. Εἰς τὴν ἀσκητικὴν ὁρολογίαν ἡ σύναψις τοῦ μοναχοῦ ἢ τῆς μοναχῆς πρὸς τὸν οὐράνιον Νυμφίον, τὸν Χριστόν, σημαίνει τὴν πνευματικὴν μετ' αὐτοῦ συνάφειαν, ἕνωσιν καὶ ἐπικοινωνίαν, εἰς σημεῖον νὰ θεωρῆται γάμος πνευματικός, ἐξ οὗ καὶ αἱ ἀφιερωμέναι εἰς τὸν Κύριον παρθένοι ἐκαλοῦντο νύμφαι Χριστοῦ, παρθένοι Χριστοῦ. Ἡ διάλυσις αὐτοῦ τοῦ πνευματικοῦ δεσμοῦ θεωρεῖται βαρύτατον ἁμάρτημα, μοιχεία. Διὰ τοῦτο ὁ ἱ. Χρυσόστομος ἐλέγχει μὲ δριμύτητα τὸν φίλον του Θεόδωρον, ὅπως θὰ ἤλεγχε καὶ ἕνα φαῦλον, πρᾶγμα ποὺ ἔκαμε πολλοὺς μελετητὰς νὰ νομίσουν ὅτι ἡ ἐπιστολὴ καὶ ἡ πραγματεία δὲν ἀπευθύνονται πρὸς τὸν αὐτὸν Θεόδωρον, ὁ ὁποῖος ἐνῷ ἐλέγχεται ὡς μοιχός, ἀργότερον ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Μοψουεστίας. Οἱ ἔλεγχοι τοῦ ἱ. πατρὸς ἀποβλέπουν εἰς τὸ νὰ φέρουν εἰς συναίσθησιν τὸν ἀθετήσαντα τὴν μοναχικήν του ὑπόσχεσιν Θεόδωρον.

ὅμως, ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος Σαμουήλ, ἐνῷ ἐπένθει καὶ ἐδάκρυε καὶ παρεκάλει ἐπὶ ὁλοκλήρους νύκτας, δὲν κατώρθωσε νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν καταδίκην, τὴν ὁποίαν ἀπεφάσισε δι' αὐτὸν ὁ Θεός, ἐπειδὴ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ ἔσωσε τὸν βασιλέα τῶν ἀλλοφύλων, ὁ ὁποῖος ἔπρεπε νὰ φονευθῇ. Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἐπίδειξις φιλανθρωπίας κατεδίκασε περισσότερον ἀπὸ ἕναν φόνον, ἐπειδὴ δὲν ἐτηρήθη ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, τί τὸ περίεργον, ἐὰν ὁ γάμος καταδικάζεται περισσότερον τῆς μοιχείας, λόγῳ τοῦ ὅτι ἀθετεῖται ὁ Χριστός. Διότι ὅπως εἶπα εἰς τὴν ἀρχήν, ὅτι ἐὰν ἦσουν ἁπλοῦς ἰδιώτης, κανεὶς δὲν θὰ σὲ ἐκατηγόρει διὰ παράληψιν στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας. E Τώρα ὅμως οὐδόλως εἶσαι πλέον κύριος τοῦ ἑαυτοῦ σου, διότι ὑπηρετεῖς ὡς στρατιώτης εἰς τοιοῦτον βασιλέα. Ἄλλωστε, ἐὰν ἡ γυνὴ δὲν ἐξουσιάζῃ ἡ ἰδία τὸ σῶμά της, ἀλλὰ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, πόσον μᾶλλον δὲν ἠμποροῦν νὰ εἶναι κύριοι τῶν σωμάτων των οἱ ζῶντες διὰ τὸν Χριστόν. Αὐτὸς ὅμως ποὺ περιεφρονήθη τώρα, γνώριζε ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος θὰ εἶναι καὶ δικαστὴς τότε. Τοῦτον νὰ σκέπτεσαι συνεχῶς καὶ τὸν ποταμὸν τοῦ πυρός. «Ποταμός, λέγει, πυρὸς εἷλκε πρὸ προσώπου αὐτοῦ» (Δαν. 7, 10) 39 A Ἐὰν δὲ κανεὶς παραδοθῇ ἀπὸ ἐκεῖνον εἰς τὸ πῦρ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιμένῃ τέλος τῆς κολάσεως. Ἐνῷ δὲ αἱ παράλογοι ἡδοναὶ τοῦ βίου τούτου καθόλου δὲν διαφέρουν ἀπὸ τὰς σκιὰς καὶ τὰ ὄνειρα, διότι πρὶν ἀκόμη ὁλοκληρωθῇ ἡ ἁμαρτία, σβύνει ἡ ἡδονή· ἡ τιμωρία ὅμως ποὺ θὰ ἐπιβληθῇ δι' αὐτὴν οὐδέποτε θὰ ἔχῃ τέλος. Καὶ τὸ μὲν εὐχάριστον εἶναι σύντομον, τὸ δὲ λυπηρὸν αἰώνιον. Τί ὑπάρχει λοιπὸν βέβαιον εἰς τὸν παρόντα κόσμον, εἰπέ μου. Μήπως ὁ πλοῦτος,[30] ὁ ὁποῖος δὲν παραμένει πολλάκις οὔτε μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου εἰς τὰς χεῖρας τοῦ κατόχου του; Μήπως ἡ δόξα; Ἄκουσε ὅμως κάποιον δίκαιον ποὺ λέγει· «Ὁ βίος μου ἐστὶν ἐλαφρότερος δρομέως» (Ἰὼβ 9, 25). Ὅπως λοιπὸν οἱ δρομεῖς πρὶν ἀκόμη σταματήσουν πηδοῦν ἐκ νέου, ἔτσι καὶ ἡ δόξα, πρὶν ἀκόμη καταφθάσῃ πετᾷ καὶ ἐξαφανίζεται. B Τίποτε δὲν εἶναι τιμιώτερον ἀπὸ τὴν ψυχὴν καὶ τοῦτο δὲν τὸ ἠγνόησαν οὔτε καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔτυχε νὰ φθάσουν ὡς τὸ τέρμα τῆς κακίας. «Ψυχῆς —γὰρ— οὐδὲν ἀντάξιον», εἶπε καὶ κάποιος ἐκ τῶν θύραθεν ποιητῶν.[31]

Γνωρίζω ὅτι ἔγινες πολὺ ἀδύνατος εἰς τὸν κατὰ τοῦ πονηροῦ ἀγῶνα σου, γνωρίζω ὅτι εὑρίσκεσαι εἰς τὸ μέσον

30. Τὸ ἴδιον λέγει καὶ ὁ Δημοσθένης περὶ τῆς τύχης εἰς τὸν Περὶ Στεφάνου λόγον του, στ. 252.

31. Ἐννοεῖ τὸν Ὅμηρον. Βλ. Ἰλιάδος Ι΄, 401, ἔνθα λέγεται· «Οὐ γὰρ ἐμοὶ ψυχῆς ἀντάξιον οὐδ' ὅσα φασὶν Ἴλιον ἐκτῆσθαι...».

τῆς καμίνου τῶν ἡδονῶν. Ἐὰν ὅμως εἴπῃς εἰς τὸν ἐχθρόν, ὅτι εἰς τὰς ἡδονάς σου πλέον δὲν προσκυνῶ· ἐὰν στρέψῃς ἄνω τὸ βλέμμα, θὰ ἐκτινάξῃ καὶ τώρα τὴν φλόγα ὁ Σωτὴρ καὶ ἐκείνους μὲν ποὺ σὲ ὤθησαν εἰς τὸ πῦρ θὰ κατακαύσῃ, εἰς ἐσὲ δὲ ποὺ εὑρίσκεσαι εἰς τὸ μέσον τῆς καμίνου θὰ στείλῃ νεφέλην καὶ δρόσον καὶ πνεῦμα διασυρίζον, ὥστε οὔτε τοὺς λογισμούς σου καὶ τὴν συνείδησίν σου νὰ ἐγγίσῃ τὸ πῦρ. Πρόσεξε μόνον νὰ μὴ κατακαύσῃς ἐσὺ τὸν ἑαυτόν σου. C Διότι πολλάκις ὀχυρὰς πόλεις ὅπλα καὶ πολιορκητικαὶ μηχαναὶ τῶν πολιορκητῶν δὲν κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν, ἐνῷ ἡ προδοσία ἑνὸς ἢ δύο ἐκ τῶν ἐντὸς αὐτῶν πολιτῶν, ἄνευ κόπων τὰς παρέδωσεν εἰς τοὺς ἐχθρούς. Καὶ τώρα ἐὰν κανεὶς ἐκ τῶν ἔνδον λογισμῶν σου δὲν σὲ προδώσῃ καὶ ἂν ἀκόμη ἄπειρα τεχνάσματα ἀπ' ἔξω προσκομίσῃ ὁ ἐχθρός, ἀδίκως θὰ τὰ φέρῃ.

4. Εἶναι πολλοὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ μεγάλοι ἐκεῖνοι ποὺ συμπάσχουν μαζί σου καὶ σὲ ἀλείφουν[32] μὲ τὸ ἔλαιον τῶν πνευματικῶν ἀγώνων καὶ τρέμουν κυριολεκτικῶς διὰ τὴν ἰδικήν σου ψυχήν, ὅπως ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος Βαλέριος, ὁ κατὰ πάντα τιμιώτατος ἀδελφὸς αὐτοῦ Φλωρέντιος, ὁ σοφὸς εἰς τὴν κατὰ Θεὸν σοφίαν Πορφύριος D καὶ ἄλλοι πολλοί.[33] Αὐτοὶ καθ' ἡμέραν θρηνοῦν διὰ σὲ καὶ δὲν ἔπαυσαν νὰ εὔχωνται. Θὰ ἐπετύγχανον δὲ νὰ ἔχουν αὐτὰ ποὺ ζητοῦν, ἐὰν καὶ ἐσὺ ἐπ' ὀλίγον ἤθελες ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογον, ἄλλοι μὲν οὔτε καὶ τώρα νὰ μὴ ἀπελπίζωνται διὰ τὴν σωτηρίαν σου καὶ ἐξ ὁλοκλήρου νὰ εὔχωνται νὰ ἀποκτήσουν τὸ μέλος τῆς ἀδελφότητός των καὶ ἐσύ, ἐπειδὴ ἔπεσες μίαν φορὰν νὰ μὴ θέλῃς νὰ ἐγερθῇς, ἀλλὰ νὰ μένῃς πεσμένος κάτω καὶ σχεδὸν νὰ ἐπικαλῆσαι τὸν ἐχθρόν· Σφάττε, κτύπα, μὴ λυπηθῇς τίποτε· «Μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται;» (Ἱερ. 8, 4), λέγουν τὰ θεῖα λόγια. Ἐσὺ ὅμως ἀντιμάχεσαι πρὸς αὐτὸν καὶ ἀντιλέγεις· διότι τὸ νὰ ἀπελπισθῇ κάποιος ποὺ ἔχει πέσει, τίποτε ἄλλο δὲν σημαίνει, παρὰ ὅτι ὁ πίπτων δὲν ἐγεί-

32. Ἀλείφοντες καὶ ἀλεῖπται, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τοὺς γυμναστὰς τῶν ἀρχαίων ἀγώνων, οἵτινες ἤλειφον μὲ ἔλαιον τὰ σώματα τῶν ἀθλητῶν διὰ νὰ γίνουν ρωμαλέοι καὶ δυσκατάβλητοι ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους των, καλοῦνται οἱ προετοιμάζοντες καὶ ὑποβαστάζοντες εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας τοὺς ἀρχαρίους μοναχοὺς διὰ καταλλήλου νουθεσίας, παρακολουθήσεως καὶ προσευχῆς ὑπὲρ αὐτῶν.

33. Αὐτοὺς τοὺς ἄλλους δὲν τοὺς κατονομάζει οὔτε ὁ ἱ. πατήρ. Ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς Σωκράτης, πλὴν τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Θεοδώρου, πρὸς τὸν ὁποῖον γράφεται ἡ παροῦσα ἐπιστολή, ἀναφέρει καὶ κάποιον Μάξιμον. Ὅλοι αὐτοὶ ἠσκοῦντο εἰς τὸ περίφημον ἀσκητήριον τοῦ Διοδώρου καὶ τοῦ Καρτερίου (PG 67, 665-668).

ρεται.

E Νά, σὲ παρακαλῶ, μὴ διαπράξῃς τόσην μεγάλην ἀδικίαν κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου. Μὴ μᾶς γεμίσῃς τόσην ὀδύνην. Δὲν τὰ λέγω αὐτὰ τώρα ποὺ δὲν εἶσαι ἀκόμη εἴκοσιν ἐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐὰν εἶχες πολλὰ κατορθώματα καὶ εἶχες ζήσει ὅλην τὴν κατὰ Χριστὸν ζωήν, καὶ εἰς ἔσχατον γῆρας ὑφίστασο τὴν προσβολὴν αὐτήν, οὔτε καὶ τότε θὰ ἦτο καλὸν νὰ ἀπελπισθῇς, ἀλλὰ νὰ φέρῃς εἰς τὸν νοῦν σου τὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ δικαιωθέντα λῃστὴν καὶ τοὺς ἐργάτας τῆς ἑνδεκάτης ὥρας ποὺ ἀπέλαβον τὸν μισθὸν ὅλης τῆς ἡμέρας. [40] A Ὅπως δὲ δὲν εἶναι καλὸν νὰ ἀπελπίζωνται ἐκεῖνοι ποὺ ἔφθασαν εἰς τὸ ἔσχατον τέρμα, ἐὰν σωφρονοῦν, ἔτσι δὲν εἶναι ἀσφαλὲς μὲ αὐτὴν τὴν ἐλπίδα νὰ τρέφωνται καὶ νὰ λέγουν. τώρα μὲν ἂς ἀπολαύσωμεν τὰ τερπνὰ τοῦ βίου, ὕστερον δέ, ἀφοῦ κοπιάσωμεν ὀλίγον, θὰ λάβωμεν τὴν ἀμοιβὴν ὅλου τοῦ καιροῦ. Διότι δὲ ἐνθυμοῦμαι ποὺ ἔλεγες πολλάκις, ὅταν πολλοὶ σοῦ συνιστοῦσαν νὰ φοιτήσῃς εἰς τὰς σχολάς: Τί δέ, ἐὰν εἰς τὸν σύντομον τοῦτον χρόνον δὲν τελειώσω καλῶς τὸν βίον, πῶς θὰ μεταβῶ πρὸς αὐτὸν ποὺ εἶπε· «Μὴ ἀνάμενε ἐπιστρέψαι πρὸς Κύριον, μηδὲ ἀναβάλλου ἡμέραν ἐξ ἡμέρας,» (Σοφ. Σειρ. 5, 7). Ἀπόκτησε καὶ πάλιν τοῦτον τὸν λογισμὸν καὶ φοβήθητι τὸν κλέπτην. B Διότι ἔτσι ὀνομάζει ὁ Χριστὸς τὴν ἀπὸ τὸν παρόντα κόσμον ἔξοδόν μας, ἐπειδὴ ἀγνοοῦμεν πότε θὰ γίνῃ.

Σκέψου τὰς φροντίδας τοῦ βίου, τὰς προσωπικάς, τὰς κοινάς, τοὺς φόβους τῶν ἀρχόντων, τὸν φθόνον τῶν πολιτῶν, τὸν κίνδυνον ποὺ μέχρις ἐσχάτων πολλάκις ἄνωθεν τῶν κεφαλῶν μας ἐπικρέμαται, τοὺς κόπους, τὰς ταλαιπωρίας, τὰς δουλοπρεπεῖς κολακείας, ποὺ δὲν ἁρμόζουν καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἀξιοπρεπεῖς δούλους καὶ τὸ ὅτι ὅλων αὐτῶν τῶν κόπων ὁ καρπὸς ἐδῶ τελειώνει, τί ἀλγεινότερον τούτου θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ; Πολλοὶ μάλιστα συνέβη νὰ μὴ ἀπολαύσουν οὐδὲ ἐκεῖνα ποὺ μὲ πολὺν κόπον ἀπέκτησαν. Καταναλώσαντες τὴν νεότητά των εἰς κόπους καὶ κινδύνους, ὅταν ἐνόμισαν ὅτι θὰ ἐπελάμβανον πλέον τοὺς κόπους των, μετέβησαν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν χωρὶς νὰ συναποκομίσουν μαζί των τίποτε. C Διότι, ἐὰν κανείς, μετὰ ἀπὸ πολλοὺς κινδύνους ποὺ θὰ ὑφίστατο καὶ μάχας, μόλις καὶ μετὰ δυσκολίας ἠμπορεῖ μὲ παρρησίαν νὰ ἴδῃ τὸν ἐπίγειον βασιλέα, πῶς θὰ ἴδῃ μὲ παρρησίαν τὸν οὐράνιον, ἀφοῦ ἔζησε καὶ ὑπηρέτησε εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν ἄλλον βασιλέα;

5. Θέλεις νὰ σοῦ ἀπαριθμήσω τὰς κατ' οἶκον φροντίδας ὅσας ἔχει διὰ τὴν γυναῖκα του, τὰ τέκνα καὶ τοὺς ὑπηρέτας; Φοβερὸν νὰ λάβῃ κανεὶς γυναῖκα πτωχοτέραν του, φοβερὸν

ἐπίσης νὰ λάβῃ εὐπορωτέραν του. Διότι τὸ μὲν ἕνα βλάπτει τὸν ἄνδρα εἰς τὴν περιουσίαν, τὸ δὲ ἄλλο εἰς τὴν ἰδιότητά του ὡς αὐθέντου καὶ εἰς τὴν ἐλευθερίαν του. Λυπηρὸν νὰ ἀποκτήσῃ κανεὶς τέκνα, λυπηρότερον δὲ καὶ νὰ μὴ ἀποκτήσῃ. Τὸ μὲν πρῶτον δεικνύει ὅτι ἀδίκως ἐνυμφεύθη, τὸ δὲ ἄλλον, ὅτι ὑπομένει πικρὰν δουλείαν. Ἀρρώστησε τὸ παιδίον, ὁ φόβος εἶναι μεγάλος. D Ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν νήπιον, τὸ πένθος εἶναι ἀπαρηγόρητον. Καὶ διὰ τὰ διάφορα στάδια τῆς ἡλικίας των διάφοροι εἶναι καὶ αἱ φροντίδες, οἱ φόβοι καὶ οἱ κόποι πολλοί. Τί νὰ εἴπῃ κανεὶς καὶ διὰ τὰς μοχθηρίας τῶν ὑπηρετῶν; Ζωὴ εἶναι λοιπὸν αὐτή, Θεόδωρε, εἰς τόσα μέρη νὰ χωρίζεται μία ψυχή, νὰ ὑπηρετῇ τόσους, νὰ ζῇ διὰ τόσους καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν της ποτέ;

Εἰς τὴν ἰδικήν μας ὅμως ζωήν, Θεόδωρε, τίποτε δὲν ὑπάρχει ἀπὸ αὐτὰ καὶ σὲ ἐπικαλοῦμαι ἐν προκειμένῳ μάρτυρα. Διότι, ὅταν διὰ τὸ ὀλίγον ἐκεῖνο διάστημα ποὺ ἔζησες εἰς τὸ ἀσκητήριον, ἠθέλησες νὰ ἀπαλλαγῇς ὀλίγον ἀπὸ τὰ κύματα τοῦ βίου, ἐγνώριζες πόσην εὐφροσύνην καὶ χαρὰν ἀπήλαυσες. Διότι, οὐδεὶς εἶναι ἐλεύθερος, εἰ μὴ μόνον ἐκεῖνος ποὺ ζῇ διὰ τὸν Χριστόν. Αὐτὸς ἔχει ἀνέλθει ὑπεράνω ὅλων τῶν κακῶν. E Ὅταν δὲν θέλῃ κανεὶς νὰ βλάψῃ ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτόν του, ἄλλος ποτὲ δὲν θὰ κατορθώσῃ νὰ πράξῃ τοῦτο, ἀλλ' εἶναι ἀπρόσβλητος, μὴ καταδαπανώμενος ὑπὸ λύπης διὰ ζημίαν χρημάτων. Διότι ἔμαθεν ὅτι τίποτε δὲν ἐφέραμεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον καὶ ἑπομένως, τίποτε δὲν θὰ ἐξαγάγωμεν ἀπὸ αὐτόν. Μὴ καταναλισκόμενος ἀκόμη ἀπὸ τὸν πόθον τῆς τιμῆς καὶ τῆς δόξης, διότι ἔμαθεν ὅτι «ἡμῶν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει». Οὐδεὶς τὸν λυπεῖ ὑβρίζοντάς τον, οὐδεὶς τὸν ἐρεθίζει κτυπῶντας τον, διότι διὰ τὸν χριστιανὸν ἓν μόνον πρᾶγμα θεωρεῖται συμφορά, τὸ νὰ προσκρούσῃ εἰς τὸν Θεόν. [41] A Ὅλα τὰ ἄλλα, ὅπως ἡ ἀπώλεια χρημάτων, ἡ στέρησις τῆς πατρίδος, ὁ ὑπὲρ τῶν ἐσχάτων κίνδυνος, οὐδὲ κἂν θεωροῦνται δεινά. Καὶ αὐτὸ ποὺ ὅλοι φοβοῦνται, τὴν μετάβασιν ἀπὸ τὸν παρόντα εἰς τὸν ἄλλον κόσμον, τοῦτο εἰς ἐκεῖνον εἶναι πλέον εὐχάριστον καὶ ἀπὸ τὴν ζωήν. Διότι ὅπως ὅταν ἀνεβῇ κάποιος εἰς ὑψηλὸν βράχον παρατηρεῖ τὴν θάλασσαν καὶ τοὺς ταξιδεύοντας αὐτήν, ἄλλους μὲν νὰ καταποντίζωνται ἀπὸ τὰ κύματα, ἄλλους δὲ νὰ προσαράσσουν εἰς σκοπέλους, ἄλλους πάλιν νὰ κατευθύνωνται ἀλλοῦ καὶ ἀλλοῦ νὰ μεταφέρωνται ὡς δεσμῶται μὲ τὴν φορὰν τοῦ ἀνέμου καὶ πολλοὺς νὰ καταποντίζωνται καὶ ἄλλους μὲν ἀντὶ πλοίου καὶ πηδαλίου μόνον τὰς χεῖρας των νὰ χρησιμοποιοῦν, B πολλοὺς δὲ νὰ φέρωνται ἐπάνω εἰς μίαν σανίδα ἢ εἰς κάποιο ἄλλο ἀντικείμενον τοῦ πλοίου καὶ ἄλλοι νὰ

ἐπιβλέπων νεκρούς, βλέπει λοιπὸν μίαν πολύμορφον καὶ πολυπρόσωπον συμφοράν, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ ὑπηρετῶν τὸν Χριστόν,[31] χωρίζοντας τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὴν ταραχὴν καὶ τὰ κύματα τῆς ζωῆς, κάθεται πλέον εἰς ἀσφαλῆ καὶ ὑψηλὸν τόπον. Διότι, τί ἀσφαλέστερον καὶ ὑψηλότερον ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχῃ κανεὶς μίαν καὶ μόνην φροντίδα, «πῶς ἀρέσαι δεῖ τῷ Θεῷ» (Α´ Θεσ. 4, 1).

Εἶδες Θεόδωρε, τὰ ναυάγια ποὺ ὑφίστανται οἱ ταξιδεύοντες αὐτὴν τὴν θάλασσαν; Διὰ τοῦτο σὲ παρακαλῶ, ἀπόφυγε τὸ πέλαγος, ἀπόφυγε τὰ κύματα καὶ ἀνέβα εἰς ὑψηλὸν τόπον, ἀπ' ὅπου τίποτε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σὲ σύρῃ εἰς τὴν συμφοράν. Ὑπάρχει ἀνάστασις, Θεόδωρε, ὑπάρχει κρίσις, φοβερὸν κριτήριον μᾶς ἀναμένει ὅταν ἐγκαταλείψωμεν τὰ παρόντα. «Πάντας παραστῆναι δεῖ τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ» (Β´ Κορ. 5, 10). C Δὲν ἐξηγγέλθη ἀσκόπως ἡ ἀπειλὴ τῆς γεέννης, δὲν ἡτοιμάσθησαν ματαίως τόσα ἀγαθά. Σκιὰ καὶ τῆς σκιᾶς εὐτελέστερα εἶναι τὰ πράγματα τοῦ βίου, πλήρη ὄντα πολλῶν μὲν φόβων, πολλῶν δὲ κινδύνων καὶ τῆς χειρίστης δουλείας. Μὴ ζημιωθῇς καὶ ἐκεῖνον καὶ τοῦτον τὸν κόσμον, ἐνῷ εἶναι δυνατόν, ἐὰν ἤθελες, νὰ κερδίσῃς καὶ τοὺς δύο. Ὅτι δὲ καὶ εἰς τὸν παρόντα κόσμον θὰ ἔχουν ὄφελος ὅσοι ζοῦν κατὰ Χριστὸν διδάσκει καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, λέγων· «Ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι· καὶ πάλιν, τοῦτο δὲ λέγω πρὸς τὸ ὑμῶν συμφέρον» (Α´ Κορ. 7, 28· 35). Βλέπεις ὅτι καὶ ἐνταῦθα εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ἔγγαμον ὁ τὰ τοῦ Κυρίου μεριμνῶν. Δὲν εἶναι δυνατὸν ὅταν μεταβῇ κανεὶς ἐκεῖ νὰ μετανοήσῃ. Οὐδεὶς ἀθλητὴς ὅταν ἀποχωρήσουν οἱ συναθληταί του καὶ διαλυθοῦν οἱ θεαταὶ δύναται νὰ ἐπαναρχίσῃ τὸν ἀγῶνα. D Αὐτὰ νὰ σκέπτεσαι πάντοτε καὶ σύντριψε τὴν ὀξεῖαν μάχαιραν τοῦ ἐχθροῦ, μὲ τὴν ὁποίαν φονεύει πολλούς. Καὶ αὐτὴ ἡ μάχαιρά του εἶναι ἡ ἀπόγνωσις, ἡ ὁποία, ὅσους νικᾷ, τοὺς κόπτει τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας. Τοῦτο τὸ ὅπλον τοῦ ἐχθροῦ εἶναι ἰσχυρὸν καὶ ὅσους συλλάβῃ δὲν τοὺς ἐξουσιάζει παρὰ μόνον κρατῶντας τους δεσμίους μὲ αὐτὰ τὰ δεσμά, τὰ ὁποῖα, ἐὰν θέλωμεν, μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ταχέως δυνάμεθα νὰ διαρρήξωμεν.

Γνωρίζω ὅτι παρέβην τὰ ὅρια τῆς ἐπιστολῆς, ἀλλ' ὅμως σοῦ ζητῶ συγγνώμην. Δὲν τὸ ἔκαμα θεληματικῶς, ἀλλ' ἀναγκαζόμενος ὑπὸ τῆς λύπης καὶ τῆς ἀγάπης μου, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἠνάγκασα τὸν ἑαυτόν μου νὰ σοῦ γράψῃ αὐτὴν

31. Οἱ μοναχοὶ θεωροῦνται στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ, ἡ δὲ μοναχικὴ ζωὴ καλεῖται στρατεία, τόσον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ὅσον καὶ τοὺς Λατίνους ἀσκητικοὺς συγγραφεῖς, ὡς π.χ. εἶναι ὁ ἱ. Χρυσόστομος, Μ. Βασίλειος, Κασσιανός, Βενέδικτος ὁ ἐκ Νουρσίας κ.ά.

τὴν ἐπιστολήν, ἐνῷ πολλοὶ μὲ ἠμπόδιζαν καὶ μοῦ ἔλεγαν· Ἔ, Παῦσε νὰ ματαιοπονῇς καὶ νὰ σπείρῃς ἐπάνω εἰς πέτρας. Ἐγὼ ὅμως κανέναν δὲν ἤκουσα. Διότι, εἶπα εἰς τὸν ἑαυτόν μου, ὑπάρχει ἐλπὶς Θεοῦ θέλοντος νὰ ὠφελήσῃ εἰς κάτι αὐτὸ τὸ γράμμα. Ἐὰν ὅμως συμβῇ αὐτὸ ποὺ ἀπευχόμεθα, τοὐλάχιστον θὰ ἔχω κερδίσει τοῦτο, ὅτι κανεὶς δὲν θὰ ἠμπορῇ νὰ μὲ κατηγορήσῃ δι' ἀδιαφορίαν καὶ δὲν θὰ εἴμεθα χειρότεροι τῶν ταξιδευόντων εἰς τὴν θάλασσαν, οἱ ὁποῖοι ὅταν ἴδουν τοὺς ὁμοτέχνους των, 42 A ποὺ τὸ πλοῖόν των ἔχει διαλυθῆ ἀπὸ τὴν βίαν τῶν κυμάτων ἢ τῶν ἀνέμων, νὰ φέρωνται ἐπάνω εἰς σανίδας, κατεβάζουν τὰ ἱστία καὶ ρίπτουν τὰς ἀγκύρας καὶ ἐμβαίνουν εἰς ἀκάτιον καὶ ἐπιχειροῦν νὰ σώσουν ἀνθρώπους ἀγνώστους καὶ μόνον ἀπὸ τὴν συμφοράν των ἀναγνωριζομένους. Ἐὰν οἱ ναυαγοὶ δὲν θέλουν τὴν σωτηρίαν των, κανεὶς δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ κατηγορήσῃ ἐκείνους ποὺ ἐπεχείρησαν νὰ τοὺς σώσουν. Αὐτὰ ἀπὸ ἡμᾶς.

Πιστεύομεν δὲ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ὅτι θὰ ἀνταποκριθῇς καὶ σὺ πρὸς αὐτὰ καὶ θὰ σὲ ἴδωμεν πάλιν νὰ διαπρέπῃς εἰς τὴν πνευματικὴν ἀγέλην τοῦ Χριστοῦ. Εἴθε, ἀγαπητέ μου, μὲ τὰς εὐχὰς τῶν ἁγίων νὰ σὲ δεχθῶμεν ἐκ νέου πάλιν λίαν συντόμως ὑγιαίνοντα τὴν ἀληθῆ ὑγείαν. Ἐὰν ὑπάρχῃ ἐκ μέρους σου κάτι νὰ μᾶς εἴπῃς καὶ δὲν μᾶς ἐλησμόνησες ἐντελῶς, ἔχομεν τὴν ἀξίωσιν νὰ μᾶς στείλῃς ἀπάντησιν, διότι πολὺ θὰ μᾶς χαροποιήσῃ ἡ ἐπιστολή σου.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Εἰς τὸ μικρὸν ἀλλ' ἔξοχον δοκίμιον «Σύγκρισις βασιλικῆς δυναστείας καὶ πλούτου καὶ ὑπεροχῆς πρὸς μοναχὸν συζῶντα τῇ ἀληθεστάτῃ καὶ κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίᾳ», διαφαίνεται ἡ μεγάλη ἐκτίμησις τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς τὸν μοναχισμόν. Θεωρεῖ τὸν μοναχισμὸν ὡς τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν καὶ ἐπιχειρεῖ μίαν σύγκρισιν αὐτοῦ πρὸς τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, ἡ ὁποία θεωρεῖται ὡς ἡ κορυφὴ τῶν κοσμικῶν ἀγαθῶν. Ἡ σύγκρισις φιλοσόφου καὶ βασιλέως ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὰ συγγράμματα τῶν Στωικῶν. Παραλληλίζει καὶ ἀντιπαραθέτει συνεχῶς ὁ Χρυσόστομος τὸν μοναχὸν καὶ τὸν βασιλέα εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς των καὶ καταδεικνύει τελικῶς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ μοναχικοῦ ἔναντι τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος.

Τὸ δοκίμιον ἀνήκει εἰς τὰ ἔργα τῆς νεότητος τοῦ Χρυσοστόμου, ἐγράφη δὲ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀσκήσεώς του, ἤτοι μεταξὺ τῶν ἐτῶν 376 - 380.

ΣΟΦΟΚΛΗΣ ΤΟΚΑΤΛΙΔΗΣ

ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ, ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΕΩΣ ΠΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΝ Ο ΟΠΟΙΟΣ ΖΗ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΛΗΘΙΝΗΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

1. Ἐπειδὴ βλέπω ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἀγαποῦν καὶ θαυμάζουν περισσότερον αὐτὰ ποὺ φαίνονται καλὰ παρὰ αὐτά, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπὸ τὴν φύσιν των **B** καλὰ καὶ ἀληθινὰ ἀγαθά, θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ ὁμιλήσω συντόμως περὶ τῶν δύο καὶ νὰ ἀντιπαραβάλω καὶ αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἔχουν παραμεληθῆ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ αὐτὰ τὰ ὁποῖα τυγχάνουν ἰδιαιτέρας φροντίδος, ὥστε ἀφοῦ ἔτσι μάθωμεν τὴν μεταξύ των διαφοράν, τὰ μὲν νὰ ἐκτιμήσωμεν ὡς ἄξια ζήλου καὶ σωτηριώδη, τὰ δὲ νὰ διδαχθοῦμεν νὰ τὰ περιφρονοῦμεν ὡς μηδαμινά.

Λοιπὸν ἐκτιμᾶται **C** μὲν ὁ πλοῦτος καὶ ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἐξουσία καὶ ἡ δόξα, καὶ οἱ περισσότεροι καλοτυχίζουν τοὺς ἄρχοντας τῶν κρατῶν, ποὺ μετακινοῦνται μὲ πολυτελῆ ὀχήματα καὶ ἀπολαμβάνουν τὸν θόρυβον τῶν ἀγγελιοφόρων καὶ τὴν πολυάνθρωπον σωματοφυλακήν, ἔχει δὲ καταφρονηθῆ ἡ ζωὴ τῶν φιλοσόφων καὶ αὐτῶν οἱ ὁποῖοι ἐξέλεξαν τὸν μοναχικὸν βίον. Καὶ ὅταν μὲν ἐμφανισθοῦν ἐκεῖνοι, ἀποσποῦν τὴν προσοχὴν τοῦ λαοῦ, αὐτοὶ δὲ ὅταν ἐμφανισθοῦν δὲν ἑλκύουν τὴν προσοχὴν οὐδενός, ἢ ἐλαχίστων. Καὶ κανεὶς μὲν δὲν θὰ ἐπιθυμοῦσε νὰ γίνη ὅμοιος μὲ αὐτούς, ἐνῷ μὲ ἐκείνους ὅλοι· ἂν καὶ βεβαίως, τὸ νὰ ἀποκτήση κανεὶς ἐξουσίαν καὶ νὰ ἀναλάβη τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἔθνους, καὶ δύσκολον εἶναι καὶ εἰς πολλοὺς ἀδύνατον, **D** καὶ θὰ ἐχρειάζοντο πολλὰ χρήματα οἱ ἐπιθυμοῦντες τὴν ἐξουσίαν· ἡ δὲ προτίμησις τῆς μοναχικῆς ζωῆς καὶ ἡ συμβίωσις μὲ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἐξ ἴσου εὔκολος εἰς ὅλους. Καὶ ἡ μὲν ἀπόκτησις τῆς ἐξουσίας φθείρεται εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν μᾶλλον δὲ καὶ ζῶντας ἐγκαταλείπει τοὺς ἐραστάς της, ἤδη δὲ ἔχει ὁδηγήσει καὶ μερικοὺς εἰς μεγάλον κίνδυνον ἢ ἐξευτελισμόν· 117 **A** ἡ δὲ μοναχικὴ ζωὴ καὶ τώρα χορηγεῖ εἰς τοὺς δικαίους ἄφθονα ἀγαθὰ καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς ζωῆς τοὺς ὁδηγεῖ ἐνδόξους καὶ χαίροντας εἰς τὸ δικαστήριον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ὁπότε οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ποὺ διετέλεσαν ἄρχοντες θὰ ὑποστοῦν μεγάλην τιμωρίαν δι᾽ ὅσα ἔχουν πράξει.

Ἔλα λοιπὸν νὰ συγκρίνωμεν τὰ ἀγαθὰ τῆς φιλοσοφίας πρὸς αὐτὰ ποὺ φαίνονται εἰς τὸν κόσμον ἀγαθά, δηλαδὴ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν δόξαν καὶ ἂς μάθωμεν καλὰ τὴν μεταξὺ τῶν

ἀγαθῶν αὐτῶν διαφοράν, διότι ἔτσι παραλληλιζόμενα θὰ φανῇ καλύτερα ἡ διαφορά τους. Ἢ καλύτερα, ἂν νομίζῃς, ἀφοῦ βάλωμεν τὴν βασιλείαν, ἡ ὁποία εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ἀγαθῶν, δίπλα εἰς τὴν φιλοσοφίαν αὐτὴν τοῦ μοναχικοῦ βίου, ἂς ἐξετάσωμεν τοὺς καρποὺς τοῦ καθενὸς **B** ἀπὸ τὰ ἀποκτήματα αὐτά, διὰ νὰ μάθωμεν ἔτσι ἐπακριβῶς εἰς ποίους ἀσκεῖ τὴν ἐξουσίαν ὁ βασιλεὺς καὶ εἰς ποίους ὁ φιλόσοφος μοναχός.

Ὁ βασιλεὺς λοιπὸν ἐπιστατεῖ εἰς πόλεις καὶ χώρας καὶ πολλὰ ἔθνη κυβερνῶν μὲ τὰ διατάγματά του καὶ στρατηγοὺς καὶ ὑπάρχους καὶ στρατεύματα καὶ φυλὰς καὶ συμβούλια, αὐτὸς δὲ ποὺ ἀφιέρωσε τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἠκολούθησε τὴν μοναχικὴν ζωὴν κυριαρχεῖ ἐπὶ τοῦ θυμοῦ καὶ τοῦ φθόνου καὶ τῆς φιλαργυρίας καὶ τῶν ἄλλων παθῶν, σκεπτόμενος πάντοτε καὶ φροντίζων νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ νὰ κυριευθῇ ἡ ψυχή του ἀπὸ τὰ αἰσχρὰ πάθη, οὔτε νὰ ὑποδουλωθῇ ὁ νοῦς εἰς σκληρὰν τυραννίαν, ἀλλὰ νὰ κρατῇ πάντοτε **C** τὴν σκέψιν του ἐπάνω ἀπὸ ὅλα, ἀφοῦ θέσῃ ἐπιστάτην εἰς τὰ πάθη του τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ.

Τοιαύτην λοιπὸν ἐξουσίαν καὶ κυριαρχίαν ἔχει ὁ βασιλεύς, τοιαύτην δὲ ὁ μοναχός, ὥστε ὀρθότερον θὰ ἠδύνατο κανεὶς νὰ ὀνομάσῃ αὐτὸν βασιλέα, παρὰ τὸν λαμπρυνόμενον μὲ βασιλικὸν ἔνδυμα καὶ στέφανον καὶ καθήμενον ἐπὶ χρυσοῦ θρόνου.

2. Διότι εἰς τὴν πραγματικότητα βασιλεὺς εἶναι ὁ χαλιναγωγῶν τὸν θυμὸν καὶ τὸν φθόνον καὶ τὰς ἡδονὰς καὶ κυβερνῶν τὰ πάντα συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ καὶ διατηρῶν ἐλεύθερον τὸν νοῦν καὶ μὴ ἐπιτρέπων νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν ψυχήν του ἡ τυραννία τῶν ἡδονῶν. **D** Αὐτὸν εὐχαρίστως θὰ τὸν ἔβλεπα ἄρχοντα καὶ τῶν φυλῶν καὶ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πόλεων καὶ τῶν λαῶν καὶ τῶν στρατευμάτων. Διότι αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐπιστατεῖ μὲ τὴν λογικήν του τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, εὔκολα θὰ ἐπιστατήσῃ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων μὲ τοὺς θείους νόμους, ὥστε νὰ ἔχῃ θέσιν πατρὸς εἰς τοὺς ὑπηκόους, συμπεριφερόμενος πρὸς τὰς πόλεις μὲ ὅλην τὴν ἡμερότητα. Αὐτὸς δὲ ὁ ὁποῖος νομίζει ὅτι ἐξουσιάζει τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῷ εἶναι δοῦλος τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς φιλαρχίας καὶ τῶν ἡδονῶν, πρῶτον μὲν θὰ ἐφαίνετο εἰς τοὺς ὑπηκόους του ἄξιος γέλωτος, διότι φορεῖ μὲν στέφανον χρυσὸν μὲ πολυτίμους λίθους στολισμένον, στερεῖται δὲ τῆς σωφροσύνης, καὶ λαμπρύνεται μὲν ὁλόκληρον τὸ σῶμά του μὲ τὸ βασιλικὸν ἔνδυμα, ἔχει ὅμως ἀστόλιστον τὴν ψυχήν. **E** Ἐπὶ πλέον ὅμως δὲν θὰ γνωρίζῃ νὰ χειρίζεται τὴν ἐξουσίαν, διότι ὁ μὴ δυνηθεὶς νὰ διοικήσῃ τὸν ἑαυτόν του, πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ διοικῇ τοὺς ἄλλους σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους;

Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ ἐξετάσῃς καὶ τὸν πόλεμον, καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευράς, θὰ εὕρῃς ὅτι ὁ μὲν μάχεται πρὸς δαίμονας καὶ ὑπερισχύει καὶ νικᾷ καὶ στεφανοῦται ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, διότι βαδίζει πρὸς τὸν πόλεμον μὲ θείαν ἐπενέργειαν, ὡπλισμένος μὲ οὐράνια ὅπλα ὥστε εὔλογον εἶναι νὰ νικήσῃ αὐτός,
115 **A** ἐνῷ ὁ βασιλεὺς μάχεται πρὸς βαρβάρους. Ὅσον δὲ φοβερώτεροι εἶναι οἱ δαίμονες ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, τόσον ἐνδοξώτερος εἶναι αὐτὸς ποὺ νικᾷ αὐτούς, ἀπὸ τὸν νικῶντα τοὺς βαρβάρους. Ἐὰν δὲ ἐπιθυμῇς νὰ μάθῃς καλὰ τὴν αἰτίαν ἑνὸς ἑκάστου πολέμου, θὰ εὕρῃς μεγάλην διαφοράν. Διότι ὁ ἕνας μὲν πολεμεῖ τοὺς δαίμονας χάριν τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ, ποθῶν νὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν πλάνην πόλεις καὶ χωρία, ὁ δὲ ἄλλος μάχεται πρὸς τοὺς βαρβάρους ὑπὲρ ἐδαφῶν ἢ συνόρων ἢ χρημάτων ἁρπαγέντων ἢ ἕνεκα τῆς πλεονεξίας καὶ πόθου ἀδίκου ἐξουσίας, ἡ ὁποία ὠθεῖ εἰς πόλεμον, ὅπου λοιπὸν πολλάκις πολλοὶ βασιλεῖς, ποὺ ἐπεθύμησαν τὰ περισσότερα, ἔχασαν ἐπὶ πλέον καὶ αὐτὰ ποὺ κατεῖχον. **B** Ἡ ἐξουσία λοιπὸν καὶ οἱ πόλεμοι ἔδειξαν ὅτι τόσον πολὺ διαφέρουν ὁ βασιλεὺς καὶ αὐτὸς ποὺ φροντίζει νὰ συζῇ μὲ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ. Θὰ τοὺς γνωρίσῃ δὲ κανεὶς αὐτοὺς ἐπακριβῶς, παρατηρῶν τὴν ζωὴν καὶ τὰς πράξεις ἑνὸς ἑκάστου καθημερινῶς. Θὰ εὕρῃ δὲ ὄντως τὸν μὲν νὰ ὁμιλῇ μὲ τοὺς προφήτας καὶ νὰ καλλωπίζῃ τὴν ψυχήν του μὲ τὴν σοφίαν τοῦ Παύλου, καὶ νὰ μεταπηδᾷ συνεχῶς ἀπὸ τὸν Μωϋσέα εἰς τὸν Ἡσαΐαν, ἀπὸ αὐτὸν δὲ πρὸς τὸν Ἰωάννην, καὶ ἀπὸ αὐτὸν πρὸς ἄλλον, τὸν δὲ βασιλέα νὰ ὁμιλῇ μὲ ταξιάρχους καὶ ὑπάρχους καὶ **C** σωματοφύλακας. Μὲ αὐτοὺς ποὺ συναναστρέφεται κανεὶς διαρκῶς, μὲ τὸ ἦθος αὐτῶν ἀφομοιοῦται τὸ ἦθος του. Λοιπόν, ὁ μὲν μοναχὸς διαπλάσσει τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς του πρὸς τὰ ἤθη τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν προφητῶν, ὁ δὲ βασιλεὺς πρὸς τὰ τῶν στρατηγῶν καὶ σωματοφυλάκων καὶ ὑπασπιστῶν, ἀνθρώπων δούλων τοῦ οἴνου καὶ ἀφωσιωμένων εἰς τὰς ἡδονὰς καὶ ἀσχολουμένων κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἡμέρας μὲ τὸ ποτόν, μὴ γνωριζόντων τίποτε σπουδαῖον ἢ καλὸν λόγῳ τοῦ οἴνου. Ἔτσι λοιπόν, καὶ δι' αὐτὸ ἁρμόζει νὰ μακαρίζῃ κανεὶς τὸν μοναχικὸν βίον μᾶλλον, παρὰ τὸν βίον τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς βασιλείας καὶ τῶν σκήπτρων.

3. Ἐὰν δὲ ἠθέλαμεν νὰ ἐξετάσωμεν τὸν χρόνον τῆς νυκτός, θὰ ἴδωμεν τὸν μὲν μοναχὸν νὰ στολίζεται μὲ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ **D** καὶ μὲ τὰς προσευχάς, νὰ ψάλλῃ πολὺ ἐναρμονιώτερον τῶν ὀρνίθων, νὰ συζῇ μὲ τοὺς ἀγγέλους, νὰ συνομιλῇ μὲ τὸν Θεόν, νὰ ἀπολαμβάνῃ τὰ οὐράνια ἀγαθά, τὸν βασιλέα δὲ ποὺ διοικεῖ πολλὰ ἔθνη καὶ φυλὰς καὶ στρατιὰς

καὶ ἐξουσιάζει πολλὴν ξηρὰν καὶ πολλὴν θάλασσαν, νὰ εἶναι καλοξαπλωμένος εἰς τὸ κρεββάτι καὶ νὰ ροχαλίζῃ. Καὶ ὁ μὲν μοναχὸς τρέφεται μὲ τόσας τροφάς, ποὺ δὲν ἠμποροῦν νὰ τοῦ προξενήσουν βαθὺν ὕπνον· τὸν βασιλέα ὅμως κοιμίζει ἡ πολυφαγία καὶ τὸ ποτόν, τὰ ὁποῖα τὸν κρατοῦν ὑπνώττοντα ἀκόμη καὶ τὴν ἡμέραν εἰς τὴν κλίνην. Ὑπάρχει λοιπὸν εἰς τὸν μοναχὸν καὶ ἐνδυμασία καὶ τροφὴ λιτὴ καὶ ἀθληταὶ συμμέτοχοι τῆς ἰδίας ἀρετῆς· ὁ δὲ βασιλεὺς εἶναι ὑποχρεωμένος **E** νὰ καλλωπίζεται μὲ πολυτίμους λίθους καὶ χρυσὸν καὶ νὰ παραθέτῃ πλουσιώτατον γεῦμα καὶ νὰ ἔχῃ συνδαιτυμόνας, ἐὰν μὲν εἶναι ἄφρων, ἰσαξίους τῆς ἰδικῆς του κακίας, ἐὰν δὲ ἔχῃ νοῦν καὶ σωφρονῇ, ἴσως καλοὺς καὶ δικαίους, πολὺ ὅμως ὑποδεεστέρους τῆς ἀρετῆς ἐκείνων. Τοιουτοτρόπως, καὶ ἂν ἀκόμη φιλοσοφῇ ὁ βασιλεύς, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ οὔτε ὀλίγον νὰ πλησιάσῃ τὴν καλοκαγαθίαν τοῦ μοναχοῦ. Διότι εἶναι φορτικὸς εἰς τοὺς ὑπηκόους του καὶ ὅταν κάμνῃ περιοδείας, καὶ ὅταν κατοικῇ εἰς τὴν πόλιν καὶ ὅταν ἀπολαμβάνῃ εἰρήνην 119 **A** καὶ ὅταν κηρύσσῃ πολέμους καὶ ὅταν εἰσπράττῃ φόρους καὶ ὅταν συγκεντρώνῃ στρατεύματα καὶ φέρῃ αἰχμαλώτους καὶ ὅταν νικᾷ καὶ ὅταν ἡττᾶται. Καὶ ὅταν μὲν ἡττᾶται γεμίζει μὲ τὰς συμφοράς του καὶ τοὺς ὑπηκόους του, ὅταν δὲ νικᾷ γίνεται ἀνυπόφορος, ὑπερηφανευόμενος διὰ τὰς νίκας καὶ ἀλαζονευόμενος, καὶ ἐπιτρέπων εἰς τοὺς στρατιώτας του νὰ λεηλατοῦν, νὰ ληστεύουν, νὰ βλάπτουν τοὺς ὁδοιπόρους, νὰ πολιορκοῦν τὰς πόλεις τῆς περιοχῆς, νὰ λεηλατοῦν τὰ σπίτια τῶν πτωχῶν, ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τοὺς ὑποδέχονται νὰ εἰσπράττουν κάθε ἡμέραν αὐτὰ ποὺ κανεὶς νόμος δὲν ἐπιτρέπει, μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι ἔτσι ἐπιτάσσει κάποια ἀρχαία συνήθεια, παράνομος καὶ ἄδικος. Καὶ τὸν μὲν πλούσιον οὐδόλως βλάπτει ὁ βασιλεὺς μὲ τὰς ἀδικίας αὐτάς, ἀλλὰ πλήττει τοὺς πτωχούς, ὡσὰν πράγματι νὰ ἐντρέπεται τοὺς πλουσίους. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ αὐτὸ μὲ τὸν μοναχόν, **B** ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἐμφανισθῇ ἔρχεται διὰ νὰ εὐεργετήσῃ καὶ τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς πτωχοὺς καθ' ὅμοιον τρόπον. Φορεῖ καθ' ὅλον τὸ ἔτος τὸ ἴδιον ἔνδυμα καὶ πίνει τὸ νερὸ πολὺ πιὸ εὐχάριστα ἀπὸ ὅσον πίνουν ἄλλοι ἐξαιρετικὸ κρασί. Διὰ τὸν ἑαυτόν του οὐδεμίαν χάριν ζητεῖ οὔτε μικρὰν οὔτε μεγάλην ἀπὸ τοὺς πλουσίους, διὰ τοὺς εὑρισκομένους ὅμως εἰς ἀνάγκην ζητεῖ πολλὰς καὶ συνεχεῖς, ποὺ ὠφελοῦν καὶ τοὺς δύο, δηλαδὴ καὶ τοὺς εὐεργετοῦντας καὶ αὐτοὺς ποὺ θὰ δεχθοῦν τὰς εὐεργεσίας. Τοιουτοτρόπως, εἶναι κοινὸς ἰατρὸς πλουσίων καὶ πτωχῶν ὁμοίως, διότι τοὺς μὲν πλουσίους ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα διὰ τῆς καλῆς νουθεσίας, **C** τῶν πτωχῶν δὲ ἐξαφανίζει τὴν πτωχείαν. Ὁ βασιλεύς, ὡσάμη καὶ ὅταν ἐλαφρύνῃ τὴν φορολογίαν ὠφελεῖ τοὺς πλουσίους μᾶλλον παρὰ τοὺς πτωχούς· ὅταν δὲ πράττῃ τὸ ἀντίθετον βλάπτει τοὺς ἔχοντας ὀλίγα. Διότι τὸν μὲν πλούσιον πολὺ ὀλίγον ἠμπορεῖ νὰ τὸν βλάψῃ ἡ βαρεῖα φορολογία, τὰ σπίτια ὅμως τῶν πτωχῶν τὰ παρασύρει ὅπως οἱ χείμαρροι, καὶ γεμίζει τὰ χωρία ἀπὸ στεναγμούς. Καὶ οὔτε τὸ γῆρας λυποῦνται οἱ φοροεισπράκτορες, οὔτε τὴν χηρείαν τῶν γυναικῶν, οὔτε τὴν ὀρφανίαν τῶν παιδιῶν, ἀλλὰ εὑρίσκονται πάντοτε εἰς εὐθυμίαν, ὡσὰν κοινοὶ ἐχθροὶ τῆς χώρας εἰσπράττοντες φόρους ἀπὸ τοὺς γεωργούς, δι' αὐτὰ ποὺ δὲν ἐκαρποφόρησεν **D** ἡ γῆ.

4. Ἔλα λοιπὸν νὰ ἐξετάσωμεν καὶ ἐκεῖνο, δηλαδὴ τί δωρίζει ὁ μοναχὸς καὶ τί ὁ βασιλεὺς εἰς τοὺς ὑπηκόους του. Λοιπὸν ὁ μὲν βασιλεὺς χρυσάφι, ὁ δὲ μοναχὸς πνευματικὴν χάριν· καὶ ὁ μὲν ἕνας ἐξαφανίζει τὴν ἔνδειαν ὅταν εἶναι καλός, ὁ δὲ ἄλλος ἐλευθερώνει μὲ προσευχὰς τὰς ὑπὸ τῶν δαιμόνων τυραννουμένας ψυχάς. Καὶ ἂν συμβῇ νὰ πλήττεται κάποιος ἀπὸ τοιαύτας συμφορὰς προσπερνᾷ τὸν βασιλέα ὅπως τὰ ἄψυχα, καταφεύγει δὲ εἰς τὴν οἰκίαν τῶν μοναχῶν, ὅπως αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ ἀποφύγῃ τὸν λύκον καὶ καταφεύγει εἰς κυνηγόν, ποὺ κρατεῖ ξίφος εἰς τὸ χέρι. Διότι ὅ,τι εἶναι τὸ ξίφος διὰ τὸν κυνηγόν, εἶναι **E** διὰ τὸν μοναχὸν ἡ προσευχή. Διότι δὲν εἶναι τόσον φοβερὸν τὸ ξίφος εἰς τοὺς λύκους, ὅσον φοβεραὶ εἰς τοὺς δαίμονας εἶναι αἱ προσευχαὶ τῶν δικαίων. Καὶ ὄχι μόνον ἡμεῖς καταφεύγομεν εἰς περίπτωσιν ἀνάγκης εἰς τοὺς ἁγίους μοναχούς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι οἱ βασιλεῖς εἰς φοβεροὺς καιροὺς πρὸς αὐτοὺς καταφεύγουν, ὅπως οἱ πτωχοὶ εἰς καιρὸν πείνης καταφεύγουν εἰς τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων. Μήπως ὁ Ἀχαάβ, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων εἰς περίοδον λιμοῦ καὶ ἐλλείψεως σίτου, δὲν ἐστήριζε τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας 120 **A** εἰς τὰς προσευχὰς τοῦ Ἠλιοῦ; Μήπως ὁ Ἐζεκίας, ἐπίσης βασιλεύς, ὅταν ἠσθένει καὶ ἔμελλε νὰ ἀποθάνῃ καὶ ἔβλεπε τὸν θάνατον νὰ πλησιάζῃ δὲν κατέφυγεν εἰς τὸν προφήτην ὡς ἰσχυρότερον τοῦ θανάτου καὶ χορηγὸν τῆς ζωῆς; Καὶ μάλιστα ὅταν ἐκηρύχθη πόλεμος καὶ ἐκινδύνευεν ἡ Παλαιστίνη νὰ καταστραφῇ ἐκ θεμελίων, οἱ βασιλεῖς τῶν Ἰουδαίων, ἐγκαταλείψαντες τὸ στράτευμα καὶ τοὺς πεζοὺς καὶ τοὺς τοξότας καὶ τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς ταξιάρχας, κατέφυγον εἰς τὰς προσευχὰς τοῦ Ἐλισσαίου, διότι ἐπίστευον ὅτι ὁ ὑπηρέτης τοῦ Θεοῦ ἰσοδυναμοῦσε μὲ πολλὰς χιλιάδας στρατιωτῶν. Τὸ ἴδιον καὶ ὁ Ἐζεκίας ὅταν συνέβη ὁ Περσικὸς πόλεμος, καὶ ἡ πόλις εὑρίσκετο εἰς μέγιστον κίνδυνον **B** εἰς τὸ ἴδιο τὸ ἔδαφός της, καὶ ἐνῷ οἱ ἐπὶ τοῦ τείχους εὑρισκόμενοι ἔτρεμον καὶ ἐφοβοῦντο καὶ συνε-

ταράσσοντο, ὅπως ἀκριβῶς ἐν ἀναμονῇ βροντῆς ἢ ἰσχυροτάτου σεισμοῦ, ἀντιπαρέταξε τὰς προσευχὰς τοῦ Ἡσαΐου ἔναντι τῶν μυριάδων Περσῶν· καὶ δὲν διεψεύσθη ἡ ἐλπίς του. Διότι μόλις ὁ προφήτης ὕψωσε τὰ χέρια πρὸς τὸν οὐρανόν, ὁ Θεὸς μὲ τὰ ἐξ οὐρανοῦ βέλη του κατέπαυσε τὸν Περσικὸν πόλεμον διδάσκων εἰς τοὺς βασιλεῖς νὰ θεωροῦν τοὺς ὑπηρέτας του κοινοὺς σωτῆρας τῆς γῆς, διὰ νὰ διδαχθοῦν ὅταν προτρέπωνται ὑπὸ τῶν δικαίων διὰ κάθε ἀγαθὴν καὶ φιλάνθρωπον πρᾶξιν, νὰ σέβωνται τὰς συμβουλὰς καὶ νὰ ὑπακούουν εἰς τὰς **C** ἀγαθὰς νουθεσίας. Ὅμως ὄχι μόνον ἀπὸ αὐτὰ δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τὴν διαφορὰν τῶν δύο, ἀλλὰ καὶ ἂν συμβῇ νὰ ἐκπέσῃ καὶ αὐτὸς καὶ ἐκεῖνος, ὁ μὲν μοναχὸς ἀπὸ τὴν ἀρετήν, ὁ δὲ βασιλεὺς νὰ στερηθῇ τὴν βασιλείαν, ὁ μοναχὸς θὰ συνήρχετο εὐκόλως, καὶ ἀφοῦ ἀπέπλυνε ταχέως τὰς ἁμαρτίας διὰ προσευχῆς καὶ δακρύων καὶ πένθους καὶ συμπαραστάσεως πτωχῶν, πάλιν εὔκολα ἐπανέρχεται εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν. Ὁ βασιλεὺς ὅμως ποὺ ἀνετράπη θὰ ἐχρειάζετο πολλοὺς συμμάχους καὶ πολλοὺς ὁπλίτας καὶ ἱππεῖς καὶ ἵππους, καὶ χρήματα, καὶ πολλοὺς κινδύνους θὰ διέτρεχε. Καὶ ὁ ἕνας μὲν στηρίζει τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς ἄλλους· ὁ δὲ ἄλλος θὰ σωθῇ ἀμέσως μὲ τὴν θέλησιν **D** καὶ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν μεταστροφὴν τῆς γνώμης. «Ἡ βασιλεία γάρ, λέγει, τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστι» (Λουκ. 17, 21).

Ἐπὶ πλέον ὁ θάνατος εἶναι μὲν φοβερὸς διὰ τὸν βασιλέα, ἀνώδυνος δὲ διὰ τὸν μοναχόν· διότι ὁ περιφρονῶν τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν καλοπέρασιν, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων ἐπιθυμοῦν νὰ ζοῦν οἱ περισσότεροι, εἶναι φυσικὸν νὰ ὑπομένῃ καὶ τὸν θάνατον εὐκόλως. Ἐὰν δὲ συνέβαινε νὰ σφαγοῦν καὶ αὐτὸς καὶ ἐκεῖνος, ὁ μὲν θὰ ὑφίστατο τοὺς κινδύνους ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας, ἐπιτυγχάνων διὰ τοῦ θανάτου ζωὴν ἀθάνατον καὶ οὐράνιον· ὁ δὲ βασιλεὺς ὅμως θὰ σφαγῇ ἀπὸ τύραννον καὶ σφετεριστὴν τῆς ἐξουσίας, **E** γινόμενος μετὰ τὴν σφαγὴν ἐλεεινὸν καὶ οἰκτρὸν θέαμα· τὸ νὰ ἰδῇ ὅμως κανεὶς μοναχὸν σφαγέντα ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας εἶναι εὐάρεστον καὶ σωτήριον θέαμα. Καὶ ὁ μὲν μοναχὸς θὰ προσελκύσῃ πολλοὺς ἐραστὰς καὶ μιμητὰς τῶν ἀρετῶν του καὶ μαθητὰς πολλούς, εὐχομένους νὰ τὸν ὁμοιάσουν· ὁ δὲ βασιλεὺς θὰ κατηνάλωνε πολλὰ λόγια εἰς προσευχάς, παρακαλῶν τὸν Θεόν, νὰ μὴ ἐμφανισθῇ κανεὶς ἀνταγωνιστὴς τῆς βασιλείας. 121 **A** Καὶ τὸν μοναχὸν οὐδεὶς θὰ ἐτόλμα νὰ φονεύσῃ, ἐπειδὴ θὰ ἐθεώρει ὡς ἀσέβειαν ἔναντι τοῦ Θεοῦ τὸ νὰ τὸν φονεύσῃ· τὸν βασιλέα ὅμως περικυκλώνουν πολλοὶ σφαγεῖς, ἀνταγωνισταὶ τῆς ἐξουσίας. Δι᾽ αὐτὸ ὁ μὲν βασιλεὺς φρουρεῖται ὑπὸ

στρατιωτῶν, ὁ δὲ μοναχὸς μὲ τὰς προσευχάς, ὀχυρώνει τὰς πόλεις χωρὶς νὰ φοβῆται κανένα, ἐνῷ ὁ βασιλεὺς ζῇ πάντοτε μὲ τὸν φόβον καὶ τὴν ἀναμονὴν τοῦ θανάτου, διότι αὐτὸς μὲν διακατέχεται ἀπὸ ἐπικίνδυνον πλεονεξίαν, ὁ δὲ μοναχὸς ἔχει βεβαίαν σωτηρίαν.

Περὶ μὲν τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν, νομίζω ὅτι ἔχω εἰπῇ ἀρκετά. Ἐὰν δὲ ἠθέλαμεν νὰ ἐξετάσωμεν καὶ τὸν μελλοντικὸν ἀγῶνα, θὰ ἴδωμεν τὸν μέν, λαμπρὸν καὶ θαυμαστόν, ἁρπαζόμενον **B** εἰς τὰς νεφέλας πρὸς συνάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς αἰθέρας συμφώνως πρὸς τοὺς λόγους τοῦ ἡγέτου καὶ διδασκάλου τοῦ σωτηρίου τούτου βίου καὶ κάθε ἀρετῆς. Ὁ βασιλεὺς ὅμως, ἐὰν μὲν χρησιμοποιήσῃ τὴν ἐξουσίαν του μὲ δικαιοσύνην καὶ φιλανθρωπίαν (πρᾶγμα ποὺ συμβαίνει πολὺ σπανίως), θὰ εἶναι ὑποδεέστερος ὡς πρὸς τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν τιμήν, διότι δὲν δύναται νὰ ἐξισωθῇ ὁ καλὸς βασιλεὺς πρὸς τὸν μοναχὸν ποὺ ζῇ διαρκῶς καὶ καθ᾽ ὁλοκληρίαν μὲ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν δὲ ἀποδειχθῇ πονηρὸς καὶ ἀπάνθρωπος καὶ προξενῇ εἰς τὸν κόσμον πολλὰς συμφοράς, ποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκφράσῃ τὰς συμφορὰς εἰς τὰς ὁποίας θὰ θεαθῇ νὰ θλίβεται, δηλαδὴ νὰ καίεται εἰς τὸ πῦρ, **C** νὰ μαστιγώνεται, νὰ βασανίζεται, νὰ ὑποφέρῃ, νὰ στραγγαλίζεται καὶ νὰ ὑφίσταται τέτοια βάσανα, τὰ ὁποῖα δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ περιγράψῃ, οὔτε μὲ λόγον, οὔτε νὰ ὑποφέρῃ εἰς τὴν πραγματικότητα;

Ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ σκεπτώμεθα καὶ νὰ μανθάνωμεν νὰ μὴ θαυμάζωμεν αὐτοὺς ποὺ συγκεντρώνουν πλούτη. Διότι αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἔχει ἀναδειχθῇ βασιλεὺς τοῦ πλούτου μεταξὺ αὐτῶν, οὔτε κατὰ τὸ ἐλάχιστον δύναται νὰ πλησιάσῃ τὴν ἀρετὴν τοῦ μοναχοῦ. Ὅταν λοιπὸν ἰδῇς πλούσιον νὰ εἶναι στολισμένος μὲ πολυτελῆ ἐνδυμασίαν, νὰ καλλωπίζεται μὲ χρυσάφι, νὰ φέρεται ἐπάνω εἰς ἅρματα, νὰ πραγματοποιῇ λαμπρὰς πομπάς, **D** μὴ καλοτυχίσῃς τὸν ἄνθρωπον αὐτόν, διότι ὁ πλοῦτος εἶναι πρόσκαιρος, καὶ αὐτὸ ποὺ θεωρεῖται καλόν, καταστρέφεται μαζὶ μὲ τὴν ζωὴν αὐτήν. Ὅταν ὅμως ἰδῇς μοναχὸν νὰ βαδίζῃ μόνος, νὰ εἶναι ταπεινὸς καὶ πρᾶος καὶ ἥσυχος καὶ ἤρεμος, θαύμασε τὸν ἄνδρα αὐτόν, γίνε μιμητὴς τῆς ἰδικῆς του φιλοσοφίας, εὐχήσου νὰ γίνῃς ὅμοιος μὲ τὸν δίκαιον, διότι λέγει: «Αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν» (Ματθ. 7, 7).

Αὐτὰ λοιπὸν εἶναι πράγματι καλὰ καὶ σωτήρια καὶ μόνιμα χάριν τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς προνοίας τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.